

POMPEJI

IRODALOM, MŰVÉSZET, BÖLCSELET

Tolnai Ottó Láng Zsolt

Lázáry René Sándor Mikola Gyöngyi

Marsilio Ficino Constantin Noica

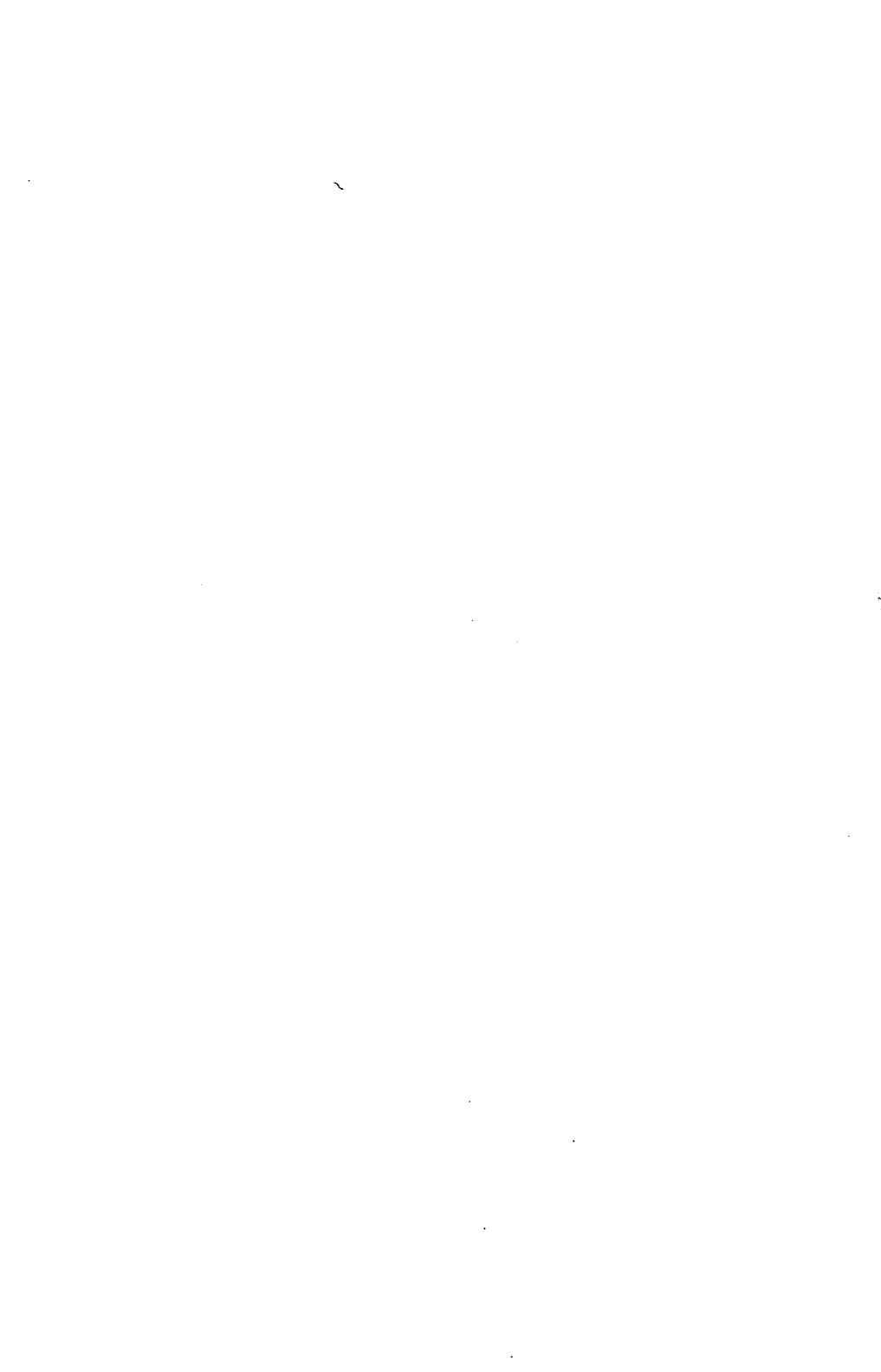
Karl Jaspers

... Azt, hogy a filozófiának vége van, nemcsak azoktól halljuk azonban, akik, alternatíváikkal szeretnének odaszögezni bennünket a kinyilatkoztatott hithez. A filozófia végét hangsúlyozta a nemzetiszocializmus is, amely nem tudta elviselni a filozófiai gondolkodás függetlenségét. A filozófiát úgymond a biológiai világnézetnek és az antropológiának kell felváltania. Továbbá, a nihilizmusnak minden formája elveti a filozófiát mint az illúziók, a hiábavaló álmok és az ösztövért önámítások világát. A nihilizmus mindkettőt befejezettnek látja: a vallást és a filozófiát is. Az új pedig a talaj és a cél nélküli, ill. az illúzióktól mentes ember szabadsága kell hogy legyen. Végezetül a filozófiát a széles közvélemény is mindenestre fölöslegesnek tartja; a filozófia ugyanis vak a jelen vonatkozásában, vak a jelen erőit és mozgalmait illetően. Felteszik a kérdést: mi végett van filozófia? A filozófia nem ad segítséget. Platón sem tudott segíteni a görögökön, nem tudta megvédeni őket a pusztulástól, sőt — indirekt módon — még hozzá is járult ahhoz.

Minden olyan nézet, amely elutasítja a filozófiát, ítélete során másból és másból indul ki; vagy egy szilárd hittartalomból, amit a filozófia veszélyeztethet, vagy olyan létezési célokból, melynek viszonylatában a filozófia haszontalan, vagy pedig egy

POMPEJI

POMPEJI

IRODALOM, MŰVÉSZET, BÖLCSELET

TARTALOM

1995/1.

Tolnai Ottó	Süllyedő hajót babám nevével oldalán 7
Mikola Gyöngyi	Megállítja a zuhanást 14
Balog József	„Áthúzta valami szürke színnel” 21
Hász Róbert	A gileádi csoda 31
Szathmári István	Erősen benne a nyárban 54
Miroslav Mandić	A kóborlás rózsája 60 <i>Utasi Anikó és Utasi Csilla fordítása</i>
Ember Lili	Bújócska (vers) 72 Kis mesék (vers) 73 Rajzolok jégvirágot (vers) 74
Láng Zsolt	Házi feladat: Egy kelet-közép- európai napom 75
Bogdán László	A világítótorony őre avagy kulcsok nemlétező lakathoz 82
Lázáry René Sándor	DE MUNDI MISERIA (vers) 90
Viktor Jerofejev	Anna teste avagy az orosz avantgárd vége 94 <i>Szőke Katalin fordítása</i>
Marsilio Ficino	Commentarium (III) 100 <i>Imregh Monika fordítása</i>
Constantin Noica	Platón-kommentárok 121 <i>Boér Hunor fordítása</i>
Karl Jaspers	A filozófia a jövőben 134 <i>Juhász Anikó és Csejtei Dezső fordítása</i>
A Pompeji repertórium (1993–1994) 153

Szerkesztik

Darvasi László
Laczkó Sándor
Szilasi László
Utasi Csilla

Szerkesztőbizottság

Albert Sándor
Baka István
Bernáth Árpád
Csejtei Dezső
Ilia Mihály
Lengyel András
Losoncz Alpár
Németh Gábor
Szigeti Csaba
Takács József

Grafikai szerkesztés

Erdély Dániel
Szegi Amondó Zoltán

Szerkesztőségi titkár

Egyed Erika
Petruska Helga

ISSN 0865 5553

Megjelenik negyedévente.

Kiadja a Pompeji Alapítvány.

Felelős kiadó: Laczkó Sándor

Szerkesztőség címe: POMPEJI Alapítvány

6722 Szeged, Petőfi S. sgt. 30–34. T.: (62) 310–011/3250 m.

Nyomdai előkészítés: In-Media Bt., Creative Labor Bt.

Nyomdai munkák: Typo-System Kft.

A folyóirat megjelenését a József Attila Alapítvány, a Táncsics Alapítvány,
Szeged Város Önkormányzata és a Soros Alapítvány támogatta.

A folyóirat megrendelhető a szerkesztőség címén.

Szerkesztőségi órák: szerda 15⁰⁰–16⁰⁰.

POMPEJI
1995/1.

Süllyedő hajót babám nevével oldalán

(Feljegyzések A vég tónusához)

Hentes. Igen, a tanult szakmája tulajdonképpen hentes. Az apja is hentes volt. Abból a fajtából (ilyeneket én ugyan nem nagyon ismertem), akik egész életükben hús- (konzerv-, vagy készétel-) gyárakban dolgoztak. Akikre mintha rázárva felejtették volna — rázárva egy életre, a hűtőházakat. Húsgyári munkások. Henteskedni igazán csak akkor henteskedtek, amikor otthon a saját disznójukat vágták. Mint a gyerekek örültek a vér kieresztésének, felfogásának, a pörkölésnek, a disznóhólyag felfújásának ...

Békebeli DICK-késeik voltak, de már mind elkoptak. (Még őriznek néhány csonkot a kredenciókban.)

Hentes — ám a katonaság után (ahol nagy szerencséjére még szakácsként szolgált, mint a legtöbb falusi magyar fiú, egy adorjánnival és egy laskóival volt a konyhán, — meg egy szlovén beszerzővel) azonnal átminősítette magát: festővé.

Mindig is festő szeretett volna lenni. Benn, Szabadkán, a SEVER-ben fürdőszobai mérlegeket (minden egyes darabnál elképzelték, milyen meztelen nő is fog a kádból kikelve méreckedni rajta) és tankalkatrészeket festettek felváltva, fújtak szórópisztollyal futószalagon az el nem kötelezett arabusoknak (egy sejk, fején törölközővel meg is látogatta őket). Most akadozik a termelés. A tankok dolgoznak. A hölgyek nem küzdenek súlyfelesleggel.

Ő, M. Sanyi fújta feketére a toronyszoba egészfalnyi könyvszekrényét, mint amit a szintén palicsfürdői illetékességű Loboda bácsi (az INTEGRÁL nyugdíjazás előtt élő munkavezetője) készített.

ADY ADORNO ANDRIĆ ARANY APPOLINAIRE ÁPRILY —
végre ABC sorrendben a könyveim BABITS BARTÓK BABEL
THOMAS BERNHARD BORGES —————

A *H*-nál akadtam el — mert közben meghalt a mi kis hercegünk, Herceg János, aki nagy növésű volt, kisebbségiségében szinte szálfá, monumentális, jóllehet akkora mégsem, mint másik hercegünk, a verseci Herczeg Ferenc, az Adriai-tenger tén egyik legjobb ismerője (Csak a raguzai Conte Ivo Vojnović ismerhette nálánál jobban — ugyan tudhattak-e egymásról, találkoztak-e) ... HANDKE (Bernhard Handke nélkül elviselhetetlen lenne, szabályos egészet képeznek) HUXLEY HAŠEK HEMINGWAY HEGEL HESSE HERMANN OTTÓ (Doroszlón írta a Magyar pókfaunát) HRABAL —

Loboda bácsi készített egy keskeny létrát is a polchoz. És a Sanyi azt is szépen befújta feketére. Palicsfürdő polgárai nem értették mi ütött belénk, hogy a Kisfenyvesen, a temető (Sanyiék a temetőnél laknak) és a Homokvár között fekete bútorokkal, létrákkal szaladgálunk. A fekete létrával Sanyi úgy érkezett, akár egy kéményseprő. Lám, a Virág utca-i fehér létra (mint verseimben már, fogalmam sincs, mi alapján, előre jeleztem) valóban fekete lajtorjává nyúlt. Istenem, sóhajtok olykor fenn, a plafon alá szorulva, csak meg ne nyíljon alattam a homok.

Sanyi Banja Lukában katonáskodott. A hatvanas évek elején, mint különben jómagam is.

És ott, Banja Lukában (fia is ott fogant, jegyzi meg néha, ha a rádió éppen Krajina fővárosát emlegeti) tetoválták kikarját, mellkasát. Erős, széles mellkasa van, még a hentesre, a hentes dinasztiára utal, meg arra, hogy balszélsőt játszott a palicsfürdői PALIC-ban. Először nem értette, hogyan találhattam ki rögtön már első találkozásunk alkalmával, hogy balszélsőt játszott. Én is játszottam mondtam: szenvedő halfot. Gondoltam, mondta, máris megértve tudományom.

Kéklila repülő (hasonló liberátorok bombázták Szabadkát) szárnyán írja cirill betűkkel felesége, EMI és fia TIBI nevét.

Egyfajta házmestere ő a Homokvárnak. Igen, akár a Homokvár kapitányának is nevezhetném. Én a vár (Homokvár) ura, ő a vár (Homokvár) kapitánya. Felesége segített megpucolni az ablakot. Nem sokallta a 200 ablakot, a vállalatban (VÍZMŰVEK) 400-at pucolnak. Édesanyja metszette meg a szőlőt. Fia nyírja az utcai sövényünket.

Ma délután Sanyi kissé felajzottan érkezett hozzánk a gyárból. A Homokvár adaptálásakor (megmentésekor, restaurálásakor) ki-maradt faanyagot — a baranyai kőművesek (Jugoszláv Kőműves Kelemenek) egész gerendaerdővel ducolták alá a valóban várfal-

nyi, dögölt, tehát tényleg homokká olvadt, homokként szétfolyó salakbeton falakat — aprítjuk gyűjtősnak télire.

Egy várat felfűteni? Könyvekben matatok: hogyan is csinálták ezt a középkorban? Mindig arra vágytam, hogy úgy álljon házamban az aprófa, ahogy az északi népeknél.

Sanyi előhúz egy üveg meggypálinkát. Épp most főzte ki a barátja, a Dubrovacska utcában, mondja. Még langyos. Tényleg langyos még. Kérdem, ahogy jobban szemügyre veszem, miért van így felbaszódva? A gyárban, meséli izgatottan, az ebédnél; se szó, se beszéd, az egyik új munkás elébe állt a sorban. Azt hittem, mondja, megüt a guta. Ráförmedtem, miért pofátlankodik elébem? Miért nem áll be szépen a sorba? Húsz éve, amióta a SEVER-ben dolgozok, nem állt elébem senki. Ne kiabáljak rá, mondta, *ō vukovári menekült*. Kipenderítettem a sorból.

Aprítjuk a gyűjtősnakvalót. Kóstolgatjuk a még langyos meggypálinkát. Tovább morfondírozzuk. Ha gőgös győztesként állna elébem, ha végig gőgös győztesként viselkedne, azt mondanám, rendben van, győztél koma. De ő győztesként szemtelenkedik elém, hogy a következő pillanatban már megsajnálandó, segítségre szoruló, privilégiumokat elváró szegény menekültként szólaljon meg ...

Kicsit talán már meg is bánva hirtelenségét, még egy ideig dohog. Ha valóban győztes lenne, ha nem győzte volna le magát is, nem jönne, menekülne ide, ha viszont valóban menekült lenne, nem állna ilyen pofátlanusan elém a sorban ... Hogy eltereljem a beszélgetést (holnap már biztos a vukovárinak is visz egy kis langyos meggyet), kérdem tőle, ki tetoválta azt a repülőt a mellkasára? Én, mondom, vidámabb vizekre kanyarodva, mindig hajót, süllyedő hajót szerettem volna (három árbócosat, vagy gőzöst, mindegy): babám nevével az oldalán. Feleségem, a szúnyoghálóba nyomva arcát, kiszól az ablakon. Kinek a nevével szeretnél te süllyedő hajót a mellkasodra?! Anyukám, mondom kidugva nyakam a pinceablakon, talán csak nem cipellek téged — Téged Anyukám! — egy süllyedő hajóra?

Sanyi akárha gyufagyárban aprítva a léceket, gerendákat, elhomályosuló szemekkel emlékezik.

Tíz ebédért ... Egy macedón fiú szurkálta tíz ebédért. Az adorgáni, meg a laskói koma fogott le, feszített a padra. Két év se múlt, a szkopjei földrengés maga alá temette a szkopjei fiút. Jól emlékszem arra a napra. Mondom, én is emlékszem. Egész nap viszket-

tem, vakaródtam, mint a rühes kutya. Mintha csak el akart volna szállni a bőrömmel a kéklila repülő. Ha valahol megfeszlik, megszakad a bőröm (ezt a számtalan állatot megnyúzós hentes mondja), egyből lenyúzódtam volna. És ez a kéklila repülő (szárnyán az aszszony, meg a gyerek cirill betűs névvel), mint valami szörnyű ronggyal, elrepült volna a bőrömmel. Akkor, éppen akkor szállhatott el a Vardár felett, az égre csapó nagy porban, a lelke a szegény fiúnak ... Feltetováldott szegény az égboltra ...

Hentes, mondom. A tanult szakmája. De átminősítette magát festővé. Ha valaki lila autót akar, forduljon M. Sanyihoz. Kis, tákolt garázs komoly festőműhelyként, festőszalonként üzemel. Az ő Polski fiatja is lila. Nem lila, mondom, hogy ugrassam: ultraviola. Egy ultraviola vasaló. Nevet. Ne baszogassam, mondja. Nem érzi a tónuskülönbségeket? Majd komolyra fordítva a szót felajánlja, hogy a családi ágyunkat is átfűjja. Feketére. Feketére? kérdem kis hijján kezemre vágva a baltával.

Nem semmi svéd gyufát aprítani.

(Kosztolányi valahol azt írja:

„Az igazi svéd gyufa fája hófehér, puha, kedvesen és szabályosan csiszolt.”

Nemsokára díszelőadást kell tartanom Kosztolányiról. Épp mostanában határoztam el, majd ezt a mondatát helyezem górcső alá előadásomban. Csupán csak a *kedvesen és szabályosan* történő *csiszolás* titkát fogom keresni, felmutatni — magában ebben a mondatban elsősorban. Persze addig még jó lenne svéd gyufa ügyben szót váltanom Uppsalában élő barátommal is. Afféle konzultánsnak kérni fel svéd gyufa, valamint Kosztolányi, az északon halódó Kosztolányi ügyében. Ám, most valamiféleképpen, talán M. Sanyi a hűtőházakban elrákosodott — ha valóban nem engedik ki egyetlen egyszer sem a hűtőházakból, nem rákosodik el a tüdeje — édesapjának alakja, Kosztolányi jégről írt szavait is ide vonzza.

„Csodálatosan tiszta és fényes a svéd jég. Úgy csillog a verőfényben, a nyitott szekereken, mint hatalmas gyémánthegy.”)

Feketére festené családi ágyunkat is, kérdem ismételten.

Családi ágyunk (SLOVENIJALES) is a boltíves toronyszobába, a Homokvár toronyszobájába került a rolós, gondolafekete íróasz-

tal (a Szerb Athénból a Bunyevác Párizsba mentett azur szifonnal és a rothadt kaptafával — ilyen lábakkal könnyű a Vértót járni, modják — cerebrálok máris) s az ikonosztáz szerű könyvszekrény közé. Zöld-fehér, ám a hurcolkodásban (előbb a Petőfi utcában pakoltunk le, csak azután húztuk át ide, a Homokvárba a tömérdek holmit, az 5 tonna könyvet, szó szoros értelmében a Petőfi összest) jócskán megsérült a pozdorja pontosan úgy viselkedik, mint a salakbeton, valóban nem ártana átfújni. De éppen feketére? Még maradt fél liternyi fekete, mondja Sanyi. El kellene már használnom, jeleztek egy kocsit. Vasalót? Nem Ladát. Az is ultraviola lesz? Nem, lila ... Most az én szemeim homályosultak el. Kezemben a kisbaltával azon tűnődöm, mi a fenét írhattam én a Virág utca 3-ban, 1982-ben, egy lila Ladáról, mert valamit írtam ...*

Sanyi látja, hogy végül még levágom a kezem és most ő tereli másra a szót. Ha akarom, mondja csillogó szemekkel: újranyikkelezteti a papírvágó késemet. Egyszer láttam az íróasztalomnál, ahogy azt a kés vizsgálja. Csupa rozsdá, mondja. Tán már a vak is beleette magát, a vakrozsdá. Ha akarom, előbb élesre köszörüli. Szép, hússzín márványfoglalata van. (Budán, a Bartók úton lomtalanítottam a márvány tintatartókkal, itatós hengerrel együtt és egy, szintén ott lomtalanított vulkánfiberben hoztam haza őket.) Kiköszörüli? Ki, borotvaélesre. És aztán szépen újranyikkelezzük ... Különben pedig, szól vissza már a lépcsőről, ha komolyan gondolta azt a süllyedő hajót — *babája nevével oldalán* —, a gyárban van egy kis öreg, aki majdhogynem fájdalommentesen: *tetová*l.

A pinceablakon keresztül hallom, Sanyi a hátsó utcában (két utcára néz ugyanis a Homokvár, elől a mondén, monachiabeli alléra, hátul pedig egy falusi hangulatú, kis, görbe utcácskára, amelynek egyik vége a Bartókba, a másik pedig a Petőfibe torkollik) szomszédommal, Schuster úrral tárgyal. Schuster úr ugyanis szeret-

* „Egy lila Lada fordult ki elének az útra. A gyerekek s a dög nagy gubancot képeztek a hátsó, rongypokrócokkal leterített ülésen. Két cukordinnye és ötven tojás volt a lábam között, a biztonsági öv nélkül is mozdulatlanul pihegtem volna, akár egy gipszteknőben. Szólt a rádió. Kanizsáról jöttünk ...

Minél közelebb értünk a lila Ladához, annál kevésbé tűnt már lilának. Cilkámenne, majd kékessé lett. Lenhajú lengyelek mosolyogtak rám, ahogy elhagytuk őket. Mohol következett. Majd: Pecellő, Becse, Földvár, Temerin. És Újvidék.” Legvégül pedig (igaz, még nem vettünk sírhelyet):

né, ha Sanyi neki is dolgozna, jóllehet az ő kertjét már évek óta az utcaseprő gondozza. A toronyszobából gyakran látom, ahogy hüssöl a ribiszkebokor alatt, miközben Schuster úr kiáltozva keresi. Schuster úr mostanság jobban nyüzsög, mint különben, mivel a lánya, Nusika, aki Svájcban egy indonéz orvoshoz ment feleségül (per pillanat is éppen Indonéziában nyaralnak, tegnap hozott egy anzikszkártyát a postás, én is megbámultam, ugyanis az ó-kanizsai gyógyfürdő főorvosa, Radács Pista is oda lécelt le, Indonéziába.), szóval mivel Nusika jelezte: az idén hazalátogatnak. Problémát jelent számomra, ám nem szeretném, ha diplomáciai bonyodalmakat, határvillongásokat is eredményezne (noha jól tudom, egy várúr tele problémával, konfliktussal), hogy új kutyámat a kis sarki (a saroknál lévő lyukon mindig kibúvó) nőtényt éppen Nusinak találtam elkeresztelni. Ha a hátsó utcában keresem, kiabálok Nusi után, mindig Nyuszikát kiáltok. Nyuszika! Nyuszika! Ha előkerül, közelebb hajolva dorgálom meg: Nusi, te kis kurva, már megint hol kujtorogtál?

Megyek fel a lépcsőn. Valahol a közepén megállok. Akárha tűnődnék valamin, pedig csak a vastag várfal nyirkát, penészét, salétromát ízlelem. Igen, degusztálom, miféle borokat is tartottak volt benne.

Megvan, tisztul ki végre óhajom. Nekem egy penge nélküli DICK-re lenne szükségem. Hogy valamire támaszkodjak. De ahogy felérek, Sanyinak már hűlt helye, elkarikázott. Schuster úr vakansörtével diszített vadászkalapját sem látom sehol. Nusi és a háromlábú vizsla a forró homokban heverész a mandulafa alatt.

Sejben Lajos: A természet képeslapjai I.

Megállítja a zuhanást

(Tolnai Ottó legújabb könyvéről)

Szajbély Mihálynak

Tolnai Ottó művészetében mindig is kitüntetett szerepe volt a vizualitásnak. Új könyve borítóján egy kék szemű gyerek néz ki a képből, és a kötet prózáit értékelhetjük úgy is, mint gyűjteményét, enciklopédiáját a Gyerek pillantásába zárt világnak. A könyv utolsó írása, a **Szerzetes és a Gyerek** című epilógus a kép megtalálásának ürügyén felépíti a kékítőgolyó szemű Gyerek pillantásának szimbólumrendszerét. „... ezek a szemek, szemben más üvegszemekkel, nem vakok. Éppen az, hogy túlságosan is élők. Életveszélyesen: látók.” Ennek az „életveszélyes látásnak” a mibenlétét próbáljuk most alaposabban átgondolni.

Tarkovszkijnál van egy ilyen nagyhatású kép: a néma kislány intenzív nézésétől megmozdul az asztalon álló pohár. Tolnai elbeszélő technikája is ezzel a szinte már fizikai erővé váló látással rokonítható. A megfigyelés nem a pontos rögzítés, a megragadás, tehát a birtokbavétel igényével történik; a megfigyelő pozíciója nem a részvétlen kameráé, hanem a beszélő is állandó kapcsolatban áll mindazzal, amiről mesél, ezért az elbeszélés gyakran többszólamú (levélváltás — **Levelek a szigetről**, anya és fia párbeszéde, melyhez az apa is csatlakozik később a **Júliusban**). A mesélés folyamat, amely éppen a személyes érintettség minőségét igyekszik feltárni, vagyis a mesében nemcsak az amúgy is laza szerkezetű cselekmény zajlik, hanem a mese is történik: megtörténik azzal, aki beszél. Az elbeszélő gyakran éppen a mesélés (írás) előre nem tervezhető folyamatában döbben rá valamely addig rejtett igazságra vagy törvényszerűsége. Ilyenformán minden elbeszélés egy-egy expedíció a látható világ bonyolult gazdagságának, rejtett koincidenciáinak

útvesztőjébe, utazás a labirintus szívébe, ahol fáradozásainak jutalmaként feltáruulhat a vándor előtt a lét kapuja. Az elbeszélésnek az így interpretálható folyamata is szoros összefüggést mutat a fizikai értelemben vett látással. Egy telefonbeszélgetés során például az író arról világosítja föl veszprémi biológus (költő) barátja, hogy „*a kék szem sem kék*”, hanem fehér, és „*a mögöttes szemcsarnok feketeségének köszönhetően lesz kék*”. Mire az író-elbeszélő reakciója: „*Míg mind egzaktabbá emelkedő értekezését hallgattam, arra gondoltam, a lét mögött is van egy fekete csarnok, és minél nagyobb, feketébb az a csarnok, a lét annál szebben mutatkozik.*” (**Hamuka**)

A Tolnai-féle elbeszélésben nem a diszkurzív logika érvényesül, tehát nem az ok-okozati összefüggésekre és a lineáris időre felfűzhető történet-sémák dominálnak, hanem a látványra, a szemléleti hasonlóságra vagy azonosságra, nem ritkán a szavak hasonló hangzására rájátszó analógiás vagy asszociatív szerkesztés. Ezért is tekinthető a Tolnai-elbeszélés sajátos poétikus prózának. És ahogy egy versciklus elolvasása után sem vagyunk képesek teljes bizonyossággal megmondani, hogy egy, az emlékezetünkben megragadt verssor pontosan melyik darabból származik, a kötet prózáit végigolvasva is könnyen elbizonytalanodik az olvasó az egyes motívumok lelőhelyét illetően. Mintha a versek egyes szimbólumaihoz (flamingó, szalicil, kőbánya stb.) itt kapnánk részletes hátteret, mintha a próza arra szolgálna, hogy kitermelje és variálja, gazdagítsa a versekből ismert motívumot. Ez a kötet ily módon kalauzként is szolgálhat a versek teljesebb megértéséhez, és ezzel párhuzamosan egy még bonyolultabb labirintust is húz köréjük. Tolnai erősen relativizálja a saját „rég” és „új” szövegei közti távolságot és különbséget azzal, hogy nemcsak a saját írói pozícióját teszi reflektálttá prózáiban és verseiben egyaránt, hanem állandóan újraolvassa saját műveit, és azokat részleteiben vagy egészében mint nyersanyagot újra földolgozza. A Tolnai-szöveg e sajátossága révén magába foglalja saját legautentikusabb olvasatát, sőt saját „irodalomtörténetét” is. Az **Ó! avagy Éva háttere** című 1992-es írásában például így utal egy 1987-ben keletkezett szövegére (mely szintén ebben a kötetben szerepel): „*A színháztól egy házzal jobbra, az ún. lovas házban születtem. Világra-jövelelem körülményeivel, helyével stb. részletesen foglalkoztam Július című novellámban.*” Mintha egy imaginárius, iskolás vagy dilettáns irodalomtörténetre tenne itt ironikus célzást, mely a szerző életrajzára redukálja az irodalmi tudást.

„Az önértelmezés meghatározó vonása Tolnai műveinek.” — szól az ajánlás Thomka Beáta Tolnai-monográfiájának címodalán, és az önértelmezés, a koncentrikus körökben tovagyrúzó öninterpretáció az esszé forrásvidékéhez közelíti Tolnai írásait, amennyiben az esszé az „observing self” műfaja, vagyis azé a megfigyelő, aki a megfigyelés tárgyává önmagát tette.

Tolnai ismétlései azonban nemcsak az egyes történetekre, motívumokra és szimbólumokra korlátozódnak, nemcsak úgy jelennek meg, mint variációk egy megnevezhetetlen témára, hanem az ismétlés az elbeszélés alapszövetének, az egységnyi narratív szekvenciáknak is egyik legfőbb strukturáló elve. Jól nyomonkövethető ez az eljárás a **No politik!** című írás felütésében: *„A Margitszigeten történt, kezdett meséjébe a szakállas, jóllehet, akárba valamit folytatva. Még nem robbant igazán a tavasz, sőt azon a napon pontosan lehetett érezni, ahogyan vacillál, vacillál az idő, vacillál minden, a mindenség — visszaforduljon-e a télbe, vissza örökre, vissza az örökös télbe.”* Az ismétlés erős nyomatékot ad minden egyes szónak, jelezve, hogy a leghétköznapiabb, a legsemlegesebb szavak kimondása is súlyos következményekkel járhat. Az ismétlés mágiájától a mesélés rituális cselekedetté válik, vagy legalábbis annak a benyomását kelti. Tolnai azonban nem hagyja, hogy az elbeszélés szövege mindenestül föloldódjon a spirituálisban, beleolvadjon a mágikus beszédmódba, és önironikus reflexióval visszatér az alapszituációhoz, a mese elkezdésének/folytatásának problémájához. *„Mondom, még nem robbant, igaz, a természet isteni robbanása sosem is tettenérhető igazán. ... Már úgy tűnt, belegabalyodik a saját szavaiba, ő is csak vacillál végtelen, és nem lesz semmi történet, csak valamilyen végtelen variációk lesznek a tavasz robbanásáról.”* A történetért, a meséért tehát meg kell küzdeni, ellent kell állni a nyelv automatizmusának, a széttartó és kaotikus futamoknak, végtelen variációknak. Mert aki itt mesél, annak a létmódjához tartozik, hogy belegabalyodott, belebonyolódott a világba, mint egy óriási pókhálóba, és éppen a mese, a beszéd, a beszélgetés lenne az az Ariadné-fonál, melynek segítségével kiszabadíthatná magát. (**A Szerzetes és a Gyerek** című utószó utolsó képében a kőd észrevétlenül meríti önmagába a világot — ahogy a pók lassan behálózza áldozatát, a vörös-fekete bodobácsot.)

A **No politik!** folytatása azonban azt is megmutatja, hogy a variáló ismétlések, ha nem képeznek is hagyományos történetet, szto-

rit, mégis tartanak valahova: „*Mind idegebben markolászta a szakállát, társa, aki éppen gombot varrt fekete bársonyzakójára, attól kezdett félni, egyetlen mozdulattal kitépi az egész szőrgubancot. a hol szikrázó, hol meg lángoló drótkéfét, meg attól még jobban, hogy valahol az atomgombánál fog kilyukadni, az atomgombánál, amelyről egyszer azt írta: szép, méltó isten színpadához, máskor meg azt, hogy abban a gombában maga az Úristen mutatkozott...*” A tavasz robbanása, a szakáll szikrázása, lángolása és a nukleáris robbanás egy teljes szemantikai láncot alkotnak akkor is, ha a köztük lévő kapcsolat nincs kibontva, csak utalások jelzik. A variáló ismétlés során az adott motívum (robbanás) jelentése árnyalatontként mozdul el, és a jelentésváltozatok alapja, hol a (szemléletileg megalapozott) asszociáció, hol az analógia. Tolnai leggyakrabban használt kötőszava az *akárha*, mellyel a világ két különálló jelenségét összeköti. Ennek a szónak a jelentésszerkezetében ugyanis az összefüggés, a hasonlóság vagy a kapcsolat nem szükségszerű azonosságként vagy minden körülmények között érvényesülő törvényként jelenik meg, hanem lehetőségként, vagyis egyszerre érzékeltet összetartozást és különállást. Így telítődhet — azonosságát mindvégig megőrizve — az Adria-parti táj bibliai attribútumokkal (**Látszott rajta, hogy nem őslakó**), vagy veheti föl a koholt vádakkal kényszermunkára ítélt apa figurája Krisztus tulajdonságait (**A karácsonyfavágó**).

Ez a „kettős látás”, a tárgyak, narratív szekvenciák, jelentésmezők egymásba játszatása azon a belátáson alapul, hogy a világ dolgai nem állnak meg önmagukban, és lényegük, létmódjuk csak valami máson, a többi dologgal való kapcsolataikban tud megmutatkozni. Tolnai művészi jelteremtésének a **Hamuka** című elbeszélés néma papagája, Hófehérke lehet a modellje. Hófehérke („*csak a háta közepén van egy ... égbéki toll*”) kezdetben csak kis bronzcsengőjének harangszavát tudja utánozni, majd a ház lakóinak legnagyobb megdöbbenésére átveszi környezetéből a fájdalom hangjait: a félig megskalpolt macska keserves nyávogását, vagy a katonának behívható családtagok hollétét firtató telefon idegtépő csönögését. Hófehérke, a néma papagáj: abszolút. És amint azt az elbeszélés indításában a mesélő elmagyarázza „*Minden bizonnyal*” azért is kell az az égbéki toll a hátán, „*hogy valami mutassa, tükrözze, hogy valami kimondja: hófehér. Mert a hófehér nem tudja önmagát artikulálni.*” És csak ez az abszolút tisztaság képes arra,

hogy számon tartsa és érzékeltesse a szenvedés mértékét a házban — s ama csarnok feketeségét.

A nyelv tehát tükröző képessége révén elvezethet a dolgok ontológiai alapjához, feltárhatja igazi helyüket a lét szerkezetében. E lehetőség teljesülése azonban előfeltételezi, hogy a Teremtés műve tökéletes, és a magát nyelvként megmutató világ rendezett. **A zeppelein** című elbeszélés egy banális hibából eredezteti a világ abszurd kaotikusságát — nevezetesen abból, hogy zsíros kenyér mindig a zsíros felével esik a porba: *„Már akkor sejtette, magával a világgal, a szerkezetével lehet baj. Egy semmis gép-, egy még semmisebb öntési hiba. Amelytől aztán akár az egész is felrobbanhat.”* Ezért az elbeszélőnek nem marad más választása, mint átlőni a világ szívét, megállítani a filmet, mielőtt a zsíros kenyér a Földhöz csapódna, megállítani a zuhanását. És ezért kell Vak Vigh Tibikének is pirospaprikát etetnie a fogságba esett flamingóval: meg kell állítania a fakulást.

Ha pedig hiba csúszott a Teremtésbe, akkor ez a hiba magában a nyelvben is megjelenik. Nem véletlen, hogy kötetnyitó elbeszélés (**Látszott rajta, hogy nem őslakó**) író főhőse az írást annak a bibliai passzusnak a kimásolásával kezdi, amely a nyelv bűneiről szól: *„Enélkül nem kezdhet semmihez. Ennek ezután mindig nála kell lennie, akár a zsebkendőnek.”* A **Boleróban** pedig a következőképpen materializálódik a nyelv romlása: *„Régi filmeket néztem az egyik külvárosi moziban. A bejárat feletti neonbetűk — a nemesgázokkal való írás első korszakából — kificamodtak, megvetemedtek, felrobbantak, elolvadtak és lecsorogtak kormosan — én mégis a KULTÚRA hét betűjére gyanakodtam, ahogy feltűrt gallérral, szemembe húzott kalappal beléptem a ferdén megfeneklett, múlt századbeli forgóajtón.”* Tolnai költészetében és prózájában egy olyan nyelv szólal meg, amely nemcsak önnön teremtő erejének, a testté váló ige misztériumának van tudatában, hanem a totális pusztulásban való bűnrészesség lehetőségének, és a romlással szembeni esélytelenségének és kiszolgáltatottságának is. Tolnai szimbólumképzése egyszerre rendeli az adott motívum köré a lehetséges jelentések és jelentésárnyalatok egész tárházát, a motívum szinte magába szívja nyelvi környezetének jelentésmezőit, sőt önmaga inverzét, negációját is, hogy a telítettségnek egy már tovább nem fokozható szintjén a paradoxon feszültsége által generáltan meghasadjon a szó rejtett magva, és a megszólalásban, mint robbanásban szóród-

jon szét részecskéire hullva az egész sűrített komplexum. Innen a Tolnai-próza monológjainak és tudatfolyamainak szinte más megszakíthatatlan szítálása, a szerző szavával „hamuzása”. Porból véte-tett és porrá lesz.

Pontosabban ez az utolsó pillanat költészete. Mielőtt a köd végképp mindent magába temetne, a Gyerek, aki szökni készül innen, egy utolsó pillantást vet a világra. Izzó kék tekintete nem válthatja meg az öntudatlanságba olvadt mindenséget, de nyomot hagy benne. Mielőtt a robbanás bekövetkezne, egy pillanatra megint fehér lesz a fehér, és fekete a fekete: egyetlen végtelen pillanatra megállítja a zuhanást, és elemelkedik a Földtől.

(Tolnai Ottó: Kékítőgolyó /új prózák könyve/, Kortárs Kiadó-Széphalom Könyvműhely, 1994.)

Szeged

Mikola Gyöngyi

Seiben Lajos: A természet képeslapjai II.

„Áthúzta valami szürke színnel”

n a p l ó / i n t e r j ú

domonkos istvással

délután 4 óra. Csalán utca. nem jó. nem annyi. nem érek oda. telefonálok, hogy később. jó. nem. túl részletes. a hó! a legnagyobb hó ezen a télen. csúszkálók, lihegek, elázik a cipőm. *Csalán utca*. nem ibolya. nem Ibolya! majd az interjú tizedik percében. majd odaérünk. lent laknak a feleségével a földszinten. kint reggeliztek a teraszon. olyan szépen süttött a nap a havazás előtt. tizedik perc, az mennyi sor? a lábuk előtt a város. nem. A VÁROS! nem értettem 1995. január 10.-e este negyed nyolcig. Csalán utca 22/b. Domonkos István Bartókot mond egy héttel azelőtt. Bartók-ház? nem értem. csak fölfelé. aztán lefelé. nyomni a gombot ...

b.j. — „FETISIZÁLOM A VERSET: A VERS GYŐZELEM” — ez az idézet pályád elejét eleveníti fel. Valójában ezzel az erős, barsányi, akaró mondattal indult a költészeted?

D.I. — Ez lett volna a mondat első fele, valóban. De úgy folytatódott, még abban az évben, hogy: *útálatom tárgyai a szavak!* Ez kezdettől fogva végigkísér egész életemen. Az egyik pillanatban nagyon hittem, nagyon lelkesedtem a versért, a költészetért, a kultúráért, az irodalomért; a másik pillanat teljesen össze-roppantott. Képtelen voltam egyáltalán reagálni. Különösen saját gondolataimra és más, idegen versekre. Az idegen művekhez való viszonyom teljesen megfertőződött. Aztán elfogott a lelkiismeretfurdalás és megpróbáltam újra. Mondom, a két véglet között ingadozom a mai napig is.

b.j. — *Dúsak, burjánzók, elevenek a verseid, akár a természeti képződmények — őserdő, tenger — tartalom és forma szerint is. Ez az első kötet. Rátka. Aztán az első újvidéki elégiában — kritikusaid szerint — ez a költészet kiég. Valóban ennyi minden megfordult ezen az egyetlen versen?*

D.I. — Szerintem nem. Mert a kiégés is egy literális konstrukció. Hogy, *mi ég ki?* Ha nincs, amit a tűzbe dobna, akkor nem is ég el semmi.

Én a teljes nulla pontról indítottam. A kiégés veszélye engem soha nem fenyegetett, mert kiégve kezdtem az egészet. Nem lelkesedésből, romantikus-patétikus érzelmek alapján kezdtem írni, hanem a legbarokkosabb-burjánzóbb soraim is védekezésből születtek. Ne vehessem észre, hogy önmagammat is becsapom. Ezért védekeztem ...

már az ajtóban elkezd. igaz, ahogy belép megültetik — kamera, mikrofon. az estét 6-ra hirdették Bozsikék, de 6.10-kor még hozzájuk, a lakásba sem érkezik meg. aztán. barna ember. szép szemek. fekete ez az ember inkább. és a hangja is olyan. hogy előbb barnának mondanád. aztán javítod. fekete. nem úgy. hogy sötét lenne. kövek/kristályok karcos, éles felülete ilyen. nyeli és visszaadja a fényt. védekezik. nem tud jól magyarul. többször is említi azt a húsz év előtti budapesti éjszakát, amikor valaki odavágta — *nem is tudsz magyarul!* de ez most nem ez. ez most a svéd. a *nem itthon.* a *nem használat.* aztán tisztán és hibátlanul végigmondja. miért nem költő. és nincs akcentus. hanem a táj nyelve van. Vajdaság. az lesz a szobában december 19.-én, amikor először látom. és elhiszem végre. hogy van ilyen. nem csupán a versek. hanem van.

b.j. — *Belső meghasonlás húzódik ez örökös kettősség mögött? Az irodalmi szerep kevés? A tárgy, amit az ember az írással megragadhat, az elégtelen?*

D.I. — Az én problémám nem csak ebből, ezekből volt. Én a szóban, a szavakban kétkedek a mai napig is. Nem tudtam elfogadni soha, hogy a halálos ítéleteket is szavakkal fogalmazzák meg. Hogy a tábornokok parancsai is szavakkal küldenek tömegeket a halálba. Hogy a tömeggyilkosságokat is valami megfogalmazás előzte meg. Az ideológiák vészes átcsapása fejünk felett. Mind a szavak idézték elő. A magam naív módján nem tud-

tam hinni, hogy a szó *valami*. A szóban csak a veszélyes fegyvert láttam, ami agresszív kezekben világvégi pusztulást jelent.

Ha sikerülne valahogy kordában tartani a szavakat! Ezt a történelmi dimenzióját kizárni! Neutralizálni magamban, akkor esetleg. Akkor esetleg ismét hinni tudnék abban, ha azt mondom, hogy: *i b o l y a*. Mert még ezt is ha kimondom; bármely virágnév ... Most sétálok Pest utcáin és rettenetes emlékek kínoznak; látom József Attilát a kapualjakban. De a szavakon keresztül, nem képekben. A szavakon keresztül. Ugyanakkor a kis/hős szavakat csodálom, hogy rettenetes teherbírásuk van — elbírák a szenvedést és elbírák a szeretetet is. Elbírák az együttlét bizonyítékait is, amikor kávéházban ülünk és megpróbálunk egymással beszélni.

Úgy látom ezt a kettősséget már képtelen leszek meghaladni életemben. Az elhallgatásom is ebből ... és az újraindulásaim is ezen alapszanak. Hogy az egyik pillanatban azt hiszem, ha kimondom *i b o l y a*, azt tisztán kimondhatom, az *csak egy ibolya*. De a következő pillanatban látom, hogy nem. Mert a sírokon is nőnek ibolyák. És az egész földfelszín egy sírhant.

Sírfoltos a világ.

- b.j. — *E félelemtől megóvtak-e a Tólnaival írott közös kötetek? Mao-Poe és a Valóban mi lesz velünk — című könyvek? A Symposiumról is többször kijelentetted, hogy nem mint mozgalomhoz kötődteél, hanem mint barátodhoz.*

közös fénykép. összedugják az orrukat. sapkák. szakállak. két félprofil. a Tólnaié jobb képesfelével, míg Domonkos a bal képesfelével. vagy fordítva. az arcuk közötti üres tér viszonylatában azonban ez szinte mindegy is. átlátni ott. kilátni a papír fehérjére. fénykép-szürke? belelátni.

- D.I. — Azért éreztem megam jól a társaságában, mert a szavakat sikerült valahogy eliminálni. Mi röhögtünk, egymás kezét fogva jártunk szinte, és sokat nem beszéltünk. Amikor kinyúltunk egymás felé, könyv volt a kezünkben. Azok is szavak, de ott a könyvben úgy vannak, hogy satuba vannak szorítva. Már a szerző és a cím után ítélve megnyugodhatsz. Tudod, mi vár rád. Nincs az élet nagy improvizációjának a veszélye.

b.j. — *Belőle, az ő költészetéből hiányzik a tiédhez hasonló félelem?*

D.I. — Szerintem az ő költészetét is ez definiálta végső következőképpen. Csak a szavakban való kétkedés őt egy produktív életre készítette. Engem viszont egy in produktív létezésre.

b.j. — *Zenélte. Most azt mondd, amíg tart a háború nem veszel gitárt a kezédbe. Festesz. Egy hatalmas faliképed fogadja a belépőt abban a teniszcsarnokban, ahová trénerként jársz. Menekülés a szavaktól?*

D.I. — Többek között igen. Festeni, zenélni azért kezdtem, mert gyorsabban lehetett pénzt keresni velük. De! Ha megvan egy festmény, az egy tárgy. Majdnem egy asztal. Majdnem szék vagy majdnem ágy. Aki megveszi meg tudja fogni azt. Föl tudja emelni, s ha úgy érzi, hogy súlyos, akkor a ráma is elég drága és akkor a vászon is ott van. Kis anyag rajta. Festék. Azért szívesebben ad pénzt, mint ha összedobunk két szót egy papíron és azt mondjuk: vers.

Mindig az egyszerű életre törekedtem, nem arra, hogy pénzt keressek, hogy meggazdagodjak. Úgy érzem, a zenével, néhány képeladással ezt a legalacsonyabb materialista szintet tartani tudom.

Más szempontok is voltak. Néhány évig rapszodikusán írtam a verseimet, aztán rájöttem, mégsem az az én világom. Áttértem a zenére, mert abba a hitbe voltam, hogy ott jobban tudom kifejezni magam. Nem is kifejezni — *intenzívebben átélni a létet a zenén keresztül*. Aztán láttam, nem olyan egyszerűek a dolgok, ahogy kezdetbe tűnnek. Jött a festészet ... de az is ... mindezek a dolgok egy rettenetes kételynek ... kételyből fakadnak.

Én mindig *Giacometti*-re szoktam hivatkozni. *Beckett* mellett ő az egyetlen ember, akinek minden szavát aláírnám, akinek minden cselekedetét és minden ecsethúzását ismerem és szeretem. Még talán jobban mint *Beckett*-ét.

Giacometti mindig azt hajtogatta, hogy szeretném megcsinálni ezt az arcot, de nem bírom. Nem megy, ez lehetetlen, ez lehetetlen, ez lehetetlen ... De mindig újrakezdte. Mindig. Egy-egy portrét három évig festett. Aztán átfestette. Aztán ismét újra.

Nahát, ez a csökönyösség, ez! Engem a mű nem érdekel. A vers, a művészet maga, nem érdekel. Érdekel ez az emberi

igyekezett. Annak ellenére, hogy százszor, ezerszer, egy millió-szor tudom, hogy lehetetlen, mégis nekiállok és húzok még. Fantasztikusan vékony, finom ecseteket vett — egy helyen lehetett ezeket Párizsban venni, sehol másutt a világon. Tizenöt/húsz ecsetet elhasznált ezekből a rettenetesen drága szer-számokból, míg dolgozott egy portrén. Aztán a végén átfestette az egészet. *Áthúzta valami szürke színnel.* Egész életen át foly-tatta ezt a harcot.

Itt találkozok Beckett és Giacometti. Beckett, Giacometti és Pi-linszky. Az ő pillanataik azok, ahol még lehet egyáltalán be-szélni valamiről.

először fényképek a Hondából. a darab. a darabja. csodálkozik. be-melegítés. január 6.-án az Írószövetségben. hogy ott Szkipe (Nagy József/JEL Színház) kérdezi, írt-e darabot? nem. pedig itt van a fény-képeken. Szenttamás. Feketics. elmesél egy Beckett/történetet. a svéd börtönben a Godot. nekem cipő. később meséli Leáéknál (Tolnai Lea), hogy tizenkilenc cipőboltban voltak. mi az, hogy me-séli? hangosan röhögnek. most cipő. még január 19. barna. fényes. olasz. Via Italia! a másik *Beckettet*, az interjuvégit tényleg nem mondja el.

b.j. — *Nagyobb intenziással átélni a létezést — magad mondtad. Kinek tartozol ezzel? Önmagadnak? Valakinek? Munkamód-szer ez csupán?*

D.I. — Ezt a konnokságot senki sem igényli ezen a világon. Az egész világ úgy van megszerkesztve, úgy működik, hogy senkinek semmire szüksége nincs! Mi, egy nagy rablóbanda vagyunk. Az egész nyugati civilizáció rablásra épült. Spanyolok, angolok — Afrika lakosságát botokkal zavargászták, hajókra rakták, szállí-tották a földi javakat Indiából. Mindent ide. S a tőkefelhalmozás korában kezdtek a művészek egyre kifinomultabb ecsetvoná-sokkal és harmóniákkal dolgozni. De, miért? Mert az összerabolt kincsek ezt lehetővé tették. Azért, hogy egy Rembrandt meg-húzhatott egy vonalat, azért száz négyert esetleg agyonverték. Most nem direkt értem. De én így élem át a világot.

Utálom a grafomán nyugati civilizációt, a hatalmas áradatát könyveknek, folyóiratoknak, műveknek. *Hát, gondoljunk már a fákra!* A fák adják nekünk a papírt, de mit adunk mi a fának? Halált! Hova vezet az egész? Mi az értelme? No, te kérdeztél,

hogy kinek tartozom? Én tartozom a kontinuitásnak, hogy az élet megmaradjon. Az élet kontinuitásának tartozom. Amikor megpróbálok egyáltalán megszólalni. És azt is kis lélegzettel, rövid lélegzettel, hogy a levegőt is mostmár spórolni kell. És kis papíron. Sajnos hosszú verseket írtam eddig, de ennek mondom anyagi alapja volt ...

Azt akarom mondani, hogy el kell jutnunk oda, hogy át kell gondolni minden szavunkat. Ez a felszínes élet, amit élünk, ez a kultúra, ami teljesen a felszínen mozog — talán még ott sem — a kettő között. A lég és a föld között; konstruált kis világunkban. De, ami csak néhány millió emberre vonatkozik, hiszen 3–4 milliárd ember víz nélkül, tiszta levegő nélkül, étel nélkül él. Mi meg itt cizelláljuk, birizgáljuk az érzelmeinket. Specifikumokat vadászunk. Nem ítélem el azokat, akik kitananak az írás mellett és produkálnak, de sokszor erős az averzióm velük szemben.

Hornyik interjú az idők mélyéből. idézet hangzik. világkép. benne *háború*. hogy ez a szó marad. virít. a katalógusban maradt egyetlen szó. ízléstelen volna a katalógus egyetlen szavához elkérni a magyarázatot. gusztustalan. nincs gitár és dal. legyen elég ennyi. no, meg, hogy *Kolarik Vilmos* létező személy.

D.I. — háborúról azt sohasem lehet beszélni.

mindig van és mindig volt.

jobb hogyha ezt akceptáljuk ezt a tényt.

én nem vagyok telepatikus hajlam.

próféta.

satöbbi.

a béke pillanatai szinte csodák.

akik békében élnek.

máról holnapra képesek megfeledezni mindenről.

ez az embernek az egyik.

legcsodálatosabb képessége.

ma befejeződött a háború.

a sírok még nyitva vannak.

holnap már indul az új élet.

a fiatalok.

gyerekek születnek.

satöbbi.

és ha ez nem így lett volna.
nem ülnénk itt.

Kolarik Vilmoshoz mindössze annyit szeretnék említeni hogy-ha hallgatja ezt az adást most üdvözlöm egyik legjobb barátom egyetemista éveimből és állandóan húzogattuk azért mert a keservesen megkeresett pénzeinket ő vigyázgatta és amikor aztán szükségünk volt a *saját* pénzünkre sohasem adott.

éppen az interjú napjaiban utasította vissza kérelmemet.
ez egy figyelmeztetés volt számára.

HOGY MOST/MÁR VÁLTOZZON MEG.

Mándyról beszél, hogy Mándy tud valamit — tökéletesen —, ami neki tetszik, és ezt erről a borzasztó-rettenetes városról tudja, és én éppen ott, negyed nyolckor, a Csalán utcában fogok föl — az álló/kerülő/mozgó/mozdulatlan/remegő/imbolygó/közelítő/távolodó fénypontok fölött — valamit arról a világközepe érzésről, ami itt az arcokra van ülve szépen, levakarhatatlanul, mert ez tényleg az, nem az országé, mert ahhoz hatalmas, és azért a világé, mert a világ mégiscsak messze van és nem kell tudni ennek a városnak a közepén, hogy van más is túlán, hogy van világ, ami hatalmasabb, kérdezi is a *Domi* a *Tőfét*, hogy a *Kosztolányinak* volt-e valami baja ezzel, ezzel a várossal, mert mégiscsak onnan szállt föl a vonatra, ahonnan ők meg sem álltak svédig, és svédje mindenkinek van — legalábbis abban a Frankel Leó utcai szobában, ami kupleráj volt, egy tó előtt áll, meg törökfürdő — szóval így esett más korok árnyéka erre a szobára, és *Tőfe* sem tudja pontosan, hogy *Desiré*, hogy tudott ennyire ITT lenni ONNAN — ez persze *Domi* kérdése csak *Estiből* adressálja, szerintem ő is nézdegélt lefelé a Csalán utcai kertje végéből, és tényleg, mert még Szabadka és Pest nem is lehetett akkora távolság, mint ma akár Szabadka/Újvidék távolság van és Szabadka/Szeged is óriási és Szabadka/Szeged/Budapest távolság van, és *Tőfe* is csak azt tudja, hogy *Csáth* holttestét a városháza elé vitték, és senki sem ismert föl a *Brenner Jóskát* Szabadkán — holttest-csak a kávéházból (később városház?) a részeg újságírók egyike, botorkált kifelé és úgy, aztán a sírjáról, mikor nem váltották meg újra, a nevet is lekaparták (Csáth/Brenner?), de a csontok maradtak, hát ez is egy válasz a *Domi* kérdésére, ezek az á r v a c s á t h c s o n t o k.

D.I. — Szerintem hiábavaló könyveket kinyomtatni, hiábavaló koncerteket tartani, hiábavaló annak a gyönyörű színháznak a felépítése, ha az a színház nem mindenkié! Mert annak a színháznak az építéséhez hozzájárult minden ember, ha más nem, azzal, hogy ott lélegzik Vajdaságba vagy Szerbiába vagy Jugoszláviába.

Úgy érezték a művészek, hogy a gyökereik ott vannak a nép közt, az utcán, a földben ... Én nem így éreztem. Hanem úgy, hogy teljesen elszakadtunk egymástól. Egymásnak verselünk, egymást dicsérgetjük és pénzt veszünk föl, és nem kell fizikai munkát végeznünk, nem kell ásnunk, nem kell kapálnunk, hanem kis versikékkel egymást dicsérjük, sőt még néha politikusokat is, és ez nekik néha nagyon tetszhetett.

Akáhogy fogalmaztam, akármilyen újságcikkeket írtam, semmiféle hatás. Semmiféle visszahatást nem éreztem. A meghasonlás így is folyt. A közepszerűség, a kisszerűség, a tehetetlenségnek a dominanciója, ez támaszt kétségeket az emberben. Az igazi nagy művek a nemzet gyarapodását szolgálják.

A kritika pedig cserbenhagyja a jelént. A mostant. Mivel elég gyáva, mindig a múlt felé fordul. És én nem mondom azt, hogy ők a kritikusok és én a költő. Ha költő vagyok kritikus is vagyok. Önmagunkba oszlottunk meg. Minél nagyobb elvárásokkal közeledünk a valósághoz, annál gyávábban élünk.

b.j. — *És a nagy mű? Mégis minden küszködés középpontjában ott kell állnia? Legalább a reménynek?*

D.I. — Egy Montaigne-i-életmű. Amikor a háború befejeződik egy bizonyos ponton a földön, akkor nagyon jó, hogy megmaradt egy könyv. Hogy azt az első lépést megtehessek. Hogy hinni tudjunk.

Különben olyanok vagyunk, mint a léglökéses gépek, hogy a korábbi légáramba támaszkodva jutunk előre. Vagy mint a földgiliszta — húzzuk magunkat a földön. És felfalunk mindent és áteresztünk magunkon mindent. Minden szellemi terméket szecsckavágóba dobunk, így egyenművé válik. Hatalmas kásává.

b.j. — *Skatulya Mihály. A kitömött madár című regényedből. Megismeri önmagát. Kommunikál saját valóságával. Viszonyba kerül. Kérdez és válaszol. És a magára ismerést nem sokkal a halál követi. Tudni magunkról egybeesik a halálos ítélettel?*

D.I. — Tulajdonképpen igen. Föllobban valami, aztán visszaesik önmagába. És abba a kis/rövid pillanatba, ott létezik a zene, a poézis, a tradíció, a jelen, és a jövő utáni vágy.

A többi permanens válság. Mint a folyó, ahogy víz bennünket, rönkökbe ütközünk, — kicsike dialógus teremődik — aztán víz a folyó tovább.

Több mint ötven éve létezem ezen a földön. Kapadoztam — könyvek/zene — megpróbáltam megtalálni valami kapaszkodót, amiben igazán tudnék hinni. De nem sikerült. A fiamnak, mielőtt elment Amerikába egyetemre, megpróbáltam néhány rövid mondat erejéig megfogalmazni az élettapasztalatomat. Hogy mit keresek? Mire tegyen az életbe? De nem sikerült. Végül azt mondtam neki: *a játék, amíg a labda pattog — fiatal-koromban, amíg a labda pattogott — szinte az önkívület határán, talán azok a pillanatok voltak a nagy pillanatok ezen a földön ...*

az első estén Veszprémbe, 1994. december 19.-én szinte több szó esik a teniszről, mint a költészetéről. 1995. január 6.-án az Írószövetségben megismétli, Miért nem nyert Illény Zoli Björn Borg ellen. az egyik célratörő volt, nyers, egyenes, kíméletlen, szikár és egyszerű. a másik művész. szépség és esztétikum. aki emigrál megismeri a magányt. aki megismeri azt a magányt, az a halált ismeri meg. aki a halált ismeri, tudja hogyan lehet legyőzni Björn Borgot. vagy a fia tudja. mert neki/nekünk ott a kés. ami végül elvág bennünket. mint Szeles Mónikát. aki hatévesen így kiabált a salakon minden ütés után. *menj a picsába apám!* semmi misztika. keserv. köldökpiszok. átok. sors. fenét. összeszorított fog. és ahogy kienged. a szék Veszprémbe fokozatosan tört össze alatta. Domi mondta, majd leülök a földre. reccs! ez én vagyok ... reccs! nevet. az én sor ... reccs! tényleg.

... nem tört össze.

hangfelvétel van.

őzri.

1994. december/1995. február
meg még 12 év nekem.
visszafelé.

Sejben Lajos: Bálványok I.

A gileádi csoda

(vagy ami még az apokrifekből is kimaradt)

Bizony mondom, történetet elmesélni sokkalta nehezebb, mint ahogyan azt egyesek gondolnák.

Mert íme, ahogy belekezdének históriámba, máris nehézségekbe ütközöm. Nem tudom ugyanis eldönteni, hogyan indítsam történetemet. Kezdem talán az elején, ahogyan illik, hogy minden azonnal világos és egyértelmű legyen? Kétségtől ez lenne a legkényelmesebb és legkézenfekvőbb megoldás, ezért is élnek vele szívesen oly sokan. Esetleg legyek furfangos, kuncogjak egyet a markomba, kacsintsak cinkosan a tükörbe, és kezdem történetemet a legvégén, hogy aztán orránál fogva vezethessem az olvasót visszafelé térben és időben, rák módjára rekonstruáltassam és újraírassam vele a történetet, mintegy elhitelve balga fejével, hogy ő maga az, aki rájön mindenre?... Ha kérkedni szeretnék mesemondói képességgemmel, bizonyára ezt az utóbbi módszert választanám. Mivel azonban tekintettel kell lennem elmondandó történetem nem mindennapi voltára, valamint arra, hogy az események, melyeket szavakba igyekszem majd foglalni, a távoli múlt igencsak átláthatatlan homályában zajlottak — olyannyira, hogy azok valós, illetve a népi szájhagyomány által kiszínezett szárait egymástól különválasztani, kibogozni, a fonal legelejét meglegelni amúgy sem lennék képes —, én egy harmadik lehetőséget tartok a legszerencsésebbnek, mégpedig azt, hogy *in medias res*, ahogy azt a barbár latinok mondják, vágjunk bele a közepébe, billentsük át az olvasót a korláton, bele a mélyvízbe, hiszen ha tud úszni a szavak folyamában, majd csak fennmarad a felszínen, ha meg nem tud, akkor úgymint mindegy. Bizonyára akadnak most olyanok, akik ezzel

a megoldással nem értenek egyet, és ha tehetnék, szívesen szállnának velem vitába a krónikák legbecsesebb darabjait sorakoztatva föl ellenem, a lineáris történetek tökéletességét és szépségét bizonyítandó. De hogy elejét vegyük a felesleges szócséplésnek, közlöm minden érintettel, hogy saját papiruszomon mégiscsak én vagyok az úr.

És így történhetett, hogy pusztán az én szeszélyemből kifolyólag, és nem valami más, magasztosabb indíttatásból, egyszeriben meglevenedik a távoli múlt, és az olvasó lelki szemei előtt, mint egy varázsszóra, megjelenik a végtelen sivatag. Ameddig a szem el lát, lágy homokdűnék hullámanak a tűző napsütésben, és hiába kutat a tekintet árnyék után, sem fa, sem bokor, de még egy árva kődarab sem töri meg ezt a kegyetlen egyhangúságot. És ebben a végtelen pusztaságban most három csacsi poroszkál fáradtan egymás mellett. Kókadt fejük szinte a forró homokot súrolja, amely minden egyes lépésüknél aranyporként kavargog lábaik körül. A csacsik, akárcsak gazdáik — róluk majd ezután lesz szó —, szürkék a rájuk rakódott homoktól, amely a hosszú út során vékony rétegben vonta be testüket. A csacsik egytől egyig vének, akár az országút, amelyről Hebron tájékán letértek, amikor gazdáik hitelt adtak annak a vigyorgó, fogatlan birkapásztornak, aki a város szélén legeltette nyáját, és arra a kérdésre, hogy melyik út vezet Egyiptom felé, lustán meglendítette botját a levegőben, ami lehetett ugyan irányjelzés, de szólhatott a milliószám nyüzsgő legyeknek is, és ezt a két lehetőséget egyáltalán nem volt ajánlatos összetéveszteni. A csacsik azonban, engedelmeskedve gazdáik kantárrándításának, a meglendült bot irányába indultak, és nemigen töprengtek az igazságon, ami különben sem az ő dolguk volt.

De mialatt a csacsik, beletörődve sorsukba, némán baktatnak a forró homokban, vessünk néhány pillantást a csacsik gazdáira, nem utolsósorban azért, mert végül mégiscsak ők lesznek történetünk főszereplői. A jobb szélső férfiú, akárcsak társai, büszkén üli meg jószágát, és azok az apró, zavaró, de mellékes részletek, hogy háta ültében kérdőjelként görnyed a szamar fejé fölé, hogy tekintete összeszűkül, mint aki már félig álomba ringatta magát, ne tévessenek meg bennünket: mindezek csupán a hosszú és fáradalmas utazás kényszerű tünetei, és legkevésbé sem hősrünk egyéni alkataból fakadnak. Ennek a férfiúnak, kire népe méltán volt büszke, a neve Émón fia Azrazel, a bágiták törzséből, és már csak a mihez-

tartás végett sem árt, ha megjegyezzük, hogy egyenes ágú leszármazottja ő Keh-megülnek, a néhai törzsalapító hősnek, a kajla-szemű hősnek, kinek legendája, akár a sakálok éjszakai vonítása, úgy kísért még ma is a gileádi hegység szurdokaiban. Émón fia Azrazel most harántcsíkos vászonruhát visel, derekát ékkövekkel ki-vert széles öv öleli körül, és bal csípőjén ott fityeg hosszú, kétélű kardja, melytől, mint mesélik, még akkor sem hajlandó megválni, amikor asszonyainak egyikével hálni megy. (Szerény feltételezésem szerint ez mégiscsak pusztá szóbeszéd lehet, mert nem hinném, hogy eme merész állításnak valaha is akadt volna élő szemtanúja.) Az viszont letagadhatatlan tény, hogy három főhősünk közül néki van a leghosszabb, legdúsabb, és a legnagyobb műgonddal befont szakálla — nem mintha az említett szórzetnek kiemelkedő szerepe lenne történetünkben, viszont kitűnő szolgálatot tesz a megszorult krónikásnak, hogy szereplőjét ezáltal is megkülönböztesse a többitől.

A másik, a középső számaron kocogó hősünk nagyban hasonlít imént leírt társához, csak persze szakálla rövidebb, és fején kendőt visel. No, nem afféle mai, asszony nép viselte kendőt, amilyenekbe nőink bugyolálják manapság dús hajkoronáikat, és így sétálnak kacéran Hermopolis utcáin, hanem az akkoriban divatos, férfiasan hátrakötött, kackiás vászon fejedőt, melynek homlokrészen ott díszelgett a vicsorgó mungoszt ábrázoló aranydiadém, a kdmár törzs ősi szimbóluma. És ennek a férfiúnak a neve Pitras fia Bilhebár. Tekintete néki, mint a sasé, mely örökösen a messzi távot fűr-készi, mindig éber és óvatos. És ha most, ebben a pillanatban meg is billen Pitras fia Bilhebár egy kissé szamarának hátán, és a bal oldalán mellette poroszkáló társának köszönhetően — aki még időben visszabillentette őt eredeti, függőleges állapotába — mégsem vágódik le samara hátáról a homokba, már maga ez a tény is kitar-tását, emberfeletti erejét példázza, amiért ily hosszú út után is képes nyeregben maradni. Hogy őszinte legyek, ennek a bizonyos Bilhebárnak tulajdonképpen semmi szerepe sincs történetünkben, azon-kívül, hogy ő a „harmadik” (bár a bemutatás sorrendje nem ezt su-gallja, de hát ez is a mesélő egyik csselfogása), vagyis egyrészt az ő személyével adózunk a hármasszám misztikus hatalmának, más-részt egy történetben egy szereplő kevés, kettő nem elég, de három éppen megfelelő.

Társaságunknak pedig az az utolsó, bár csak a bemutatás sorrendjében utolsó tagja, aki ily önzetlen önfeláldozással kapott le-
hullni készülő barátja után, nem más, mint maga Ebn-Náli, akinek
apját sajnos még az anyja sem ismerte. De ez az emlékezetkiesés,
mellyel anyját a sors sújtotta, nem gátolta Ebn-Nálit abban, hogy
szülői hiányosságát a maga hasznára ne fordítsa, és minden teketó-
ria nélkül kihasználta istenadta lehetőségét arra, hogy mindig ott és
akkor válasszon magának apát, amikor jónak látta. Így hát sohasem
érezte magát árvának, fejlődését nem befolyásolta károsan félárva
volta, sőt, észben, ügyességben és ravaszságban már kamasz korára
túlszárnyalta társait, még azokat is, akiknek nem csak egy, hanem
több apjuk is volt. És mire megérte huszadik nyarát, koraérett böl-
csességének köszönhetően ő lett a hóbita törzs istenes embere,
vagy ha úgy tetszik mágusa — Ebn-Nálinak aztán teljesen mindegy,
hogy őt minek nevezik, mivel az ő gondolatai, mint ahogyan az
eszes emberekhez illik, többnyire magasabb régiókban kalandoz-
nak, semhogy ilyesmin törje a fejét. Ebből kifolyólag hallgatag em-
ber hírében áll, aki igencsak ritkán ad hangot magáról, kevés szó-
val él, de amivel igazán él, az sem a gondolatait teszi nagygyá, ha-
nem testét és alakját, mely testi alkat mostanra már egyre inkább
kezd hasonlónvá válni ahhoz a bizonyos geometriai alakzathoz, me-
lyet az a görög tudós, akinek nem jut eszembe a neve, a legtokéle-
tesebb testnek nevez. Mint ahogy abban a korban minden férfiem-
bernek, Ebn-Nálinak is volt szakálla, de két társával ellentétben az
ő szakálla nem mindennapi tulajdonságokkal rendelkezett: egy-
részt rőt volt, ami ritkaságszámba megy ezen a vidéken, másrészt
pedig amióta az a csoda történt vele Gileádon — mely csodára min-
denképpen visszatérünk még — Ebn-Náli szakálla világított a sötét-
ben. Ez a kísérteties szakáll-fény, mely Ebn-Náli arcát éjszakánként
holdvilágképű lámpássá varázsolt, szolgált egyúttal bizonyágul
három hősünk számára, hogy útjukat maguk az istenek kísérik.
(Nem beszélve arról, mily nagy hasznát vették e csudálatos fény-
nek, amikor az est leszálltával, fáradtan és kiéhezve, néhány szegé-
nyes falat reményében üldözőbe vették a rémülten futkosó sivatagi
gyíkokat: a gyíkok, ha sikerült őket becserkészni Ebn-Náli szakállá-
nak fénykörébe, valami bűvös erőnek köszönhetően, ami a fényből
feléjük áradt, megmeredtek, szinte moccanni sem tudtak, teljesen
lebénulva várták végzetüket, vagyis azt, hogy Azrazel és Bilhebár,
jókora husánggal a kezükben, egyenként agyoncsapja őket.)

Kénytelen vagyok itt félbeszakítani önmagam, hiszen mialatt én szószátyár módjára jártatom a számat, addig a történet, amely ez idő alatt már önállósult, halad a maga útján tovább, és ha nem vagyunk résen, még lemaradunk valamiről. Közben ugyanis az történt, hogy Bilhebár (a Pitras fia), a lényegtelen, de nélkülözhetetlen harmadik, akinek sasszeme volt, egy váratlan mozdulattal megállította szamarát, felegyenesedett a kengyelben, és kezét szeméhez emelte. Egy ideig vizsla tekintettel meredt az izzó pusztaságba, aztán így szólt:

— Látok valamit.

A váratlan hangra Ebn-Náli is fölrezzent ezoterikus bóbiskolásból, és mint minden egészséges, jól ébredő ember, böffentett egyet, krákogott, majd kiköpött a homokba, majdnem telibe találva a gyíkot, amely ott nyújtózkodott előtte, és oly csodálkozva meredt az ég felé, mint aki még sosem látott embert meg szamarat.

Miután a gyík, kacsaringós csíkot hagyva maga után a homokban, elosont, Ebn-Náli megnyalta kiszáradt ajkait, és ő is a távolba meredt.

— Mi fene...

Eleinte csak néhány olajfát láttak, ahogy csalóka módon hajlongtak a vibráló délibábban, aztán, ahogy egyre közeledtek, feltűntek az első házak is. Egy aprócska oázisra akadtak a pusztaság közepén. De az oázis előtt, valahol félúton köztük és az első épületek között, valami izgó-mozgó árnyat pillantottak meg, amint ide-oda száguldozott a homokban, és egy apró, fekete pontot, amely hol felröppent nagy ívben a levegőbe, hol meg alázuhan. Fölöttebb fura látványnak tűnt. És bár mindhárójukat furdalta a kíváncsiság, egyikőjük sem szólt semmit, különben is, aki e téren egyáltalán szólhatott volna, az Ebn-Náli volt, lévén ő a legjáratosabb az evilági és túlvilági dolgokban. De most ő is hallgatott, és apró szemét nem vette le a látványról.

Mígnem kiderült minden. Nem is volt benne semmi ördögösség, a világ leghétköznapibb jelenségével álltak szemben, és ha éppen jókedvük van, és nem kínozza őket a szomjúság, talán még mosolyogtak volna is önmagukon, amiért nem ismerték fel azonnal. Mert az ide-oda futkosó árny nem volt más, mint egy gyerek, aki önfeledten rohangu a homokban, és az akkoriban legelterjedtebb játékot űzte: kiszáradt, kerekded tehenlepényt hajigált a levegőbe, mely korabeli tevékenységnek még Hellász mai atlétái is so-

kat köszönhetnek, lévén a levegőbe hajigált tehénlepény a diszkosz távoli, ámbár természetes őse.

A tehénlepény eközben ismét felröppent a levegőbe, megpördült maga körül, enyhe ívben megdőlt, szállt, szállt, aztán egy gyenge légáramban váratlanul irányt változtatott, majd zuhanni kezdett, és mint megvadult égi lövedék, elsüvöltött közvetlenül Azrael (az Émón fia) feje mellett, jellegzetes illatcsóvát húzva maga mögött. A tehénlepény alig néhány lépésnyire hősünk szamarától tompa puffanással földet, azaz homokot ért.

A suhanc pedig, aki ezen események elindítója volt, sompolyogva közeledett az idegenek felé. Csak egy ágyékkötőt viselt magán, és egy pálmelevélből font fejfedőt. Sovány, csontos kölyök volt, az asszonyok tenyere közt megsodrott tésztagalacsinra emlékeztetett. Azrael (az Émón fia), ki mindig büszke volt arra, hogy könnyedén meg tudja nyerni a gyerekek bizalmát, máris jóindulattal tekintett a feléje közeledő emberi ivadéokra, és mivel a már említett tehénlepény éppen az ő orra előtt süvített el az imént, úgy érezte, ezáltal ő került abba a helyzetbe, hogy kapcsolatba lépjen az ifjú idegennel.

Azért csak összevonta a szemöldökét, hiszen a szigorúság férfiembernél sosem árt, és udvarias, ám ellentmondást nem tűrő hangon megkérdezte:

— Mondd, fiam, mi a neve ennek a falunak?

A gyerek is összevonta a szemöldökét, és úgy bámult a befont szakállú idegenre, mint aki a szavát sem érti. Pedig értette, csak egy pillanatra zavarba jött a kérdéstől.

— Semmi — felelte végül.

Azrael (az Émón fia) meghökkent.

— Semmi? No, fura egy neve van a faludnak, hallod-e?

A gyerek most már gyanakodva méricskélte az idegent, de Azrael (az Émón fia) nem hagyott neki időt a töprengésre, hanem azonnal nekiszegezte a következő kérdést:

— Aztán mondd, van-e ennek a falunak fogadója?

A suhanc most már egyértelmű választ adott, határozottan meg rázta a fejét.

— Nincs?! — kérdezte őszinte meglepődéssel Azrael (az Émón fia), és már meg is volt a maga véleménye erről a putritelepről, mely véleménnyel, higgyük el, másik két társa is mélységesen egyetértett.

Aztán a kölyöknek egyszeriben megoldódott a nyelve, és így szólt:

— Volt egy, a Szabuhiné, ő volt a gazda. De már nincs. Egyszer, amikor bort szállított a Fáraó földjére, óvatlanul kelt át a Níluson, és a krokodilusoknak ez nem tetszett.

Azrael (az Émón fia) eltűnődött a krokodilusokon. Bölintott egyet, mint aki tudatában van a hallottak fontosságának, jóllehet életében először hallotta ezt a szót. Vajh, miféle nép lehet? Majd később megkérdezi Ebn-Nálit.

— Aztán mondd, te gyerek, italmérés van-e a faluban?

Egy röpke ideig töprengett az ifjú, majd bölintott.

— És mi a neve a gazdának?

De a gyerek nem válaszolt, csak kinyújtotta feléje a markát, és ez a mozdulat, amióta világ a világ, csak egy dolgot jelenthet.

Azrael (az Émón fia) elmosolyodott, talpraesett egy gyerek, gondolta magában, akár az én fiam is lehetne, majd benyúlt az övébe, és egy rézgarast nyomott a gyerek markába. (Mellesleg nem vagyok benne biztos, hogy azokban a távoli és tudatlan időkben létezett már fémpénz, de a történet kedvéért egyezzünk meg abban, hogy igen.) A kölyök keze azonban nem mozdult, ezért Azrael megcsóválta a fejét, majd ismét csak benyúlt az öve mögé, és még egy garast belepottyantott a kinyújtott tenyérbe, amely ezek után, mint egy hűsevő növény szirma, becsukódott, magába zárva a zsákmányt.

— A gazda neve Báhin — közölte a gyerek. — De ő is Szabuhinnal volt, amikor megették őket a krokodilusok.

Ezzel sarkon perdült, és elviharzott a falu irányába.

Azrael (az Émón fia) mozdulatlanul ült a nyergében, és a távolodó suhanc után bámult, közben egy pillanatra megingott abbéli hitében, hogy ő van fölül, és a számár alul. Bilhebár (a Piṭras fia) köhögő hangokat hallatott, ami a felszínes szemlélő számára akár elfojtott nevetésnek is tűnhetett, pedig valószínűbb, hogy egyszerűen csak homokot nyelt a szélben. Azraelben (az Émón fiában), amint rádöbbsent helyzetére, azonnal felforrt a düh, és mint ahogy azt komolyabb helyzetekben is tenni szokta, ösztönösen kardja markolatához kapott, de mozdulata olyannyira hirtelenre sikeredett, hogy a kard hüvelye megsértette a csacsi szűgyét, mire az állat rémülten felrikoltott, hátsó fertályát a magasba emelte, aminek következtében Azrael (az Émón fia), még arcán a hitetlen megdöb-

benéssel, átrepült a csacsi feje fölött, bukfencezett egyet a levegőben, majd háttal a homokba pottyant, mint az a bizonyos tehénlepény a jóelőbb. De Azrazel (az Émón fia) nem lett volna férfi a talpán, ha azonnal föl nem pattan, átláthatatlan porfelhőt kavarva maga körül le nem porolja a ruháját, és egy visszakézből indított atyai nyaklevessel elégtételt nem vesz neveletlen szamarán.

E kellemetlen közjáték után hőseink folytatták útjukat az oázis felé, ám figyelembe véve a távolságot, ami még elválasztja őket a felfrissülést és árnyékot adó fáktól, szakítsuk meg egy pillanatra elbeszélésünk folyamát, és vessünk néhány pillantást történetünk előzményeire is! Induljunk el visszafelé térben és időben, szigorúan a csacsik nyomát követve, vágjunk át a pusztaságon, amely jelenleg körülöleli hőseinket; hagyjuk magunk mögött Hebron magas falait, a filiszteusok földjét, a jebusziták földjét, Jerikót (melynek ormai ekkor még büszkén nyúlnak a magasba, bár a város napjai már megszámoltattak), és Jerikó után fordulunk keletnek, a Sós-tenger partjánál keljünk át a Jordánon, de Hesbón városát ne érintsük, lévén a vidék legpiszkosabb városa, ehelyett kanyarodjunk föl északnak, és ha még maradt egy csöppnyi erőnk ahhoz, hogy gyönyörködni tudjunk a táj szépségeiben, álljunk meg egy percre, és vessünk egy pillantást Gileád hegyére, aztán adjunk hálát az isteneknek, mert íme, megérkeztünk úticélunkhoz. Ha pedig mindezt teljes testi épségünkben sikerült elérnünk, és nem is fosztottak ki bennünket útközben, legalábbis egynél többször nem, sem kígyó, sem skorpió nem mart meg bennünket, és ha még a rabszolgakereskedők zsoldosai sem mutattak irántunk kellő érdeklődést, hát akkor akár kútba is ugorhatunk, hiszen még arra sem találtattunk méltónak, hogy emberszámba vegyenek bennünket!

Azokban az időkben a gileádi hegységet három nagyobb néptörzs lakta, nevezetesen a bágiták, mely nemzetségből Azrazel (az Émón fia) származott, a kdmariták, melynek képviselője volt Bilhebár (a Pitras fia), valamint a hóbiták, melynek a sámánja volt Ebn-Náli. E három nép, ki szinte semmiben sem különbözött egymástól, kivéve az isteneiket, mert a saját istenéhez minden népnek megvan a maga joga, évszázadok óta élt egymás szomszédságában, kölcsönösen gyűlölve és megvetve egymást, mint ahogy az minden valamirevaló népnél lenni szokott. Hol a hóbiták szövetkeztek a kdmaritákkal, és csaptak le a harmadikra, hol a kdmariták szövetkeztek a bágitákkal, és rohanták le a hóbitákat, hol a bágiták a hóbitákkal

üzentek hadat a kdmaritáknak, hol mindenki szövetekezett mindenkivel, aztán mindenki elárult mindenkit, és a végén senkinek sem volt szövetségese, csak ellensége, majd addig csépeltek egymást, amíg bele nem úntak. Az ütközetek végén hazavonultak a harcterekről — mármint azok, akik túléltek —, és otthon, a tűz körül, kiki költötte a saját legendáját. Szóval, zajlott a történelem, úgy rendesen. És így ment ez hosszú, hosszú időközön keresztül, a háborúk végül már nem csupán az ellenséggel való leszámolást jelentették, és nem is voltak hódítók vagy rablók — a homokon és a sziklákon kívül nem is igen zsákmányolhattak egymástól egyebet —, hanem lassan hagyomány lett belőlük; mint ahogyan a nap keleten kél és nyugaton nyugszik, úgy a háborúk is csak folyni tudtak, egy időre szünetelni, de megszűnni soha. És mint ahogy az sem jutott eszébe senkinek, hogy a nap ilyenén való mozgásának okát firtassa, úgy a háborúk eredetét sem kutatta már senki. A háborúk folyását, ahogyan a nap haladását is az égen, csak egy csoda álllíthatta meg.

Jóllehet kész csoda, ha történnek csodák, csodák mégis léteznek.

És egy rózsaszínű hajnalon, a napnak abban a szakában, amikor a hegyormok rövid időre megszabadulnak szürke, semmitmondó színeiktől, amikor a felkelő nap fényében bíborba öltöznek a sziklák, csoda történt Gileádon.

Ebn-Náli, a hóbita törzs sámánja ezen a napon kivételesen korán ébredt, amin jómaga is őszintén elcsodálkozott, hiszen nem emlékezett rá, mikor volt utoljára szemtanúja a felkelő nap eme pompájának. Ágyában fekve, szemben az ablakkal, éppen azon kezdett tűnődni, vajon mi is okozhatta ezt a korai ébredést — ami bizonyára nem lesz majd jó hatással gyomorbántalmaira —, amikor rájött a dolog nyitjára. Kopogtak az ajtaján.

Ebn-Náli elkáromkodta magát, mert az már valóban a szemtelenség netovábbja, hogy a fősámánt hajnalok hajnalán kiverik az ágyból! Fenyegető morgások közepette feltápáskodott, és úgy, ahogy volt, anyaszült meztelenül, domborodó pocakját pajzsként maga előtt tolva az ajtóhoz lépett, majd kirántotta, készen arra, hogy a keresetlen szavak egész özönét zúdítsa a hívatlan látogatóra.

De a szája tátva maradt, anélkül, hogy megszólalt volna.

Az ajtó előtt ugyanis nem állt senki. Ebn-Náli kidugta a fejét, jobbra, balra pillantott a kihalt utcán, de nem látott egy árva lelket sem. Csak egy lusta, gazdátlan tehén vánszorgott át az utcán, kétsa-

roknyival arrébb. Ebn-Náli végképp dühbe gurult. Valaki szórakozni merészel vele! Cifra átkok közepette bevágta az ajtót, majd visszafordult, hogy még egy kis időre birtokba vegye ágyának kényelmét, amikor megtorpant, és kimeredt szemekkel pillantott a szoba másik végébe.

Vele szemben ugyanis, az asztal mellett, a háromlábú lócán, egy ismeretlen idegen ült. És őt nézte.

Időbe telt, amíg Ebn-Náli ismét levegőhöz jutott, és ekkor a pillanatnyi meglepetését azonnal felváltotta a méltatlankodás.

— Te meg ki az ördög vagy? És mit keresel itt?! — háborgott jogosan Ebn-Náli.

A nyitott ablakra pillantott, majd vissza az idegenre. Az ablak elég messze volt az asztaltól, és Ebn-Náli nem értette, hogy tudott ez az ismeretlen ily észrevétlenül besurranni a háta mögött.

— Kérdeztem valamit!

De az idegen csak udvariasan elmosolyodott, és a vele szemközi lócára mutatott.

Ebn-Náli mérgesen fölhorkantott.

— Naná, hogy helyet foglalok a saját házamban! Te viszont nem kértél engedélyt, amikor leültél az asztalomhoz! Micsoda neveletlenség ez, mi?

Aztán csak odament az asztalhoz, majd, miközben továbbra is gyanúsán méregette az idegent, leült vele szemben.

Volt valami furcsa ebben az emberben, ahogy így közelebből szemügyre vette, mintha nem is ruha lett volna rajta, hanem a bőre csillogott valami kékes-szürke árnyalatban, de arcát, szemét és haját Ebn-Náli végképp érdekesnek találta. Arcbőre fehér volt, mintha sosem érte volna napfény, és sima, minden ráncból vagy hegtől mentes, akár egy csecsemő hamvas-selymes bőre. Haja pedig ősz volt, vagy inkább fehér, mint a nyári felhők az égen, és hosszú volt, egészen a válláig leomlott. A szeme viszont — és ezen aztán Ebn-Náli igazán elámult — halványpiros színben csillogott. Ebn-Nálinak esze ágában sem volt megszeppenni ettől a furcaságtól, sőt, ellenkezőleg, éppen hogy felébredt benne szakmai kíváncsiság, ezért Ebn-Náli fölemelkedett kissé a székről, áthajolt az asztalon, hogy közelebből is szemügyre vegye ezt a színes tekintetet. Az idegen pedig, mint akit Ebn-Náli kíváncsisága egyáltalán nem zavart, talán még szórakoztatta is, elkerekítette a szemét, hogy Ebn-Náli jobban lássa, amit látni akar.

Ekkor az idegen megmozdult a székén, és bár ebben a mozdulatban nem volt semmi fenyegető, Ebn-Náli mégis hátrahőkölt.

— Kopogtam — mondta az idegen.

— Naja — vágta rá Ebn-Náli, még mindig elbűvölve az idegen tekintetétől.

Aztán a korát próbálta megállapítani, de hiába fürkészte a jövővény arcát, nem sokra ment vele, lehetett húsz, de akár negyven éves is, egyszóval kortalannak tűnt. Márpedig ilyen nincs, szögezte le magában Ebn-Náli, aztán arra gondolt, talán még mindig álmodik, talán még föl sem kelt az ágyból, és ez az egész nem más, mint egy zavaros álom a nehéz és kiadós vacsora után. Ösztönösen az ágyára pillantott, persze nem látta magát ott, bár ez nem jelent semmit, talán éppen azt álmodja, hogy azon tűnődik, nem álmodik-e... Ez már túlságosan is bonyolult volt Ebn-Náli számára, főleg ilyen korán reggel.

Közben az idegen tekintete megakadt az asztal lapján, pontosabban a fatálon, melyen a tegnapról megmaradt kenyér és sajt árvalkodott, várva a legyek közelgő eljövetelét. Ekkor Ebn-Náli — miután lelke mélyén, valahol tényleg egészen mélyen, megmoccan valami halvány emlékkép a vendégszeretetről — egy, finomnak éppen nem nevezhető mozdulattal, az idegen elé pöccintette a fatálat. Az meg csak elmosolyodott a vendéglátás eme dícséretes megnyilvánulásán, és vékony, törékeny ujjával, vagyis inkább ujjai hegyével, fölcsapott egy darabka sajtot. Szemmagasságba emelte, alaposan körbevizsgálta, mintha még nem látott volna ilyet szerte a világon, végül egy határozott mozdulattal szájába billentette a falatot, és óvatosan rágni kezdte. De arca egyszeriben mozdulatlanná meredt, piros tekintete elkerekedett, aztán váratlanul lebukott az asztal alá, eltűnve így az álmélkodó Ebn-Náli szeme elől, és egy jó ideig csak köhögő, köpködő hangokat hallatott. Amikor végre ismét felbukkant, arca — ha ilyesmi egyáltalán lehetséges — még fehérebb volt, mint annak előtte, és oly tekintettel mérte végig Ebn-Nálit, hogy pillantásától annak még a szőr is fölborzolódt a hátán.

De tekintete csakhamar megenyhült, vagy inkább ugyanolyan közönyössé vált, mint előtte volt. Lesimította szétzilált haját, majd miután egy alig leplezett fintor mellett arrébb tolta magától a fatálat, így szólt a fősámánhoz:

— Ebn-Náli — a váratlan hangra a megnevezett akaratlanul is bólintott —, én, vagyis engem... hogyis mondjam, szóval engem

azért küldtek hozzád, mert nekik, mármint azoknak, akik engem tehozzád küldtek, szükségük van rád!

— Mi a szösz!...

Ez volt minden, amit Ebn-Náli ebben a pillanatban közölni tudott. És valljuk be, ez nem valami sok.

De az idegen nem hagyta magát megzavarni:

— Ha érdekel, márpedig föltételezem, nagyon is érdekel, azért küldtek éppen tehozzád, és nem egy másik, helybéli naplopóhoz, mert Ők, vagyis azok, akik küldtek engem, úgy tudják, hogy te egy eszes, bölcs, és a tudományokban szerfölött járatos ember vagy.

Úgy tűnt, mintha az utolsó szavakat csak nagy erőfeszítések árán lett volna képes kiejteni az idegen. De Ebn-Nálinak ez egyáltalán nem tűnt föl, sőt, egyre növekvő odaadással hallgatta a jövevényt. Most vette csak észre, hogy mily finom, fülnek tetsző, bársonyos hangja van. És mily igazakat beszél.

— Ebn-Náli — mondta az idegen —, én az Istenek küldötte vagyok.

— A nemjóját!...

— Mármost, az a helyzet, hogy... szóval, van itt egy kis gubanc.

Ebn-Náli összevonta a szemöldökét.

— Neked, Ebn-Náli — folytatta az idegen, akit küldetésének immár teljes tudatában nevezhetünk éppen Angyalnak is —, aki az Istenek szemében méltónak találtattál arra, hogy kívánságaidat teljesítsd, ismételten tanúbizonyságot kell tenned az Istenek előtt rátermettségedről! Előbb egy nagy dolgot kell tenned ahhoz, hogy azután egy még nagyobbbat megtehess!

Ebn-Náli csalódottan sóhajtott. Gondolhatta volna, hogy az iménti hízelgésből nem származhat semmi jó. Még egy Angyal esetében sem. Micsoda világ...

— Na jó, mit kell tennem? — kérdezte megadón, és csalódottságát csillapítandó, bekapott egy falatka sajtot, aminek láttán az Angyal egy pillanatra elfordította tekintetét.

Aztán így szólt:

— Ezt fogod tenni: még a mai nap folyamán fölülsz a szamaradra, és fölkeresed a másik két gyíkszabáló törzset, a bágitákat meg a kdmaritákat...

Nem fejezhette be mondandóját, mert ahogy Ebn-Náli meghalotta a két törzs nevét, fölháborodása elemi erővel tört ki belőle, és

az Angyalnak félre kellett kapnia a fejét, hogy a kiröppenő, félig megrágott sajtdarabkák még időben célt tévesszenek.

— Még mit nem!... Még hogy én... — kapkodott levegő után a fősámán, mert egyszerűen nem talált szavakat, hogy kifejezhesse jogos méltatlankodását. — Hogy én elmenjek ahhoz a csepűrágó csőcselékhez... Azt már nem! Soha!

De az Angyal türelmesen így szólt:

— Ide figyelj, Ebn-Náli: itt nem arról van szó, hogy te mit akarsz, vagy mit nem akarsz. Ez az Istenek parancsa...

— Tudod, mit csinálj vele?...

— Ebn-Náli! Most még szép szóval próbállak meggyőzni, de van más módom is arra, hogy jobb belátásra kényszerítselek! Miért nem hallgatsz hát a szép szóra?

Ebn-Náli makacsul megrázta a fejét:

— Soha.

Ekkor az idegen felfelé fordította a tenyerét, és ahogy lassan felemelte a kezét, úgy emelkedett fel a székéről Ebn-Náli is.

— Mi a keserves... — pislogott döbbenten hősünk, amikor már a mennyezet alatt lebegett.

— Megteszed-e hát, amire kérlek? — kérdezte tőle az idegen.

— Soha! Megmondtam, hogy...

De a mondat megrekedt benne valahol félúton, mert egyszerűen csak megperdült a levegőben, és a nyitott ablakon keresztül kisuhan az utcára.

— Állíts meg, te nyavalyás!... — üvöltötte vissza Ebn-Náli, miközben vagy két könyéknyire lebegett a tetők felett.

— Megteszed-e? — hallotta Ebn-Náli az Angyal hangját.

— Soha!

A korán kelő gyerekek ilyenkor már kint játszadoztak a homokban.

— Nézd! — bökte oldalba egyik gyerek a másikat, és fölmutatott a levegőbe: — Ebn-Náli repül!

A másik gyerekeknek se kellett több, föl pattant a homokból, végigságuldott a falu egyetlen utcáján, és ahogy torkán kifért, kiáltozni kezdett: — Emberek! Emberek! Csoda történt Gileádon! Ebn-Náli meztelen seggel repül!

A kíváncsi asszonyok és az ágyékukat vakargató, álmos férfiak percek alatt ellepték az utcát, és ámulva emelték tekintetüket a magasba, hogy a reggeli nap első sugaraiban megpillanthassák a cso-

dát. Közben azon tanakodtak, vajon kihez ordít Ebn-Náli oly veszett dühvel:

— Soha! Te rohadt strici! Soha! Megértetted?!

A legenda szerint három napig lebegett Ebn-Náli a falu felett, étlen-szomjan, míg végre megtört akarata.* Ekkor az Angyal visszaszállította őt a házba.

— Látod-látod, Ebn-Náli — fogadta az idegen a harmadik napon —, miért nem hallgattál a szép szóra?

Ebn-Náli kavargó gyomorral hallgatta az Angyalt, és bár magában tovább dühöngött, volt benne annyi józan előrelátás, hogy ezt minden hangos szó nélkül tegye.

— Hallgasd meg hát, mit mondok neked! — folytatta az Angyal. — Hatalmas néptömeg indult el nyugatról keletnek, sok-sok férfi, asszony és gyerek, és még annál is több számár meg kecske. És ezek mind ide tartanak, tifelétek. Mindent elpusztítanak, ami az útjukba kerül, fölgyújtják a városokat, elpusztítják lakóikat. Tehetséges nép, de még tudatlan, és azoknak, akik engem ideküldtek, terveik vannak ezzel a néppel. A te dolgod, hogy békét teremts Gileád három törzse között, hogy aztán hárman egyként induljatok a közeledő néptömeg elé, de nem háborúzni velük, mert ők nagyon sokan vannak, és úgyis legyőznének titeket. Ha ezt megteszed, cserébe ajándékot kapsz tőlem: szakállad örökké világítani fog a sötétben. Az Istenek örömeiket lelik Gileád gyermeteg népeiben, ezért nem kívánják pusztulásukat. Nyerjétek meg hát, és vezesétek ide őket békében, még mielőtt legyilkolnak minden élőt ezen a vidéken. Ha nem így tesztek, ők akkor is idejönnek, réngetegen vannak, mint a sáskák, elárasztják a környéket, leölik férfaitokat, meggyalázzák asszonyaitokat, magukévá teszik szamaraitokat...

— Állj! — kiáltotta közbe Ebn-Náli. — Ne folytasd!

Ebn-Náli föl pattant székéről, és idegesen sétálgatni kezdett a szobában, faltól-falig, oda meg vissza. Amikor beleunt a körforrásba, visszaült az asztalhoz.

— Hogy van ez?...

Az Angyal sóhajtott egyet, majd lassan, sorjában elismételt mindent.

— Az Istenek — mondta végül —, ha nagy dolgot visznek végbe, dicsekednek vele. De ha valami balul üt ki, ha a dolgok nem

* Egyes vélemények szerint azóta járja a mondás, hogy minden csoda három napig tart.

úgy alakulnak, ahogy eltervezték, akkor hibás lépéseiket az emberekkel igyekeznek helyrehozni... De ez most nem fontos. A lényeg az, hogy szövetséget kötöttek azzal a néppel, amelyet nektek kell idevezetnetek, és abban a szövetségben az áll, hogy nekik adják ezt a földet...

Ebn-Náli dühösen fölhorkant:

— A mi földünket!...

— Ne feledd, hogy a föld nem azé, aki megműveli, hanem a gazdái! Márpedig ez a föld, mint minden föld, az istenek tulajdona, és annak adják, akinek jónak látják! Annak a népnek, amelynek ezt a földet elígérték, már rég meg kellett volna érkeznie, és ha még sokat késik, az nem jó, mert akkor megváltozik a történelem menete. A ti feladatotok visszaterelni a történelem folyamát a helyes mederbe, és ha békében idehozzátok azt a népet, békében is élhettek tovább, mert van itt hely bőven mindenki számára. De ha úgy találunk itt benneteket, mint idegeneket, hát akkor jaj lesz nektek, lesz sok nyafogás és fogcsikorgatás! Akkor titeket elűznek innen, és akkor végképp semmi földetek nem marad. Namármost, kinek az érdekében áll tehát, hogy az a nép békében érjen ide?

Ebn-Náli szeme résnyire szűkült az erőlködéstől.

— A ti érdekekben! — bökött az Angyal ujjával Ebn-Nálira.

— Naja!

— Ezért jó, ha miharabb megismeritek azt a népet, fölajánljátok nekik, hogy megosszátok velük földeteket, mert különben az a rengeteg ember a szamaraival meg kecskéivel maholnap itt lesz a nyakatokon, és jól néztek majd ki! Érted hát, Ebn-Náli?

Ebn-Náli bizonytalanul, de bólintott.

— És a szakállam tényleg világítani fog? — kérdezte gyanakodva.

— Becsszóra. Ezért itt az ideje — magyarázta az Angyal —, hogy a bágíták, a kdmáriták meg a hóbiták félretegyék az ellenségeskedéseiket, és, ha csak egy időre is, összefogjanak.

— Miért?

Az Angyal néhány pillanatig szótlánul nézte Ebn-Nálit, majd lemondóan legyintett.

— Mindegy. Azt fogod tenni, amit mondtam, mert különben az a nép magától jön ide, és akkor meggyalázza asszonyaitokat, magáévá teszi szamaraitokat...

— Ezt értem.

— Ennyi, azt hiszem, éppen elég is — állapította meg az Angyal, majd közelebb intette magához Ebn-Nálit, és az áporodott sajt enyhe illatában így szólt: — A következőket kell tenned...

Nem lennénk igazi történetírók, ha az események menetét nem ott szakítanánk meg, ahol éppen a legizgalmasabb. De mivel vérbeli történetíróknak valljuk magunkat, ezt tesszük, és csak megnyugtatósképpen áruljuk el, hogy a végén úgyis minden kiderül. Térjünk vissza három hősünkhöz, akik ez idő alatt már elérték az oázist, sőt, a falu első vályogkunyhóit már maguk mögött is hagyták.

A három csacsi beporoszkált a falu közepére, és ott megállt. Egy árva lelket nem láttak semerre, a házak ajtai tárva nyitva, mintha már nem lagná őket senki. Azrazel (az Émón fia) kiegyenesedett a nyergében, és körbepillantott.

— Ez falu? — köpött egyet fitymálva. — Ez egy lepratelep!

— Ezt kikérem magamnak!

A váratlan hangra mindhárman összerezzenek, és értetlenül tekintgettek maguk körül. De az utca üres volt, egy lelket nem láttak sehol.

— Ki szólt? — kérdezte Azrazel (az Émón fia), és kezével kardja markolatát kereste.

— Én szóltam!

Azrazel (az Émón fia) a hang forrását kutatta, de sikertelenül.

— Gyere ide, ha van számunkra mondanivalód! — kiáltotta bele az üres utcába.

— Gyere te! — válaszolta a hang.

— Hová?

— Hát ide!

— *Mamma de benn kubrrt!...* * Ne tréfálkozz velem, hallod-e?! Honnan beszélsz?

Ebn-Náli megbökdöste Azrazel (az Émón fia) vállát, és az egyik közeli házra mutatott. Pontosabban a fedett gyékénykosárra, amely a ház előtt állt.

Azrazel (az Émón fia) leugrott szamaráról, majd öles léptekkel a ház felé indult. Ott megállt, és jó erősen belerúgott a kosárba. A kosár fölborult, és tartalma, válogatott káromkodások közepette, kigurult az utca homokjába. És miután a kosár tartalma fölkecmergett végre a földről, akkor vették csak észre, hogy ami előttük áll, az tulajdonképpen egy emberi lény. Vagy legalábbis valaha az lehe-

* *A jó anyukádba bele!* — gileádi nyelvjárás.

tett. Csont-bőr öregember állt előttük, arca ráncos volt, mint az aszalt szilva, és miközben szebbnél szebb átkokat szórt három hősünkre, megvakarta koszos üstökét, derekát majd hónaalját, megzavarva ezzel a rajta szunnyadó apró állatkát seregeinek békés álmát. (Bizonyára most már te is érted, kedves Olvasóm, a régiek miért hangoztatták oly buzgón a lelki tisztaságot: voltak olyan bölcsek, hogy a testükről hallgattak.)

— Mit keresel ebben a kosárban? — kérdezte álmélkodva Azrael (az Émón fia).

— És te mit keresel az én falumban? — recsegte vissza az öreg.

— Talán a tiéd ez a falu?

— Az enyém.

— Egy frászt!

— Az enyém, ha mondom.

— Atyám — pendített meg Ebn-Náli gyengédebb húrokat.

— Atyád a sivatagi görény!...

— De hát hol vannak a falu lakói? — kérdezte Azrael (az Émón fia).

Az öreg kiköpött.

— Elmentek.

— Az egész falu?

— Amint látod, nem az egész falu. Én még itt vagyok.

— És te miért nem mentél el?

— Engem itthagytak — dünnyögte.

— De hova ment a falu? — faggatta tovább Azrael (az Émón fia).

Az öreg a pusztába mutatott.

— Délnek. Megijedtek, és elszöktek. Engem meg itthagytak, a szarháziak!...

— Atyám...

Az öreg Ebn-Náli felé bökött.

— Ez hülye?

— De mitől ijedt meg az egész falu? — türelmetlenkedett most már Azrael (az Émón fia).

Az öreg ismét vakarózott egy sort, néhány állatka hontalanul a homokba hullt, majd hátrafordult, és nyugat felé mutatott.

— Azoktól, ott. Rengetegen vannak. Mint a nyü, annyian, mint a sáskák, csak úgy jönnek, özönlenek nyugatról, akár egy nagy csorda, és mindent fölperzselnek maguk mögött. Lerombolják a városokat, megölik a férfiakat, magukévá teszik a ...

— Ne folytasd! — vágott közbe Ebn-Náli. — A többit már ismerjük.

— Hm, hm — bólogatott Bilhebár (a Pitras fia), a lényegtelen, de nélkülözhetetlen harmadik.

— Mi éppen ezt a sokaságot keressük — tette hozzá Azrael (az Émón fia). — Békét akarunk kötni velük.

— Földet adunk nekik, hogy ne pusztítsák tovább a vidéket — magyarázta Ebn-Náli.

Az öreg hitetlénül bámult rájuk.

— Kinek a földjét? — kérdezte óvatosan.

— A miénket — felelte büszkén Ebn-Náli.

— Ez tényleg hülye?

— És hol van most az a félelmetes nép?

Ekkor az öreg a távoli hegyek irányába mutatott:

— Ha fölmáshat azokra a hegyekre, onnét már láthatjátok a porfelhőt, melyet maguk körül kavarnak. Néhány garas fejében az unokám megmutatja nektek a rövidebb ösvényt.

Azrael (az Émón fia) öve mögé nyúlt, és belepottyantott néhány rézgarast az öreg markába. Ekkor az füttyentett, és egy kölyök bújt elő a ház mögül, ugyanaz, akivel a falu előtt is találkoztak, és aki oly szemtelenül lóvátette hőseinket.

— *Ihrrgium bubrrgium, dohrrder vehrrter!** — kiáltott fel dühösen Azrael (az Émón fia), és elindult a gyerek felé, de félúton megtorpant, és csak ennyit mondott fejcsóválva: — Szerencséd, hogy szükségünk van rád, mert másképp ellátnám a bajodat! Hát ez a kölyök miért nem ment el a többiekkel?

— Elment, de visszaszökött hozzám — felelte vigyorogva az öreg. Aztán elkomolyodott, majd így szólt: — Mégis, miből gondoljátok, hogy az a nép, amelyik eddig nem ismert kegyelmet mások iránt, éppen titeletek köt majd békét?

— Ígéretet kaptunk — válaszolta büszke megindultsággal Ebn-Náli. — Engem ugyanis meglátogatott egy Angyal...

— Szegény — fordult az öreg Azraelhez (az Émón fiához) —, ez tényleg begolyózott. Miért nem hagyátok otthon?

— És te, kölyök — szólt Azrael (az Émón fia) most a gyerkőc-höz —, te tényleg meg tudod nekünk mutatni, hol van az a hatalmas nép?

* Lefordíthatatlan szójáték.

A gyerek bólintott, és a hegyek felé mutatott.

Így hát hőseink, miután felfrissítették magukat a falu egyetlen kútjának vizével, továbbindultak, maguk mögött hagyva az elárvult települést, meg az öreget, hadd őrizze tovább az üres házakat. A gyerek haladt elöl, szaporán szedte a lábait, a csacsik pedig szótlanul poroszkáltak utána.

Még mielőtt a nap végképp lenyugodott volna, elérték a hegyeket. A hegy lábánál letáboroztak, és mivel éhesek voltak, Ebn-Náli szakállának csodás fénye mellett fogtak néhány gyíkot meg egy üregi nyulat, elkészítették vacsorájukat, majd jóízűn megvacsoráztak és nyugovóra tértek, hogy másnap már hajnalban elindulhassanak föl a hegytetőre, azon a bizonyos rövidebb ösvényen, melyről a gyerek azt állította, hogy úgy ismeri, mint a tenyerét.

De amikor reggel fölébredtek, volt mit látniuk: a kölyöknek nyoma vészett. Megszökött még az éj folyamán, bizonyára, amint azt Ebn-Náli azonnal megállapította, vissza a faluba, és most már bottal üthetik a nyomát. Azrael (az Émón fia), aki mérhetetlen, ám jogos dühében csak nyögdécselni és köpködni volt képes, már indult is volna vissza a faluba, hogy kardjával aprópecsenyére szabdalja az öreget meg az unokáját, de két társa, ha nem kis erőfeszítések árán is, de lebeszélte erről, mondván, ebben a pillanatban fontosabb az előttük álló küldetés, mint a személyes bosszú, nem beszélve a hegyről, melynek megmászása ugyancsak rájuk vár.

Két napba telt, mire fölértek a hegytetőre, közben hol a megbokrosodott szamarakat húzták erővel maguk után, hol meg a tekintélyes méretű Ebn-Nálit taszigálták keresztül a szűk átjárókon. De amikor végre fölértek és levegőhöz jutottak, szemük-szájuk tátva maradt a fenséges kilátástól, amely a hegytetőről elébük tárult.

Meg attól az irdatlan néptömegtől, mely, mint a hangyák hatalmas áradata, hömpölygött feléjük. Lassan haladtak, ha egyáltalán haladtak, mert ily távolról csupán egyhelyben kavargó, nyüzsgő, örvénylő sáskahadnak tűntek. Az öreg, még ha az unokája másodszor is túljárt az eszükön, nem hazudott. Ott volt előttük a nép, amelyet kerestek. Megpillantva ezt a tömeget, Ebn-Náli hátán végigfutott a hideg. Arra gondolt, mit hagyna maga mögött ez a rengeteg nép, ha nem is háborúval, csak így, ahogy van, keresztülsétalna Gileádon. És magában áldotta az Angyalt, amiért megteremtette számukra a lehetőséget, hogy elkerüljék a háborút ezzel a sokasággal. Valami hasonló juthatott eszébe két társának is, mert

megszólalni ők sem voltak képesek, csak hunyorogtak a távolba, és közben nagyokat nyeltek.

Aztán sokáig tanakodtak hőseink, mitévők legyenek. Távol álljon tőlünk, hogy kétségbe vonjuk elszántságukat, vagy, ne adj isten, olyasmit föltételezzünk, hogy inukba szállt a bátorságuk, inkább azt mondhatnánk, hogy nem éppen kitörő lelkesedéssel néztek e hatalmas néppel való találkozásuk elé. Úgy döntöttek, kockát vetnek, melyikük induljon követségbe, de miután sorra csaláson kapták egymást, képtelenek voltak igazságot tenni.

Így hát együtt indultak.

Leereszkedtek a lejtőn, és a távolban kavargó hatalmas porfelhő felé vették az irányt.

Ahogy közeledtek, a formátlan tömeg úgy kezdett egyre kivehetőbb alakot ölteni. A homályos foltok, imbolygó árnyak toprongyos emberekké, asszonyokká és gyerekekké, szamarakká meg kecskékké tisztultak, köztük szekerek, kétkerekű kordék verték föl a port, volt, aki mezítláb, egy szál ingben baktatott, de volt, akit gyaloghinton vittek szolgái, fölmálházott ökrök követték az ilyeneket; koldus, katona, kalmár, asszony gyerek és állat, mind együtt vonult ebben a tarka-barka sokaságban.

És mindannyiuk előtt, jó tíz lépésnyire, egy ősz szakállú öreg haladt, kezében bottal, melynek felső vége csiga módján visszakunkorodott. Szaporán, határozottan lépkedett, valóban úgy festett, mint aki tudja, hová vezeti ezt a lompos csöcseléket.

Amikor az öreg megpillantotta közeledő hőseinket, karját a bottal a magasba emelte, mire az egész emberáradat, mintegy varázsszóra, megtorpant mögötte.

Ebn-Náli haladt legelől, és amikor néhány lépésnyire ért az öreghez, megállította szamarát.

— Atyám — kezdte megilletődött hangon —, küldetésben járunk imé hozzád... azért tettük meg ezt a hosszú utat, mert az Angyal, aki nekem megjelent a maga dicsőségében, ezt kérte tőlünk, meg azt, hogy mi... vagyis neked és népednek a földet, ami... de előbb mutatnunk is kell valamit...

Az öreg megbillentette a fejét.

— Mi van?

Ebn-Náli elbizonytalanodott, és tanácstalanul pillantott társaira.

— Biztosan nagyot hall, milyen öreg — súgta neki Azrael (az Émón fia).

— Azért jöttünk ide — kiabálta most Ebn-Náli —, mert az Angyal...

— Ne ordíts, te metéletlen farkú! Nem vagyok én süket! — üvöltötte vissza az öreg, és botjával hadonászni kezdett maga körül: — Azt mondd meg, mi a lóvalagáért álljátok itt el az utat? Mégpedig a kiválasztott nép előtt?! Na, gyerünk, kivele!...

— Ajándékot hoztunk neked — hebegte Ebn-Náli —, hogy lásd, mily szép gyümölcsöket terem a föld, amelyet nektek kívánunk adni. Cserébe a békéért...

Az öreg hegyezni kezdte a fülét.

— Ajándékot? Milyen ajándékot?

Ebn-Náli turkálni kezdett nyeregtáskájában.

— Hoztunk nektek szőlőt, narancsot meg olajbogyót... — mondta, és a táskájából előhalászta a gyümölcsöket.

Bizony a hosszú út nem tett jót sem a szőlőnek, sem a narancsnak, se az olajbogyónak. A szőlőfürtök megfonnyadtak, a narancs diónyira aszalodott, az olajbogyó pedig szétmállott.

Látva ezt, az öreg undorodva elhúzta a száját.

— Ilyen gyümölcsöt terem az a föld, ahonnet ti jöttök? Ennél még a Fáraó földjén is jobbat kaptunk...

— Nektek adjuk földünket — folytatta Ebn-Náli rendületlenül —, ha ott békében élhetünk veletek tovább, atyám, mondá nekem az Angyal...

— Nem vagyok az apád, te piszkosfűlű! — rivallt rá az öreg, majd megint a szomorú kinézetű gyümölcsökre pillantott: — Hát ilyen ragyát teremne az ígéret földje? És hol van az a föld, amit nekünk szántatok?

Ebn-Náli a háta mögé, a hegy irányába mutatott.

— Azon a hegyen túl, atyám.

— Még azt a hegyet is meg kellene mászni?! Ajvé! — sopánkodott az öreg, majd megcsóválta a fejét, és így szólt: — Ezt meg kell beszélnem a levitáimmal.

— Áron! Nadab! Abihu, meg az a másik kettő, hozzám! — kiáltotta az öreg, majd sarkon fordult, és visszasietett a népéhez.

Öt felcicomázott, előkelő alak vált ki a tömegből, és igyekezett az öreg elé. Félúton találkoztak, és hamarosan élénk vita alakult ki közöttük. Hőseink ugyan nem értették a nyelvet, amelyen kiáltoztak és magyaráztak, de hogy nem mindenben értenek egyet, az nyilvánvaló volt. Néha egyszerre kiabáltak mind a hatan, egyik az

égre emelte a kezét, a másik a hegyek felé mutatott, a harmadik a földet taposta mérgében, a többi meg a mellét verte. Ekkor az egyik elkapta az öreg szakállát, alaposan megcibálta, mire az válaszképpen jól megrugdosta, aztán fölkapta a botját, és mind az ötöket alaposan eltángálta.

Ezek után visszatért három hősünkhöz, majd megállt Ebn-Náli számára előtt.

— Egyetértettünk abban, hogy nem kell a rohadt földetek! — kiáltotta. — Minket akartok átverni, he? Ez nem az a tejjel mézzel folyó kánaán, amit nekünk ígértetek! Majd találunk mi magunknak jobbat! Világos?!

Majd megfordult, és minden további nélkül faképnél hagyta hősünket, akik szólni sem tudtak megdöbbenésükben.

Az öreg megállt a népe előtt, aztán rövid töprengés után botjával dél felé mutatott. A hatalmas emberáradat egy emberként változtatott irányt, és indult az ősz szakállú után.

— Atyám! — kiáltotta utánuk még Ebn-Náli — De hisz az az út a végtelen pusztába vezet!

Az öreg szóra sem méltatta hősünket, éppen csak megfordult menet közben, és középső ujját a magasba bökve egyértelműen tudtára adta Ebn-Nálinak, mi erről a véleménye.

Így hát, kedves olvasóm, elérkeztünk mesénk végéhez. Örülök, hogy végre magam is szóhoz juthatok, ha másért nem is, legalább azért, hogy lezárjam a történetet. Nem mintha már nem lenne kedvem mesélni, de egyrészt mi értelme volna a további szócséplésnek, másrészt elérkeztem papirusztekercsem végéhez, és kár lenne egy újabbat megkezdeni. De néhány sor még idefér, ezt viszont kár lenne kihagyni.

Szóval, Ebn-Náli, Azrael (az Émón fia) meg Bilhebár (a Pitras fia), a fölösleges, de nélkülözhetetlen harmadik, tehetetlenül és csüggedten nézte, ahogy az a rengeteg ember visszatarthatatlanul belegyalogol a sivatagba. Időbe telt, mire világossá vált előttük, hogy ezzel csak Gileád népe nyert némi haladékot.

Pontosan negyven évet.

Sejben Lajos: Bálványok II.

Erősen benne a nyárban

A nagy úriházban sötét volt, tudtam, hogy sárgák a falak, és óriási képek vannak mindenhol, kint kert, bukszusok, törpefenyők, talán még holdvilág is, nem messze a folyó, lomposan, de bent már-már korom, alig fény néhol, erős zene és poharak, állott hangulat, fogott a macedón bor, vörös teste égetett, testet és lelket egyaránt, imitt-amott valami mozgás támadt, súlyos, nehéz árnyak tolódtak egymásra, talán szó is volt, de elakadt, fölakadt valahol, valamin; úgy fölösleges volt minden, hiábavaló. Majd zseblámpával valaki végigpásztázott, a legotthonosabb felkelt, szövtáncot hallottunk, és röhögést, én nacionalista vagyok, böfögtek fel a hangok onnan, és utána semmi vagy majdnem az.

Reggel láttam, hogy erősen hullik a macska szőre. Még a hajamba is belekerült. Utáltam ezt. Gyerekkoromban a rokon nénihez járt egy copfos kislány. A lakásban sok macska. A néni kedves volt, a macskák hízelgők, a lány, mint igazi gyerek, hancúrozott velük. Előbb csak rosszul nyelt, szárazon, később már be is dagadt a torka, a végén már alig beszélt, műtöttek, foglalkoztak vele, a szőr, mondták a szülők, a macska szőre, egész fészek lett ott belül, a néni átlátszó szemeivel szomorúan nézett, a macskák persze nem értettek semmit, igen, nagyon utáltam a macskaszőrt, míg bírtam, nem nyeltem, nehogy! de utána már nem tudtam ellenállni, na mindegy, essek túl rajta, akár a dörzspapír, igen, jól indult ez a nap is, gondoltam.

És a fejem is fájt.

Sápadtan sütött a nap. A kert kiégettnek látszott, a folyó felől pára jött. Olyan fojtogató volt már minden. Megyünk Újvidékről, elmegyünk.

A kocsiban nem beszélünk. Már erősen benne voltunk a nyárban.

Délután léptük át a határt. A szabadkai barátommal. Az újvidéki maradt. Addigra úgy-ahogy helyre jöttem. Nem is, tudtam, hogy pontosan merre tartunk. Sárga volt, még alkonyatkor is minden. Barátom pipacsot szedett, meg egy pár búzakalászt. A pipacs gyorsan hervad. Konyult is már, fonnyadozott alig pár percre rá. Nem kérdezett az estéről, az üvegek tartalmáról, arról, hogy milyen ott, a lányról, aki mindig összehúzza magát, szorosan ül, áll, a szája is csukva, úgy kell felnyitni, kifeszíteni, de rügni is tud, lakatokról álmodik, beszéltünk erről egyszer vele, meg a barátommal is, és a kulcsok örökre elvesznek, kiesnek ebből a világból, a szája sebes, de nem kérdezett a barátom semmit, pedig tudtam, érdekli ez az egész nagyon. Sok macskaszőr volt, mondtam, és a torkomhoz kaptam akaratlanul. De azért volt nyitó, lehetett, hisz évekkal később, mikor már nem voltunk olyan jó barátok, tehát jó pár év múlva, mondom neki, a már volt barátomnak, beteg, fertőzést kapott. Csak nyelt egyet, mint ahogy most is, vagy inkább akkor a kocsiban, a macskaszőr után. Dúdolni kezdett, még sohase utaztunk így, hogy saját kocsink legyen, pontosabban, hogy neki legyen, nem kellett stoppolni, ácsorogni, rossz szagú emberekkel kényszeredetten dumálni, most mi voltunk az úr. Ott álltunk meg és akkor, amikor akartunk, ha bort vettünk, nem kérdezett senki.

Futott a táj mindkét oldalról, ide is mehettünk, meg oda is. Fene nagy szabadság, tér. Szegeden jó lesz? kérdezte a barátom, hosszú, sűrű szakálla volt, duzzadt, piros szája, olyan régóta ismerem már, egy havernál az egyetemről.

A meleg kétszobás lakásban hirtelen nem tudtam melyik ablakon kinézni. Abban a pillanatban, hogy bent voltam, kifelé kellett néznem. Már-már betegség, konstatáltam. Valahol kint voltunk, a település peremén. Panelházak meg effélék. Beszorított presszók, virágüzletek. A haver, mint a többi, csak göndör a haja. A feleség szőke, arca csupasz. Úgy, hogy nincs rajta semmi. Semmi látnivaló. Tetszelegne mégis, húzná aszott szemöldökét. Az apósék lakása, csillogó könyvek, nipppek elszórva. Rossz képek a falon. Meddig? kérdezném, de a barátom a sarokban vigyorog. A nő most lett orvos, úgy beszélnek erről, mintha valami varázslatos szertartáson esett volna át. Idegesen mozgatja a fejét. Remeg az ajka. Nő akar lenni nagyon. Ünnepelni kell, mondják. Később rossz helyeken. A férfi dugeszben iszik. Most kimegyünk, állnak fel egy kockás abroszú kávéházban. Földeken, szőlőkön át vezet az út. Borász barát

lakik abban a kis házban. Ölelkezés. Széparcú, csinos lány mellette, hallgatagon. Én megyek, mondja hamar. A borértő lány mellette, hallgatagon. Én megyek, mondja hamar. A borértő kíséri, jövök rögtön, int felénk. Az újdonsült orvosnő diadalmasan körülnéz. Ekkor lett volna kedvem először belérúgni.

Állok az ablaknál és érzem a homok szagát. Azt mondják, a Tiszának is van. A folyókat nem ismerem. Tő mellett nőttem fel. Mólók édes, szálkás illatában. Meg a sás vibrálásában.

Különféle borok az asztalon. Bársonya van a bornak, így a borász. A nőnek is van, teszem hozzá, csak szégyelled. A szőke felvihog. Ugyan kire gondol az ágyban közülünk?

Hagymás tojást készítettem gyerekek! kiált be reggel nagy garra. Jó volt? Kérdezném tőle, apu szobájában, a polcok alatt?

Délben fürdés. Nem tudok elmenni, mondom a barátomnak, de a felesége már a fürdőruhát is megvette, próbálkozik. Akár gyalog, felelem. Ezt már nem bírnám ki. Tényleg rúgnék. Valóban. Sokszor.

A Balatonon eddig csak télen voltam. Azzal, aki ott volt velem abban a sárga házban. Csak úgy utazgattunk az egyik helyről a másikra. Meg ő már járt is erre. Meg akarta mutatni. Pestről mentünk. Hideg, jég, ólomszín. Nem kellett volna ott lennem, mellette, mégis ott kuporogtam az ülésen. És rágott, marcangolt a méreg. Már-már megmondtam neki. Hogy véletlen ez az egész, rossz döntés eredménye. Akkor, abban az újvidéki házban, ő hozta a bort. Valami pincében talált rá, ahol vidáman mérték. Így mondta. Nem akart semmit a z z a l a lánnyal, pedig az talán megnyílt volna, egy párányit, engem nézett a barátom, enyhe utálattal, azt is látta, hogy bevertem a fejem a szekrénybe, meg hogy nem volt rajtam semmi, csak a sok macskaszőr, és az egyik nagy képről csúnyákat mondtam, ezt jóval később mesélte. Valahogy nem szeretett engem igazán. Sétáltunk egy kicsit a sétányon. Jeges szél fújt az arcunkba. Feházak, vállalati üdülők mellett mentünk el. Alig egy-két ember, bundában, nagykabátban. Nyáron nyüzsgés, mondta, napozás, hosszú, barna combok, tenyérszerű bugyik, remegő mellek. Tudtam, hogy bukik az itteniekre. Egyszer, valamilyen módon, levelezni kezdett velük. Csak úgy dőlték hozzá a levelek. Mindegyikük férjhez akart menni, vagy „Jugóba” jönni, finom dolgokért, nem az orkáncabát éra volt ez, de mégis, egy párral össze is jött. Volt egy elvált nő is. Mindent megcsinált, csak nem engedte, hogy besimuljon.

Máskülönben mindent az égvilágon. Azért is voltunk akkor itt, télen, megmutatom neked őket, mondta, már akkor tudtam, hogy hiba, mégis vele mentem. Persze, hogy egyedül mászkáltunk, mindegyik foglalt, mindegyik. Egy kongó étteremben vacsoráztunk. Fehér abroszok, utálatos pincér. Nekem ez volt a Balaton, meg utána az örök szél.

Most meg megyünk a másik barátommal, Szegedről, ebben a forró nyárban, egyenesen oda. Ott is van egy ismerős, az egyetemről. Egész Magyarország egy nagy egyetem. Ismertem én is egy párat az évfolyamtársai közül. Vidékiek voltak. Elmentünk a város legmenőbb sörözőjébe. Pénzünk volt. Úgy ültünk ott, mintha földbirtokosok gyerekei lennénk. Görcsölt a gyomrom. Nem tudtam elefelejtani.

Gyorsan eljöttünk, mondja a barátom. Már megint én, megint! Talán most sem kellene itt ülnöm. Hiába lenne újból?

Az út mentén kolbászt, hurkát árulnak. Amúgy citromsárga minden.

Fehér, többszintű ház. Majdnem közvetlenül a parton. Zöld pázsit, vitorláshajó szárazon. Meg evezők, kisebb csónakok. Először csak az egyik ablaknál rezdül meg a függöny. Később a többinél is. A kocsiban maradok. Intézd el, mondom, ha bármit is lehet. Sokáig várok. Még mólójuk is van.

Meg valamiféle állat a sufni mellett. Magas, sovány férfi jön ki. Úgy 26 körül. Utána a barátom. fülig szaladó szájjal. Csak most látom, mennyire elnyúlt a pólója.

Szülők is vannak. Sűgja később, de itt aludhatunk. Kicsi, fehér székekre ülünk. Most bukik a nap a híres Balatonba. Egy fekete hajú lány jön, meg még egy. Az anyuka később. Telt arcán rosszaló mosoly. A barát az egyetemről nemrég nősült. Fialat pár. Az öcs is itt van. A barátnőjével. Ők Pesten élnek. És rajzol.

Megyünk a zsidóhoz, mondja az évfolyamtárs. Nála minden olcsó, és nagy röhögés. Koslatok utánuk. Vibrálnak a csillagok a barna tó fölött. A zsidónak kerek az arca. És a szeme általában nem ravaszkas. Nacionalista vagyok, emlékszem az újvidéki mekegésre. Az öcs hallgat. Akárcsak én. Barátom hergeli magát. Iszik. Tudom, hogy zavarban van. Régi élmények újból. Az egyik lányt már gondolatban levetkőztettem. Ki tudja, hanyadik kör. Milyen tanárnak lenni? kérdezi valamelyikük. Valóban az vagy?

A kertben nem lehet aludni. Hogy nézne ki. Tiétek a nappali, a rácsos ágygal.

Egy zenés kinti helyre megyünk. Villognak a színes lámpák. Táncoló emberek. Egyedül lépdelek a söntéshez. Le-lebukok az apró, fehér kavicsokon. Mindig szerettem ezt. Akárha vízen járna az ember. Csak most gondolok rád. Hosszasan.

A barátom az öcs nőjével dülöngél.

Nagyot úszni!, igen, nagyot úszni a Balatonban. És itthagyni mindent. Itthagyni ezt a meghibbant nyarat.

Hívnak, szedelődzködünk. Persze a csónakázás nem maradhat el. Hülyéskedünk az udvarban. Egy csónak elég, egy akasztás elég, teszem hozzá, otthonról hoztam, és röhögnék, mégsem sikerül, az anya kiszól, ugyan már, csak nem most!, de igen, de igen, feleli a fiú. Ez az utóbbi hetek leghatározottabb mondata. Amit megformált. Ebben biztos vagyok.

Koromsötét a Balaton. Elöl az öcs evez. Utána a sorban a fiatal pár. Majd én, a barátom, meg az öcs nője. Csak egy nagyon kicsi kellene. És már benne is lennék a vízben. Szinte kívánom már. Mégse sikerül. Emígy csend. Csak az evező csobbanását hallani. Nem nézek hátra. Tudom, hogy „dúlnak a csókos ütközetek”.

Hajnalfelé a nappali nagy ágyán. Már alszunk, vagy majdnem. Matatás, mozgás a sarokban. Éva te vagy? pattan fel a barátom. De már semmi nesz.

Reggel a kocs ablaküvegén egy darabka papír. Vidám szöveg, meséli a barátom később.

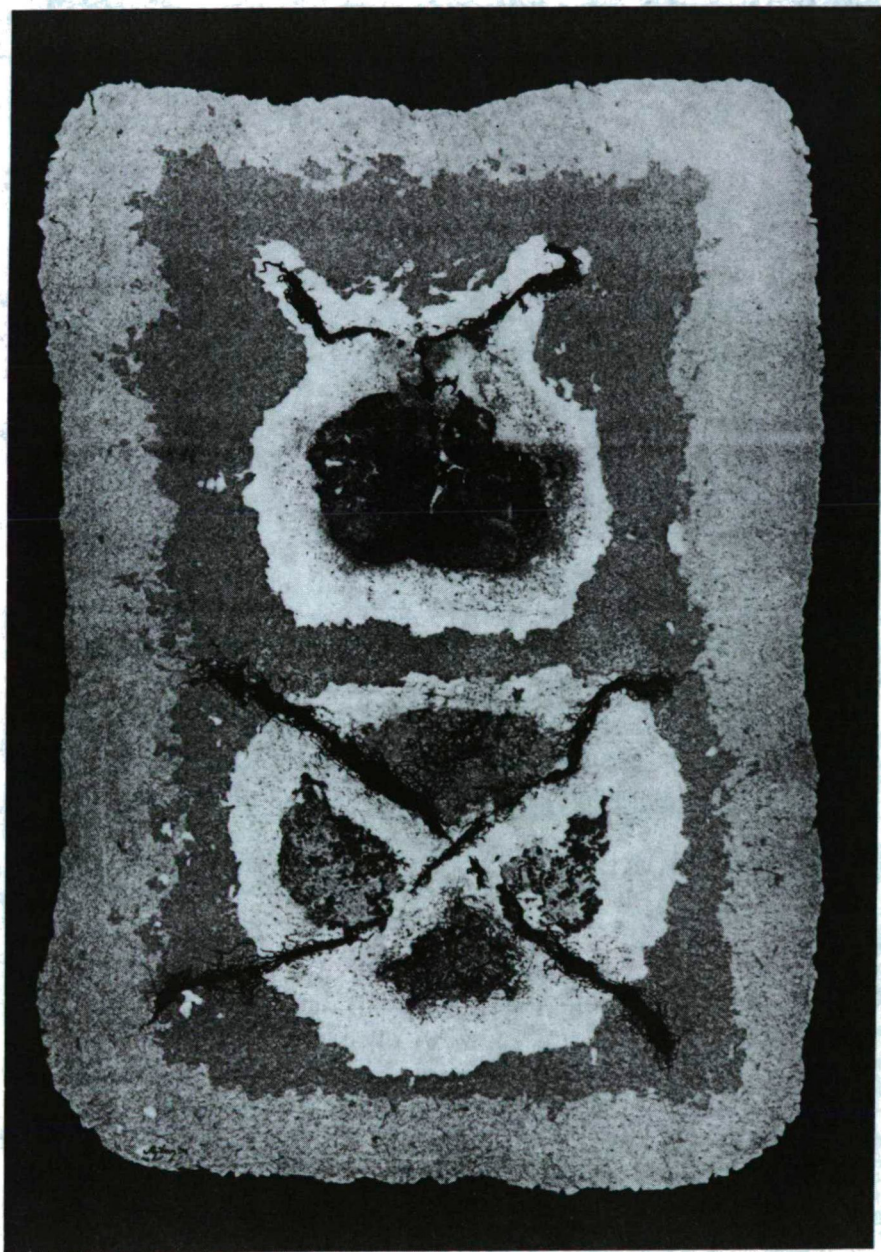
Délelőtt. Nincs mit mondani. Csak a macskaszőr hiányzik. Igen. Sajnálom, hogy mentek, így az évfolyamtárs később. Alig gyullad a motor.

Nagyokat úszunk a barna vízben. Fiatal lányok sétálnak a parton.

Hazamegyünk, úgyis hazamegyünk. Mondj, amit akarsz.

A sálam nála maradt, az iráni sálam. Évánál. Csak az öcs ne tekerje a nyakára, mondom. Értsd, ahogy akarod. És a nyár bomlott, feslett tovább. A nap mintha le se került volna az égről. Vibrált minden, amerre csak néztünk.

Szathmári István

Sejben Lajos: Bálványok III.

A kóborlás rózsája*

(részletek)

304/3349

941. Tizennégy napi pihenés után, mely alatt megpróbáltam megpihentetni az elmét és a testet (mert a lélek sohasem fáradt), újra a szövegben. Útnak indulva, „mint utas és idegen”. A betűbe, hogy a betűvel megvilágítsam a szót.
942. Rózsamező fiatal nyírfákkal és füzekkel a háttérében.
943. Mennyi dió. A diók fölemelnek.
944. A könnyű fecskék és a kislány, akit a kisfiú megvárt a gáton.
945. Vakítóan ragyog a Tisza, a fiatal kajakozók, mint a fecskék, a füzetem lapjai, mint a szél.

A GYALOGLÁS, AMELLYEL GYALOGOLOK, A GYALOGLÁS UTÁNI VÁGYAT VÁLTJA KI BENNEM

249. gyaloglás

Újra gyalogolok. A föld tele lehullott dióval. Dióval és szilvával. A Szerb utca Makó felé vezető kijáratán tele van diófával. A dió olyan óriási, mint az alma. A szilva olyan édes, mint a szerelem. A nád a szélben és a sötét növényzet a napon. Édesek, mint a női szentek Krisztus iránti szerelme. A gyönyör a gyümölcsben egy és ugyanaz a gyaloglásban is, és a testemben is, ugyanaz a gyönyör az „örökkévaló dalolásban”. Mind jobban érzem, hogy amögött, amit

* 1991. november 9-én Londonból, William Blake sírjától indult el Miroslav Mandić tízéves eupai gyaloglására. Minden nap 20 km-t gyalogolt. Miroslav Mandić Anglián, Hollandián, Németországon, Csehszlovákián, Magyarországon, Jugoszlávián, Görögországon, Törökországon, Bulgárián, Románián ... haladt át. *A kóborlás rózsája* című könyvében eddigi gyaloglása dokumentumait közli.

látok, érzem azt, amit nem látok. Átadom magam valamennyi virágnak és az én virágomnak. A dalolásnak a magasságban.

Szeged, 1992. 9. 7.

318/3335

977. Fiatal nyárfák, páfrány, nád, a távolban egy templom tornya.

978. Uh, egy őz.

979. Fölszededgettem 9 körtét.

980. Újra látom az őzeket.

EMIGRÁNS

261. gyaloglás

A kisfiú tiszta ingben a folyóról fölfelé kapaszkodik a töltésen. Márvánsima a Tisza, visszaveri a felhőket, az erdőt a fényt. Kis, öreg ember száll le a biciklijéről, lefelé ereszkedik a töltésen. Összegyűjtöttem a körtéket a fűből és paprikát szedtem. A muslincák egész úton végigkísértek. Én, emigráns. Elítélt. De gyalogolok. A fények kigyulladnak. A Tisza közepén lassan úszik egy csónak. Ketten horgásznak. Szitál az eső. A gát fáradtsággal töltötte be az ágyékom. Úszik a csónak.

Szeged, 1992. 9. 21.

319/3334

981. A földi utak bevégeztettek.

982. Magány mosdatja az arcom. Ha nem hunyom be a szemem, csípi a szemem.

983. Kukoricatörés. Itt láttam tegnap az őzet.

984. Itt van, a kukoricából kirohan és menekül két őz. Pereg a kukorica. „Egy búzaszemben lakik a kozmosz”, és a birka-bogyókban, amelyeken taposok.

985. Meg-megremeg David Albahari szövege a kezemben (a szövegben ez állt: vigasztaló gondolat ez, kiváltképp az író számára, aki szakadatlanul megkísérli megragadni önmagát és önmagában a világot. S nincs egyebe az azonos, „értéktelen” szavaknál.) — helyenként egyenetlen a töltésen az út.

986. Mindent megmondtam, ha semmit sem szólok.

ÍV

262. gyaloglás

Nagy ívet gyalogoltam Szeged köré. Szerény voltam. Ez jólesik. Könnyedén járok. Úgy szemlélődöm, mint egy gyerek. És folyok. Járok, folyok, szemlélődöm. „Én egyáltalán nem vagyok meggyőződve arról, hogy az igaz úton járok” — mondja nekem a hetvenéves Einstein, miközben az 1992-es év nyári napján gyalogolunk. Az őszi fény Albert arcára és a száraz fűre hullik. A csónak úszik. „De gyalogoljunk tovább” — mondja nekem Einstein.

Szeged, 1992. 9. 22.

332/3321

1023. Pulóvert látok egy férfin.

1024. Madárraj madárraj után, átrepülnek az égbolton, ó, ó, milyen szép alakzatokat formálva repülés közben.

1025. Fúj a szél, alkonyodik. Boldog vagyok.

1026. A boldogságot a boldogtalanoknak szentelem.

1027. Továbbra is boldog vagyok, és továbbra is fúj a szél, és továbbra is alkonyodik.

JÓNAK LENNI EZEN A FÖLDÖN

273. gyaloglás

Szél. Leszáll az este. Eső és vihar készülődik. Még látni. Gyalogolok. A szél elvitte a biciklis öregember sapkáját. Fölveszem a fűből és odaviszem neki. Négy nő jön ki a gyárból. Hazafelé sietnek. Lassan megyek. Este van már. A szél egyre erősebben fúj. Készülődik. A lovak szaga a katonaiállóból. A kis postaláda. Piros az éjszakában. Már éhesen. Esik.

Kiskunhalas, 1992. 10. 5.

333/3320

1028. A kóborlás rózsájának háromszázharmincharmadik napja, az eső előtt járva.

1029. A lombok szépsége.

1030. Hogy az örömem hír legyen Rólad. Hogy a boldogságom Te légy.

„AZT KELL SZERETNÜNK, AMI NEM LÉTEZIK”

274. gyaloglás

Sírtam. Adózás volt ez az éjszaka szépségének. A sikolyom a csodálatosnak szólt, amelyen át haladtam. A csodálatos egyszerű volt.

Szép egyszerű. A járásom szállt. A testem szállt, a lelkem pedig sírt és az aszfaltot nyalta. „Szükséges, hogy az élet mindennapi értelme költészet legyen” — mondta nekem Simone Weil hozzám társulva a gyaloglás végén. „Mert ami után sóvárgunk, Miroslav, éppen az, amink van” — mondta nekem és megölelt Simona. Esik. Éjszaka van, a fény pihen.

Kiskunhalas, 1992. 10. 6.

633/3020

2015. Türelemmel írom e könyvet, mellyel össze akarom kapcsolni a költészetet, a regényt, a naplót és a vallásos-misztikus szöveget. A költészet szépség és gyöngédség. A regény humor és zene. A napló bölcsesség és őszinteség. A vallásos-misztikus szöveg a szabadság és az Isteni. Sikerül-e ez nekem?

TELIHOLD ÉJE VAN

526. gyaloglás

Újra a vonatban írok, indulás 22.43-kor, 876 korona, 375-ös vonat. Prága-Budapest. Éjjel van. A vonat vágat az éjen át. Vonat, ágy, másodosztály, a fülkében két alvó fiatal német nővel. Az éj meleg, és a nyitott ablakon beáramlik a friss levegő, hűti a meztelen talpam. A mai gyalogláson semmi, csak a gyaloglás. Teljes gözzel jár az ember. Forró nap, de az utcák árnyékos oldalai megmentettek. Wittgenstein a háborúban. Önként jelentkezett, elment, hogy megváltsa magát. Farkasszemet nézett a halállal. Én nem hiszek a háborúban. A háború mint jelenség kimerült. A háború múltként él. Senki halála nem hozhatja meg senki győzelmét. Csak Isten, az alkotás és a születés. Ismétlem: Isten, alkotás, születés. Én nem hiszek az elenség eszméjében. Én az egyes-egyedüli és egyéni életben hiszek. Erről énekel *A kőborlás rózsája*. Baszd meg azt az országot, melynek Boszniaja nincsen. A vonatablakon át látom, és a sötét éjben valahol mindig van valami fény.

Prága-Budapest vonat, 1993. augusztus 2.

640/3013

2031. „Mert így kell lépkednie Hazim Hikmet asszonyának” — Hazim Hikmet.

2032. A Műcsarnok-beli Bátorfi Andrea fa- és vízfestéket és akvarellpapírt vásárolt nekem. Remélem, hogy a *Gyaloglás, úszás, átúszás* c. alkotásban 12 szép rajzot készítek majd.

NINCS SEMILYEN OKA

532. gyaloglás

Nem mondani semmi összetettebbet a légzés és gyaloglás egyszerűségénél. És ezért nincs oka gyaloglásomnak sem, mint ahogy nincs oka lélegzésemnek sem. Vagy jobban mondva, lélegzem, hogy élhessek. Hogy az örökkévalóság, Istennek ama kertje, megdicsőüljön, az élet örökkévalóságát kell ünnepelni. Ezért járj, ember. Bár az élet nem örökkévalóság, az élet (is) a te otthonod. És ne gondold, hogy az utcák utcák, a városok városok, az emberek emberek, a földrajz földrajz, hogy az a nő, aki ma egyedül veregette a csípőjét, az a nő, aki a csípőjét veregette, nem, ez mind csupán élet, és te, augusztuskilencedikés ember, ezen az életen gyalogolsz. Szereted vagy nem, a tiéd, hogy járj. És hogy ne gyalogolj semmi többet ennél az egyszerűségnél. És ne legyen semmi, ami elválaszt azon lépésektől, melyek a minden felé tartanak. Hadd vezessenek a csillagok. De hiszen a szavak a csillagos út.

Budapest, 1993. augusztus 9.

643/3010

2039. Hétfőn egy szerelmeslevelet kezdtem el írni, mely talán sohasem jut el ahhoz, akihez szól, ezért *A gyaloglás szótárát* illeti meg, *Szerelmeslevél* címen.

2040. SZERELMESLEVÉL

Hogy hiányzik az arcod. A nagy orrod. Arcod számomra az egész világ. A szög hajad. Amikor arcodat nézem, békeséget érzek, mert az egész világ szemem előtt van. Hogy hiányzik szemed, hogy nézzem, hogy néz engem ...

(*A gyaloglás szótárából*)

ÉRIK A SZŐLŐ

535. gyaloglás

Múlnak a napok. Mindennapi kenyerünk. Istenem, szabadíts meg.
Budapest, 1993. augusztus 12.

652/3001

2065. E VILÁG ÖSSZES KISFIÚJA

A gyaloglás, minden megpróbáltatásával, és a tény hogy gyaloglásommal messzire mentem, fiúvá tettem.

Tékozló fiúvá. Olyan fiúvá, aki elfogadta, hogy nincs hazatérés. S eképpen, fiúként, láttam, hogy minden hazatérni vágyakozik.

A gyerekkorba, a fiúi ártatlanságba.

Egy fiú annyi, mint e világ összes fiúja.

A fiú az ártatlanság, amely tönkremegy.

A fiú még nem fenevad.

E világ összes fiúja kóborol.

Ők készülődnek.

Ők szeretnek barátkozni.

E világ kisfiúi valamilyen módon már holtak.

(A gyaloglás szótárából)

TALPAK, CSÓKOLJATOK

543. gyaloglás

Elmentem és visszatértem, eltelt a nap. A Duna sűrű zöld, sárga és szürke. A Margit-hídról néztem, és a búzaföldekre gondoltam. Az arany búza végtelenére, mely a napon érik. Nem jut eszembe, merre jártam ma. Örülök ennek, mert azt jelenti, eltűntem, és összeolvadtam a házakkal, az útburkolattal, magammal. A lábak önállóan is járhatnak. Elengeded őket, és ők mennek s eltűnnek, maguktól ismerik az utat. Az út a lábak háza. A lábak az út gyerekei. Tizenöt éve, ugyanakkor, amikor fölfedeztem a fákat, éreztem meg, mekkora erőszakot követnek el a földön aszfaltot öntve rá. A föld ilyen módon be van zárva, nem tud lélegezni. Napokon át fájdalmat és fojtogatást éreztem. A földdel együtt fuldokoltam. Akárhova néztem, be volt burkolva a föld. Örültem minden megrepedt burkolatnak. Annak az imbolygó repedésnek, amelyet valami nagy fa gyökere okozott. A burkolat megvetemedett és megrepedt, természetessé lett, a fa növésehez idomult. Vagy annak a fűnek, amely az aszfaltrepedésekből nőtt ki. Azóta zarándoklok én a földön, minden lépésemmel simogatom, mint anyámat és feleségemet. A föld olyan is, mint a levegő. Ha lábunkkal ráállunk a földre, mintha lélegeznénk. A láb a föld tüdeje. Az egyetlenegy óceáni lélekben aludni. Én földem, levegőm, vizem és tüzem.

Budapest, 1993. augusztus 21.

670/2983

2137. A hideg Dunában való úszás után, a testemben új melegség árad el.
2138. „There is nothing more pleasant to me than when someone takes my thoughts out of my mouth, and then, so to speak, spreads them out in the open.” — Wittgenstein

HOGY SZERESSEK, SZERESSEK, EBBEN A MEGVÁLTÁS

558. gyaloglás

Harmadszor filmeztünk, Katalin, István és én. Ma Dunaújvárosban. Ennek a városnak még tegnap Sztálinváros volt a neve. Fémfeldolgozó üzem működik itt, ahova minden évben művészek érkeznek, és itt alkotnak. A park tele van fémszobrokkal. Dunaújváros magaslapon áll, a Duna melletti partról messzire átlátni a túloldalra. A túloldalon több hosszú vontató horgonyoz. Az egyikből, a parancsnoki házikóból füst száll föl. Füst, valamely főtt ebédé. A Duna közepén, mint tavaly is, folyami sirályok úsztak. Túlságosan egyedül vagyok. És gyöngé, mégis hosszú útra indultam. Ismeretlen útra. Az időn át vezető útra. A változás útjára. A jövő a jelenlegi eltűnéssel kezdődik. Átváltozással. Hiába az ellenállás. A Duna úgy keletkezik, hogy állandóan eltűnik. Csak ha eltűnnek, keletkeznek a nemzetek is. A válságok a változás megállításának kísérletéből következnek. Mindazok a gyerekek, akiket elnéztem ma is az óvodákban (és akik, mint a madarak, inkább hallatszanak, mint látszanak), elvesznek majd a növekedésükben. Száz év múlva senki sem él majd többé a ma élő emberek közül, a nemrég született kisbabákat is beleértve. Ok-e ez arra, hogy a születés öröme a halál örömévé váljon? Mert „a fájdalom az én egészségem / annyi az öröm fájdalomban / hogy betölt az elragadtatottság” — énekli Chrétien de Troyes. Hallom, ahogy a hátam mögött nincsenek többé a lépteim, melyek ebben a meleg éjszakában (a tegnapelőttiben fáztam) a campbe vezetnek vissza. A háború halott mindörökre. A meztelen bőrömön érzem az éjszakát és a leveleket, amíg az üres táboron áthaladok fogat mosni.

Dunaújváros, 1993. szeptember 8.

675/2978

2153. TORNACIPŐ

A tornacipő egy cipőfajta. A cipőről azonban mindent tudni. Mindenesetre nincs semmi jobb a tornacipőnél. Vagy legalábbis semmi önállóbb. A cipő olyan, mint holmi extravertált gatyá. Könnyedén követi formánkat, csak hogy a cipő csibészebb. Tőle tanulom, hogy a külső és a belső ugyanaz. Különbösen is, belőle is kettő van csupán. Első-második, első-második, első-második. Járás közben soha sincsenek együtt, este meg, a szobában egymás mellett állnak. A járásban héraклеи-tosziak, a szobában meg parmenidésziek. Ők nem felelősek a töréseimért. Ezt onnan ismerem föl, hogy sohasem haragudtam meg rájuk. A cipők olyanok, mint a vezérszamarak.

Én mindig a szoba közepén hagyom őket. Kiket, ha nem őket! És szép is, no. Ők az egyedüli bútorom. Egy pár cipő, kell-e ennél több? A tornacipő járás közben gyorsan szárad. A gyaloglás szüneteiben kibújok belőle, fölemelem a nyelvét, és a nap felé fordítom. A tornacipő korszerű szandál. Amikor néhány nap múlva, véletlenül, megnézem a talpát, látom, elkopott.

(A gyaloglás szótárából)

KÉK VÁRAKOZÁS

562. gyaloglás

Megint Szegeden, ugyanabban a campben, ugyanabban a szobában. Ugyanaz a portás, ugyanazok a fürdőzők és táborlakók. Csilámlik és vakítóan ragyog a Tisza. Az erdőn át az ösvényen fiatal szerelmespárokat érek tetten. Magánál a víznél zöld kabátban egy fiatalember, áll, az egyik lábára támaszkodik, és a homokban ülő szőke lánnyal beszélget. Szakításra hasonlított. A város tele van egyetemistával. A *Gyaloglás, úszás, átúszás* képeit befejeztem. Rádióztam. Átnéztem a gyaloglás második évének kéziratát, melyet nyomtatásra készítek elő. Nehéz megbirkózni evvel az ismeretlen formával. A nyitott térrel és a megállíthatatlan idővel, melyek ebben a könyvben élnek. A föld és ég regényével. Jön. Kék szavak, a kék rózsá kék történetének kék nyelvében.

Szeged, 1993. szeptember 13.

687/2966

2157. A Tibi fiúval, kilenc nap pihenés után, Buda és Pest utcáin gyalogolok és csatangolok. A vadgesztenye a fejünkre hullik.
2158. Kiscica ugrik, és a hulló gesztenyelevelet kergeti.
2159. Szépen szerettem volna élni veled.
2160. Srdjannal. Az utcákon kikerüljük a prostituáltakat, és a mindennapokról beszélgetünk.
2161. Igor, Srdjan és én egy üveg bort iszunk a padon, a meleg éjben, a Nyugatinál. Két nappal ezelőtt elkezdődött az ősz.

HULLIK A VADGESZTENYE

564. gyaloglás

Tibivel meglátogattam az 56-os galériát, Goffrey Hendricks égboltjait néztük. A holdas éjjeli egeket, s néhány pár festett kék cipőt. Magas szárú cipőt, fehér felhőkkel. Égi cipőt. Ez a lényege a gyaloglásnak. Az égen járunk, mert a föld az első ég. Az ég, melyen járunk. Minden lépés felhő. Minden lépés fehér, az egész gyaloglás meg kék. A nap fénye a vérben, mint a sóban, borban és kenyérben. A fény kiragyoa a gyaloglásból. A kékségen át gyalogol a kék égi cipő. Goffreyt Zimonyban láttam négy éve a manzárdon, ott hagyta nekem könyvét, a *100 eget*. Azóta az égen sok ég átvonult. Sokan születtek és sokan meghaltak. A kék ég maradt. Én gyalogoltam, „a bogáncsok barátja”. „Akármikor jössz, szívesen látlak házamnál” — mondta nekem István. A szépség láthatatlan nyomai vezetnek engem.

Budapest, 1993. szeptember 25.

689/2964

2162. Este van. Megyek, hogy megnézzem a Dunát.
2163. Este van. Folyik a Duna.
2164. Este van. Folyik a Duna. Hogyan erősítsem meg magam.
2165. Este van. Folyik a Duna. Hogyan erősítsem meg magam. Mégis a végtelen űr jósággal.
2166. Minthogy nem az űr létezik, hanem a jóság. Így mondatott.

CARPE DIEM

565. gyaloglás

Gondok a fogakkal. Gondok az összességgel. Hogyan kigyalogolni mindezt? Hogyan megmaradni a vízen, ha nem tudom, hol vagyok,

azt sem, hogy hova megyek, csak azt tudom, hogy még messze van. Bennem van a megváltás, de én éppen magamban bolyongok. Hogyan érjem el a megbocsátás és a kegyelem gyümölcseit? Hogyan állt, mélyen a szürkületben, az Oktogonon az öreg, félvak aszszony, koldulva. Hogyan köszönte meg túlságosan, amikor kis markába tettem a pénzt. A hálája egy pillanatra levette minden terhet és megvilágította a végtelen utat előttem. A hálája olyan volt, mint égből a villám, mely megvillan és megvilágosítja az egész tájat. Ha bennem lenne a fény, mindig látnék. Ha mindennap érezném, hogy „carpe diem” — használd ki a pillanatot. Gyalogolni fogok, hiszem, hogy fogok. A szépség láthatatlan nyomai vezetnek engem. Köszönöm a kinyújtott kis maroknak.
Budapest, 1993. szeptember 27.

720/2933

2259. „Finomak a lépteid” — mondja nekem Sava — „könnyű veled járni”.

„A KÖLTŐ ÚGY LÁTJA A VILÁGOT, MINT ISTEN”

589. gyaloglás

Savával a parkon át Kemény Katalinhoz, Hamvas Béla özvegyéhez. Nyolcvanéves szép szemű és friss szellemű nő. A kisasztalon hamvasi fölszolgálás: aprósütemény, birsalamasajt és kávé. „A költő úgy látja a világot, mint Isten” — olvastam el Hamvas mondatát a szobájában. Néztam a *Karnevál* kéziratát. Az összes kéziratot vászonba csavart dobozokban őrzik, melyekre Katalin kínai számokat hímezett. Az egyik fényképen Hamvas, mint Miloš nagyapám, a nyárilak ajtajában áll, úgy, ahogyan mindig álltak és kinéztek a síksági emberek. Hamvas tollszárral és tollal írt. Meditált, míg ásta a kertet, és minden sor után megállt, hogy leírja gondolatait. Szeretett kint írni. Katalin a füzetemet nézte, és a kézírásomat magyarázta. Megbeszéltem Antallal (Dúl Antal), aki a Hamvas-művet gondozza, hogy meglátogatom őket decemberben. Fölkeressük Hamvas sírját Szentendrén, és a nyárilakot, a kertet, ahol a csendes zseni alkotott. Katalin szemére és Henry David Thoreau kezére gondolok. „Hadd legyen minden lépés fontos” — mondta nekem az elválásnál Antal.
Budapest, 1993. október 28.

731/2922

2292. Gazdag kék víz Belgrád fölött.
 2293. „Rosszul kezdődött, nincs háború” — mondja a nép.
 2294. „Abban ott, van kenyér” — ember a belgrádi utcáról.
 2295. „Gyerünk már” — az utcáról.
 2296. „Milyen költészetet írsz, szerelmit?” — kérdezte tőlem az új, ismerős. „Igen, minden, amit írok szerelmi” — feleltem.
 2297. „Ki ér előbb a mondatig?” mondja Nada, és mi futunk a mondat után.
 2298. A legfontosabb dolog ebben, amit most csinállok, ez, amit csinállok.

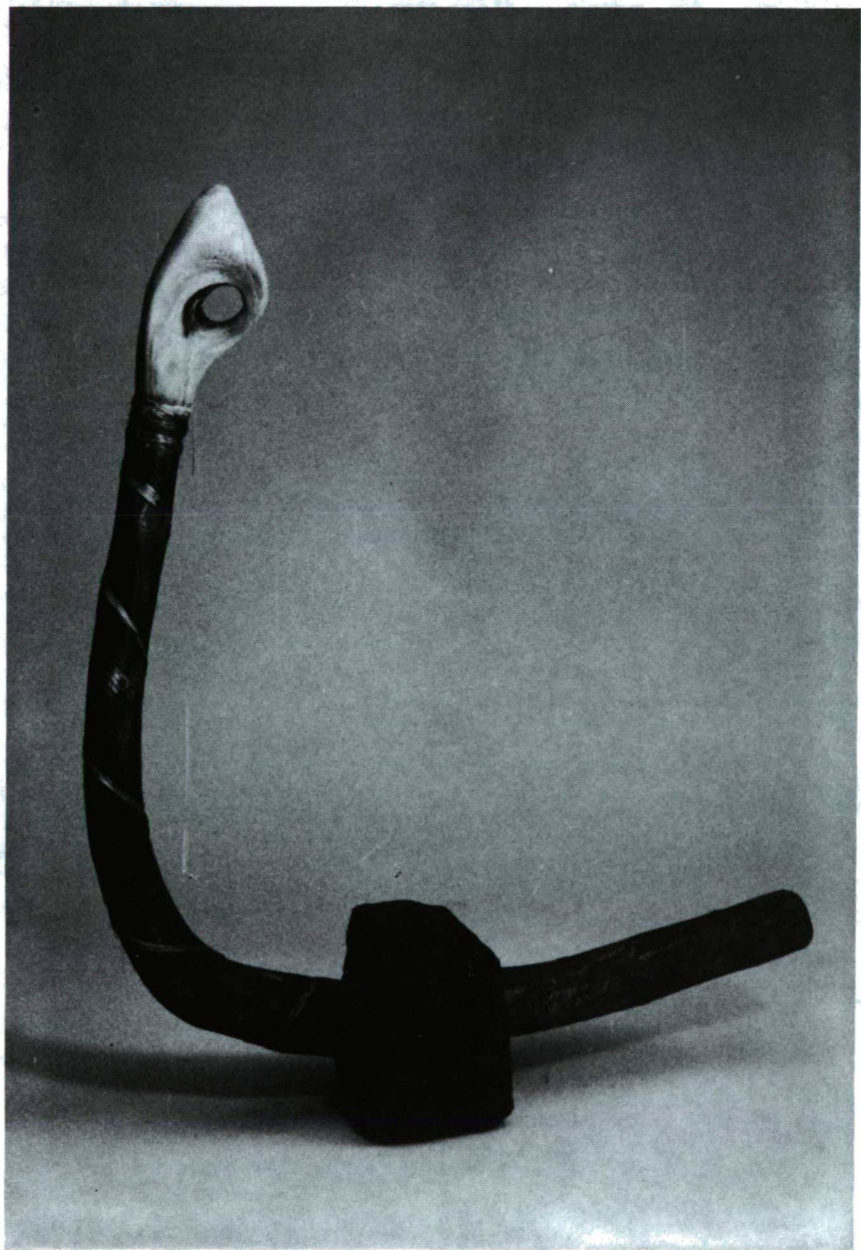
„NÉZD”

598. gyaloglás

Tavaszi napos idő a késő őszben. Így volt ez délután négyig. Akkor elkezdett esni az eső. Egy fa alatt álltam a Torkolatnál, és Nadát vártam. Nada a tizenhatossal érkezett, és elindultunk Zimony felé. Az eső elállt, és a Jugoszlávija Szállónál megcsapott bennünket a Duna-szag. „Nézd” — mutatott Nada Belgrád felé — „minden ugyanaz, mint a Kis Velencében, Londonban, *A kóborlás rózsájának* első napján”. Igen, minden ugyanaz, az Ugyanattól született. Ugyanazon lépésekkel jár. 15 665 946 lépéssel (12 176 km), mellyel ez alatt a két év alatt a kék rózsát festettem. Még nyolc év maradt hátra. Nyolc ismeretlen év, mely félelemmel és örömmel tölt el. Este hét körül elváltunk. Nada elment az *Armatúra* — *ez az, ami összeköt bennünket* c. eseményre, én meg elindultam, át a Branko-hídon. A Sava Központnál újból eleredt az eső. Becsukogattam zsebeimet, nehogy elázzanak dolgaim, leszegtem a fejem és folytattam. Fél óra múlva vizes voltam, és többé már nem volt ok a főhajtásra. Fölemeltem arcom az eső felé és boldogan áztam. Ma látom, a szív a Vízmérőnél nő. Hétfőn lesz az utolsó napja *A kóborlás rózsája* második könyvének. Ma este látom, a könyv utolsó mondatában, az eső locsolja a gyalogló kék rózsát.
 Belgrád, 1993. november 8.

Újvidék
 Szeged

Miroslav Mandić
 Fordította: Utasi Anikó és Utasi Csilla

Sejben Lajos: Harcos jel

Bújócska

Ölts százféle alakot,
és arcod ezer legyen:
Hogy mindenkit összezavarj
Világnagy porfelhőt kavarj
a lépteiddel!

Rejtőzz harangkondulásba,
levél zizegése mögé,
Takarózz a szivárvánnyal,
De vigyázz még alkonyattal
megtaláljanak!

Szentes

Ember Lili

Kis mesék

Próbáltad már milyen lehet:
Falevélen csüngő vízcsepp
Belsejébe bújni?
Rajzolhatnék egyet neked
Ezt a telet
Átaludni.

Vagy fontál már napsugárból
Szakajtót az új kenyérnek?
Hadd pihenjen benne!
Mire megsül, aranyából
Bárki éhes
jókat enne.

Harmathozó nyári éjben
Ezüstszállait keríti
Életem fejemre.
Csordogáló holdsütésben
Megfürödnék
minden este.

Jánosbogár gyalogútja
Csillagösvény — bandukolgat —.
Éjszakám tintakék
Festve volna — kérdem újra,
Száll a hinta
Ringanék.

Szentes

Ember Lili

Rajzolk jégvirágot

Égi magasból hullanak immár pille havak,
Bámulod egyre, szállsz vele titkon föl, föl!
Téli e dallam, dúdol a kertben lágyan a fagy,
Két kutya kószál, lábnyomokat gyűjt földről.

Kéz melegétől csillag a hóból könnyet ereszt,
Ágak a fákon ringón érlelik álmuk.
Rügy feketéllik, szürkén szunnyad a „bádogeresz”,
Lángok a tűzben kérik, ropjad a táncuk.

Hallom a lépted, végig a járdán míg ideérsz,
Végig a kerten, máris koppan a záron
lomha lakatkulcs. Tárul az ajtó, rajta belépsz.
— Nézd a nyakadban kristály reszket a sálon.

Nyúlsz a gyufáért, — nincs bevezetve a villany ide —,
Sercen a kis láng, lobban, fénylik a gyertya,
Mégsem elég, hogy észrevedgyél, mert rejt a hideg,
Ablakodon jég: megtart, bújtat az inda.

Szentes

Ember Lili

Házi feladat:

Egy kelet-középeurópai napom

Reggel azzal ébredek, hogy álomban valamit elvesztettem. Nem jut eszembe, mi az, mert az álmra sem emlékszem. *Recognizable*, ugrik be az esti nyelvleckéből, hangosan is kimondom, igyekszem a legangolosabban tekergetni a nyelvemet.

Mi a baj?, kérdezi a feleségem, aki félig még alszik. Rekognájzébel, felelem neki, majd felkelek, s beveszem magam a fürdőbe. Rájövök, hogy a mai napomat kell megírnom: tanácsos mindent följegyezni, még az is fontos lehet, hogyan végézem.

Hallom, dudál a gyár: hét óra, késésben vagyok. Gyorsítok a tempón, kiszólok a feleségemnek is, ébressze föl a lányunkat. Leszaladok tejért, kenyérért, mert ha elmulasztanám a reggeli vásárlást, délben, amikor hazajövünk, tejet már hiába is keresnék. Mostanában a sarki újságosnál megveszem a helyi napilapot is. Csak a hirdetések érdekelnek, ugyanis szeretnénk elköltözni innen: udvaros házra vágyunk, ahol kutyát lehet tartani, a gyerekek pedig kint kutyaászhatnak egész nap a levegőn.

Amíg lent voltam, az ösztönző elem híján teljesen leállt az élet minálunk, vészjósló hangon bejelentem hát, fél nyolc, el fogunk késni. A kiterített újság elé leülök reggelizni, jelezve, hogy nem nekem kell nyolcra az iskolába érni, én tízre is bemehetek a szerkesztőségbe. Többször elhatároztam, nem szólok, a gyermek magától ébredjen rá, mit jelent a pontosság. Háromnegyed nyolckor felpattanok, kisebbfajta patáliát csapok, szidom a feleségemet, aki ahelyett, hogy utasításokat adna, a gyermeki szeszély jármába hajtja fejét, a lányomat, aki a mennyezetet bámulja, ahelyett, hogy regge-

lizne, a fiamat, aki felébredt, és reggelizni akar, ahelyett, hogy aludna még.

Nyolc előtt ötten sistergő kerekkel elfüstölünk, a kanyar után százszal megelőzők egy hosszú kocsisort, átlépek a dupla folytonosat, a pirosra váltó jelzőlámpánál csikorogva fékezek. A zebráról mindenki felém fordul.

A rádióban Cliff Richard énekel, a lányomtól kikérdezem a román szavakat. *Chiuveta, sapun, periuta de dinti, prosop.* Az mi?, kérdezi. Mondom, törülköző. Az nem lehet, mert a tanítónéni nem úgy mondta.

Hogyan mondják románul a törülközőnek, kérdezem később a kolléganőmtől, akinek szintén elsőosztályos a lánya. *Prosop.* Nem úgy, mert a tanítónéni másképp mondta. Előszedjük a nagy magyar-román szótárt, azt bújjuk egy ideig. Aztán pánikosan eszembe jut, hogy délután angolórám lesz, egy általam rendezett gardenpartiról kell fogalmazást írnom. A ruhákról, az ételekről, a vendégek foglalkozásáról részletesen. Töltöttkáposzta — nincs benne a magyar-angolban. Úgyhogy gardenpartin sem lehet felszolgálni. Kicsérélem szarvasgombával töltött borjúszeletre. *A vargabélest* vanília-fagylaltra. Magamról meg azt írom, hogy egy jól menő kiadóvállalat menedzsere vagyok, és fekete szmokingot viselek. Azaz étkezőkabátot: az angolok úgy mondják.

Nem jutok a végére, mert elem toppan egy nő, ötven és hatvan között járhat, asztalomra teszi az eddig hóna alatt őrzött paksamétát, csak azután szólal meg. Rovásírással írott regény, a nagypapa műve, de nem hagyja itt nekem, mert nagyon értékes. Sikerült azonban a regényt a latin betűkészlettel átírnia, azt közöljük a lapban, utasít erélyesen. Belelapozok előbb a fordításba, találmra beleolvasok, a székely nép hányattatásairól van szó, majd a rovásírássos részt tanulmányozom. Százötven oldal, saccra kétszázezer betű, mindegyik külön remeklés, tényleg értékes. Mi inkább az eredetit közölnénk, mondom a nőnek, fakszimilében. A nő levegővétel nélkül sorolja, kik használtak rovásírást, a székelyeken kívül a sumérok és az afrikai meroék, időszámításunk előtt háromezerben, ami sok mindenre enged következtetni.

Kuszálík Péter lép be, s amikor köszöntésére felállok, kézfogásra nyújtott kezemet el nem engedve, elújságolja, hogy nem kapta meg a német vízumot, mert a meghívólevélben a törvény előírta *alle Kosten* helyett *die Kosten* szerepelt. Mondom, volna itt más-

fajta kuriózum is, ami bizonyára érdekelné, és terelem az asztalom s egyben a vendégem felé, de már késő, a magára hagyott hölgy időközben összepakolt, és fenyegetően felemelve állát, sértetten elviharzik.

Nekem is rohannom kell a gyerek után az iskolába. Tilosban parkolok, amire kijövünk, lelakatolják a kocsi kerekét egy kuktafedőhöz hasonlatos szerkentyűvel. Van nálam feszítővas meg vasfűrész! dohogom. Húsz-harminc kocsit zártak le, nagyon sunyin, szűk öt perc alatt. Az utca végén rendőrkocsi áll, ha netán valaki szökni próbálna, biztosítanak. Elbaktatunk a rendőrökig, behajolok a nyitott abalkon. Azt mondom a rendőrnek, hogy író vagyok, és azt a megbízatást kaptam, hogy írjam meg a mai napomat, és amit én leírok, azt angolra fordítják, majd beleteszik egy Középeurópáról szóló antológiába, sőt, nekem népes hallgatóság előtt föl is kell olvasnom ezt a naplót, mégpedig Szlovákiában, e baráti országban, ki kell tehát vágnom a rezet, és ő sem akarhatja, hogy a mi orszá-gunkról, a mi rendőrségünkéről bárki is rossz szájjal beszéljen, mindamellett pedig, és ez igen fontos szakmai szempont, az írás szerkezete megtarthatná a napló jellegéből adódó eredendő könnyedségét, amennyiben azonnal eloldoznák a járművemet. Azt feleli, ő semmit sem tehet, menjek a fiúkhoz. *Duceti-va la baieti*, bök kurtán az utca eleje felé. Csekélyke elégtétel, hogy magáz, s nem tegez. Megyek a fiúkhoz. Kiválasztok egy bajuszos magyart, látom rajta, hogy látta, amikor a hatósággal beszéltem, ezért egyszerűen csak odavetem, elengedhet, én különengedéllyel bárhol parkolhatok. Szabadkozik, ő csak összepattintja a lakatokat, a kulcsok a Főnöknél vannak. Hol a főnök? Amott ül, amott ül a piros Dáciában. Sorban állnak az emberek, mindegyik pénzt szorongat a markában. Ha azonnal kifizetjük, feleáron megússzuk. Beállok a sorba, tíz perc alatt végzünk.

A Rádiókrónikában az amerikai helyhatósági választások republikánus győzelméről tudósítanak. George Pataki, a választások magyar hőse. Volt egy iskolatársam, Pataki Gyuri, talán ő lenne az? Aztán kiderül, az új new yorki kormányzó negyvennyolc éves, és már a nagyszülei kivándoroltak az Újvilágba. Ám az sem lett volna csoda, ha épp Pataki Gyuriról van szó, a fél iskolám disszidált. Hirtelen beugrik álomom egyik foszlánya: B. Erzsivel, volt osztálytársnőmmel vonulunk át egy tisztásokkal szabdalts erdőn. Farkasok szegődnek a nyomunkba, egyre szorosabbra zárják fenyegető gyűrű-

jüket. Felkapok egy öles fadarabot, azzal püfölöm őket, míg élet van bennük. Majd az eszméletlen tetemeket feldarabolom teperőnyi cafatokra, és a cafatokat aktatáskámba gyömöszölöm. Ettől kezdve akárhova megyek, az emberek riadtan félrehúzódnak. Arra gondolok, hogy a táska tartalma miatt, ezért a táskát jól elrejttem, és nélküle megyek az emberek közé, de ők továbbra is menekülnek előlem. Érzik rajtam a vér szagát, eszelem ki álmomban a magyarázatot. B. Erzsi viszont még mindig mellettem van. Azért nem érzí rajtam a vér szagát, mert megjött a menzese, okoskodom tovább.

Kikeresem az álomszótárból, mit jelent a vér. Vérral beszennyeződni: vándorlás. Ahogy a szótárt lapozgatom, kipillantok az ablakon: vörös az ég alja, holnap eső lesz.

Holnapra újabb házi feladat vár, a Kulcs nevű, szimpatikus fiatal lap ötletes szótárának egyik tetszőleges szócikkét kell kiötölnöm. Taxi — megvan, máris lejegyzem. Elmesélhető történetem van hozzá. Egyik jeles költőnkéről szól, aki a nyolcvanas évek közepe táján, föltéve mindent egy lapra, elhatározta, hogy ezentúl nem hagyja szó nélkül az ostobaság és az ostobaság ruhájába bújt gyávaság tündöklését. Munkahelyén, az országos irodalmi orgánumban, a soron következő értekezleten, ahol senki más, csupán a lap szerkesztői voltak jelen, tehát, ahogy a főszerkesztő jelezte a gyűlés elején, maguk között voltak, szót kért, és rövid, lényegtelen bevezető után, arra akarta társait rávenni, hogy változtassák meg az orgánus nevét. Ha már *en bloc* képtelenek a változtatásra, legalább a névvel ne hazudjanak tovább, azaz ne állítsák e névvel azt, hogy nem hazudnak örökösen. Csend fogadta szavait, majd a főszerkesztő tért elsőnek magához, a többiek az ő mondatait variálták. Azt mondták, hogy a pusztas változtatás kedvéért nem érdemes változtatni, és ők úgy látják, hogy a jeles költő a pusztas változtatás kedvéért akar nevet változtatni, mert ha nem így volna, akkor javaslatában szerepelne az új név is, amiről ők, annak ellenére, hogy nem hívei a változtatásnak, elmondhatnák őszinte véleményüket. Ha név kell, legyen az új név *Párizs*, bökte ki a költő. Szinte egyszerre tört ki mindenki; aztán visszafogták izmos paripáikat, és a főszerkesztő karmozdulatait követve, fegyelmezett csatarendben indultak előre. Szép, összehangolt mondatok a honról, a hűségről, a sajátosság méltóságáról, az elvtelen kozmopolitizmusról, a nyugatmajmolásról. Én, szólalt meg zavartan visszakozva jeles költőnk egy idő után, úgy gondoltam, hogy amolyan *parizer*... Ez a szó,

az akkori szóhasználatban felvágottat jelentett. Itt aztán összegabalyodott minden, a főszerkesztő az asztalt verte, a szerkesztők felugráltak, hadonásztak, sőt, egyikük gallérjánál fogva jól megrázta jeles költőnket. Aztán lecsillapodtak, és újra hadrendbe állították kiglancolt mondataikat. Felelősség, hivatástudat, munkafegyelem. Jeles költőnk ekkor, egy mondat közepén felállt, odalépett a telefonhoz, és taxit rendelt. Aztán leakasztotta felöltőjét a fogasról, biccentett, majd méltóségteljesen kivonult a telefüstölt főszerkesztői szobából. Akkoriban a benzinhiány miatt egyetlen taxi közlekedett a városban, jó fél órát kellett az épület előtt szobroznia. Végül a taxi bekanyarodott, lefékezett előtte, ő beszállt a hátsó ülésre, majd tagoltan, jól érthetően, számolva a taxis megdöbbenésével, megmondta az úticélját: *Párizsba, legyen szíves.*

Felfedezem, tele vagyok bolhacsípéssel. Vajon hol szedtem föl (magamban Lajoskának hívom)? Csak késő este, már az ágyban sikerül elcsípnem, dagadt és lusta lett a véremtől.

Ebéd közben a lányommal románul beszélek (gyakoroljuk az ételek román elnevezését), a feleségemmel angolul. A töltöttkáposztát ő sem tudja, igaz, meglehetősen utálja, rendszeresen bojkottálja.

Ebéd után olyan álmoság telepedik rám, hogy amikor átolvasom az angol leckémet, egyszerűen belealszom. Alvatanulás. Majd kiderül, milyen hatásfokkal.

Rachel nem kéri a házi feladatot, inkább bonyolult nyelvtani problémákkal foglalkozunk, amelyeket ő sem ért egészen. Rendszerint példamondatból próbálom kiszűrni az általános szabályt. Ha a mondat több, mint öt szóból áll, akkor igen, ha kevesebből, akkor nem. Ez hülyeség. Inkább Rachelt lesem, aki olyan, mint egy fekete párdúc. Annyira fekete, hogy egy fehér párdúcot is látok mellette. Szeme sarkából ő is vizslat engem, helyeslem-e, amit csinál. Nyilvánvalóan feszélyezem őt, én vagyok itt a legidősebb, a többiek javarésze nemrég fejezte be a középiskolát. Ki vagyok, mit akarok? „Az ágyba megyek, hogy teljesítsem a katonai szolgálatomat.” Példamondataim az örület bizonyos fajtájáról tanúskodnak, ugyancsak tökéletesek. Azt hiszem, azt hiszi rólam, hogy valódi angol vagyok. Pocsék kiejtésemen sem akad fenn. Akkora a Brit Nemzetközösség, hogy nem beszélhet mindenki egyazon dialektusban.

Esik az eső. Mire a kocsinhoz érek, átázik a ruhám. Otthon ribizlobort iszom, citromszeletekkel dúsítva. Te kérsz?, kérdem a felesé-

gemtől. Keveset. *With or without lemon?* Mi?, kérdezi a lányom. *Lamaie*, mondom románul, s felmutatom a citromot. Úgy ragyog a konyhánkban a fölmutatott citrom, mint egy parányi nap. Egy kihült, kifacsart nap. Míg a bort szopogatom, azon töprengek, hogy vajon mikor fejeződik be az én napom. Meddig kell még éberem figyelnem. Váratlanul felidéződik bennem a vöröslő égalja, és rájövök, hogy abban a pillanatban ért véget ez a nap, amikor kipillantottam az ablakon, és megláttam az alkony fényeit. A véres álommal kezdődött, és a véres éggel fejeződött be. Mint hintázáskor a két legmagasabb pont, ahol hirtelen megtorpan a mozgás, vele az idő is, és minden átfordul valami másba. A két pont között pedig elsuhanó, alig elraktározható képek vannak.

Marosvásárhely

Láng Zsolt

Sejben Lajos: Csikóforma

A világítótorony Őre avagy kulcsok nemlétező lakathoz

„ÉN! ÉN! ÉN! ÉN!”

Gombrowicz

„HALÁSZHÁLÓ, AMELY HOSSZAN HÚZÓDIK SZERENCSE, HA NEM HÚZÓDIK KELLEMETLENSÉG.”

Olyan lassan húzódott, hogy kínomban és eszeveszett félelemben — mintha valamilyen módon én is bele lettem volna keveredve, ugyanakkor kívülről is figyeltem magam s megdöbbenett, hogy mennyire vacogok, reszketek! — elfordítottam a fejem s akkor megláttam gyermekkorom a tengert, *egyszerre* láttam meg, egészen a látóhatárig és *külön-külön* is a háló-szemeket, a fickándozó halakat, a hullámokat, igen, haragoszöld hullámok sokszorozták egymást, nem lehettem túlságosan magas, annak a nagyhasú, fél-szemű, másik szemét vörös kendővel lekötő, kalózképű öregembernek például, aki mellettem tevékenykedett, nagy erőfeszítésekkel rángatva a hálót — miközben kopasz kugligolyó-fején megtört a napsugár s az én sajgó szemembe világított — csupán a hasáig értem s így kínomban öntudatlanul is tanulmányozhattam mocskos tengerésztrikóján az izzadság fehéren kiütkező, egymásra csúszó térképeit és a szakadásokon ki-kiszabaduló, dús, fehéredő mellszőrzetét. Szaga távolról az oroszlanketrecek szagára emlékeztetett és émelyített. Ő is észrevehette, hogy figyelem, mindenesetre pipájával, amelyet csak üresben forgatott ritkuló fogai között — egy fog, hosszú szünet, ismét újabb fog —, nagyot ütött a fejemre, „kotródj!” — ordította és engem valami hihetetlen (de nem külső!) erő kezdett mozgatni a tengerből éppen kibukkanó, aranyló napkorong felé.

Akkor láttam meg először a tornyot.

Vajon akkor láttam-e meg tényleg? Vagy csak *most* képzelem, mindenesetre akkor határoztam el először, hogy egyszer mégiscsak felmegyek abba a toronyba.

Nesz kelt, hátrafordultam. Elfutott mellettünk egy piros melegítő alak. Utána lihegve, vörös arccal egy másik, egy szakadt kék melegítő futott, majd néhányan (öten? hatan?) a bolyból. Akkor vettem észre, hogy én is ott futok a bolyban. Láttam még félszemmel, hogy félszemű, másik szemét piros kendővel lekötő, tar fejű, tengerésztrikós öregember, pipával a fog közt, halászhálót húz ki fele az engedetlen tengerből; a fickándoó halak megvillantak a felkelő nap fényében, pikkelyes hasuk csillogott — mellette egy gyerek vagy gnóm (?) mutogatott felénk, valamit kiáltott is, de nem értettem és különben is elhatároztam, hogy kitörök a bolyból. Minden erőmet összeszedve kibuktam egy széles vállú, fekete klottgatyás fickó háta mögül, kissé megbotránkoztam azon, hogy a haja valami ragacsos, átható halszagot árasztó folyadékkal van bekenve (?), de máris megkerülhettem — az undor is hajtott, csak minél távolabb a bűztől! —, a boly két első futóját is: az egyik hórihorgas, valahonnét szívfájdítóan ismerős, vöröshajú fickó volt, ő viselte egyedül az előírászerű szerelékét: kék nadrág, trikóing, rajta az Adidas cégjelzés, fején fehér napellenzős sapka, a másik valamivel alacsonyabb, fekete melegítő, az erőfeszítéstől már lilult az arca, félő volt, hogy mindjárt elbukik, de nem értem rá még ezzel is foglalkozni, egyre gyorsuló, guruló léptekkel előztem meg őket, a nedves homokon fel-felrebbentek a sirályok s az erős, átható sirályszag mindent betöltött, már csak néhány méternyire voltam a szakadt kék melegítőtől, felémfordult, döbbszent arccal meredt rám, mintha kérdezett volna valamit, de erre nem esküszöm meg, nem hallottam semmit a fülemben doboló vér hangja minden más zajt elnyomott, gyorsítottam s elkerültem őt is, az elől futó piros melegítő, szélesvállú, darázsderekú fickó, futását nem lassítva, válla fölül mintha megvetően nézett volna rám, ez, nem is tudom miért, iszonyúan feldühített, már-már egy vonalban futottam vele a reggeli napfényben száradó homokon, amikor fény villant a szemembe, megbotlottam és néhány tétova, ellenőrizhetetlen lépés után, egyensúlyomat végképp elveszítve hasraestem a homokon. Kagyló sebezte tenyerem nyalogatva nézhettem fel, valaki játszik velem, tükörrel világítva a szemembe? a nap játékairól lenne ismételten szó; — nem, még nem szakadtam le végérvényesen a vezető paculáktól, fel tápázkodtam, amikor észrevettem a tornyot.

A többiek lihegve, fújtatva, zihálva futottak el melletttem, de engem már nem izgatott a verseny, mintha a torony ablakában mozgó

árnyéket fedeztem volna fel, el se töprenghettem azon *mit* csinál, már fenn is voltam a hatalmas kövekből épített világítótoronyban s meg se bámulhattam kedvemre a köveken a zöldes-feketés moharajzokat, térképeket, amelyek távolról hatalmas füstfelhők megremevedő, végérvényesen foglyulejtett árnyékaihoz hasonlítottak, máris *belül* kerültem a falakon. Úgy éreztem magam, mintha időtlen idők óta ott lettem volna, mintha mindég is, az idők kezdetétől én lettem volna az az alak, akit talán az előbb láthattam az ablakból kifelé nézelődni s aki — én!! — előírászerűen rakosgatva egymásra a hasábfákat, eltévedt hajóknak üzen, babonákból szökő éjszakákon, amikor olyan sötét van mindenütt, mint a bika szarvában. A torony belseje nem volt túlságosan tágas, katonás rend uralkodott mindenütt; a két egymással szembelevő sarokban minden eshetőségre készen hatalmas hasábfák voltak felhalmozva; a kis, kerek, keletre néző ablak alatt gyalulatlan deszkából tákolt, szürke pokróccal letakart asztal terpeszkedett, rajta írószerek, kalamáris, egy csészében tollak, hatalmas fóliánsok és tiszta árkuspapírok, néhány kavics, kagyló és egy hasas, valami rózsaszínű folyadékkal félig tele üvegkancsó. A nyugati ablak alatt, ugyancsak szürke pokróccal letakart vaságy húzódott, az ágy végében mosdó, a mosdótálban, ellenőriztem rögtön, víz csillogott, de amikor le akartam mosni az előbb kagyló sebezte tenyerem, legnagyobb megdöbbenésemre se vérfoltokat, se a sebet nem találtam, tétován fordultam meg, aprólékosan megvizsgáltam a fal mellett álló hatalmas hajóköffert, amely egy mozdíthatatlannak látszó vaspántos hajóládán hevert. A falon egymás mellett szextáns, messzelátó, iránytű és barométer függött, épp meg akartam volna vizsgálni őket, amikor a torony aljából kaparászást hallottam, valaki mintha kiáltott volna valamit, szavait nem értettem, épp le akartam kiáltani neki, a keleti ablakhoz futva, amikor az ajtó fölött megszólalt egy hajóharang, amelyet addig észre sem vettem. Kinéztem. A zsineget csuklyás, meghatározatlan nemű, korú, alakú figura rángatta s egy kosárra mutogatott, amelyiket épp zsinegre erősített. Megszédültem és már nem is csodálkoztam azon, hogy lenn állok a homokon, a málladozó, feketedő mohákkal fedett kövek előtt, összehúzva magamon a reggeli erőtlen szélben csuklyás posztóköpenyemet. Kezemből a kosarat (amelyben a nagyhasú flaska és valami fehér ruhával betakart csomag árválkodott) leeresztve a földre, újból és újból megrángattam a zsineget és amikor végre a csilingelő hangok nyomán — hatására? —

egy másik kötél hullott elém, végén kampóval, felerősítettem rá a kosarat, tétován integettem, noha nem láttam az ablakban senkit, barátságosan integethettem, ahogy mindég is szoktam és megfordulva elindultam a süppedő dűnék felé, ahol az előbb egy öreg, kopasz, félszemű, másik szemét piros kendővel bekötő kalózképű öregember húzogatót kifelé egy óriási hálót; a dobverők is a kezembe kerültek valahogy, nyakamban időtlen idők óta ott a dob, mit tehettem volna mást, verni kezdve vonultam a dűnéktől nem látszó, távoli házak felé, noha fel sem tudtam fogni *miért* megyek éppen arra, s azt sem miért verem a dobot? De a kezemben már elszabadultak az ütők, riadó, dobolta a fülemben is a vér, a napkorong már teljes terjedelmében kiemelkedett a tengerből, megvilágítván egy frissen ácsolt akasztófát, amely körül zöld egyenruhás katonák sűrögtek-forogtak, mellettük öreg, fehérhajú pap állott egy derékig meztelen, zömök férfi előtt, s egyfolytában beszélt hozzá, de a szél elsodorta a szavait s a szórakozottan, félrehajtott fejjel hallgató férfi valószínűleg semmit sem értett belőlük. Én sem. Önkéntelenül is feléjük fordulva bámulni kezdtem őket s elerőtlenedő kezemből kicsúszva a homokra hullottak a dobverők. Idegesen kaptam utánuk s meglepődve fedezhettem fel, hogy a pap már elfordult az elítélttől, hátrább is léphetett, két-három lépést, katonák nyomultak a helyére, egyikük, durva arcú magas fickó, a derékig meztelen, félrehajtott fejjel figyelő férfi nyakába akasztotta a kötele, meglepően természetesen, begyakoroltnak tűnő, már-már bensőséges mozdulattal. Ekkor lövések csattantak, váratlanul, előzmények nélkül. A katonák mint a homokzsákok dőltek el, mint tekebábúk, ha fergetegként vágódik közéjük a golyó, és én már nem is csodálkoztam azon, hogy derékig lemeztelenítve, nyakamban kötéllal állok közöttük, az öreg paphoz ugrottam, aki reszketve feküdt a földön, „fiam — mondotta — fiam, én azt hiszem, hogy...” és reszelkedve mutatott magára, palástján nagy sötét folt terjengett, de ekkor már csukaszürke egyenruhás katonák fogtak körül, érthetetlen nyelven hadartak valamit, lökdösni kezdtek, egy rangjelzés nélküli magas férfi, ugyanolyan durva arcú, mint az előbbi, aki a nyakamba dobta a kötele s aki (most ellenőrizhettem) ott feküdt kiterülve a homokon és feje körül, a sötétlő vértócsa fölött legyek köröztek — megragadta a még mindig nyakamban lógó zsinetet, valamit fenyegetően sziszegve kérdezett, megrántotta, elviselhetetlen fájdalommat érezve ordítottam fel, de ő ezzel sem törődött, az akasztófa alá

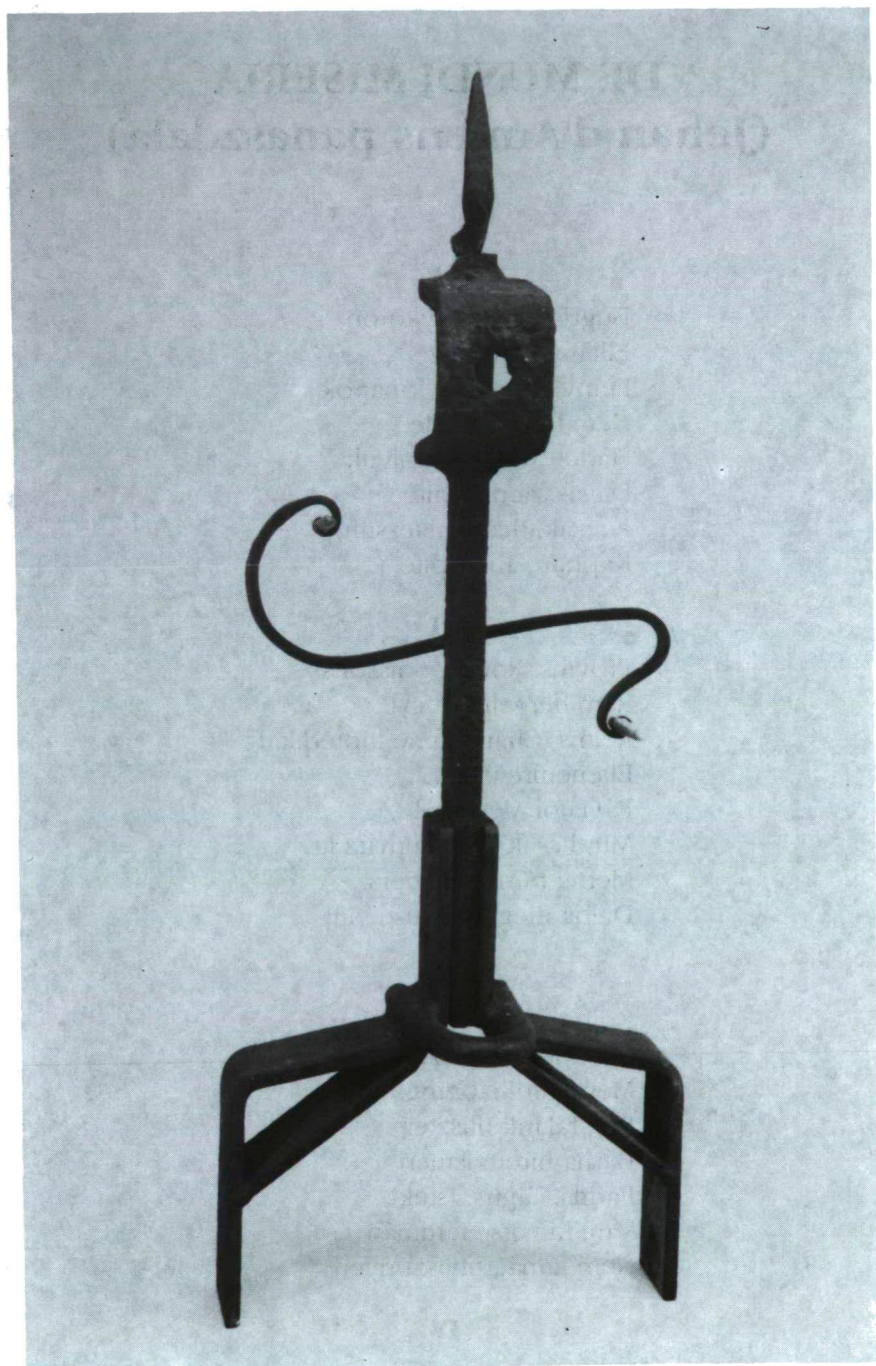
vonszolt, valamit mondott, erős kezek ragadtak meg, nem tudtam már csodálkozni semmin, azon sem, hogy az egyik kistermetű katonára fejbőlövi a behunytt szemmel nyöszörgő papot, mert pisztolylövésével egyidőben — mintha ez a pisztolylövés lett volna a jel! — újra kelepelni kezdtek a fegyverek, először a rangjelzés nélküli alak rogyott lábaimhoz, majd katonái is engedelmesen dőltek melléje, civilek csoportja fogott máris félkörben körül, egy nadrágos, pufajkás, vöröshajú nő lépett elé, mondott valamit, nem értettem, erre mosolygott, nyakamból szakavatott mozdulatokkal szedve le a kötelet, megölelt, hajszálai az arcomat csiklandozták. Én voltam az a nő. Utasítást adtam embereimnek temessék el a papot, elfordultam a félmeztelen, elfehéredő férfitől, s kezemben a kötéllel ideoda lépkedtem a homokon, nézegettem a zöld és a csukaszürke egyenruhás katonákat, embereim közben végeztek a pappal, egymás mellé húzták a tetemeiket s benzinnel öntötték le, majd meggyújtották őket, a füst elzavarta a madarakat s fenyegetően gomolygott fölöttünk, csípte a szemem, majd a torkom is, köhögni kezdtem, kigomboltam, majd levetettem pufajakabátomat, kis tétovázás után vattázott nadrágomból is kibújva, s utolsó ruhadarabjaimtól is megszabadulva, nyakamban géppisztolyommal, botladozva indultam meg a tenger felé. Már felmelegedett a homok is, éreztem hátamban embereim tekintetét, de nem fordultam meg, tudtam szép vagyok és kíváncsi, de azt is, hogy sürgősen meg kell fürdenem, már napok óta voltunk úton, többször csaptunk össze a különféle egyenruhás katonákkal is, összefolytak a nappalok és az éjszakák, közben állandóan ugattak a géppuskák, csattogtak a géppisztolyok, vezényszavak harsantak, teherautók burrogtak, számban éreztem még a kapkodva elszívott cigaretták ízét, néhány magasabb homokdűnét magam mögött hagyva végre elértem a tengert, undorított saját illatom, besétáltam a vízbe, hullámok nyaldosták libabőrös combomat, anélkül, hogy a géppisztolyt kivettem volna a nyakamból, paskolni kezdtem hasamra, melleimre a vizet, mellbimbóim megkeményedtek a szélben, de már ezen sem tudtam csodálkozni, hiszen hangokat hallottam, s amikor félfordulatot téve jobbfelé, észrevettem egy négykézláb mászó, fekete hajú, meztelen nőt, önkéntelenül is géppisztolyommal, majd kezeimmel igyekeztem eltakarni magam s mert ez nem sikerülhetett, derékig majd nyakig merültem a tengerben. De szemérmes óvatosságom teljesen feleslegesnek tűnt, hisz a csaj nem is vett észre, nagy mellei már-már *külön* életet éltek,

mint két függetlenedő állat, arcán vigyorra torzult a mosoly, mögötte megdőbbenve fedezhettem fel egy sima arcú agársovány fiatalembert. Araszolva mászott partnernője után, hirtelen boldog vigyorral emelkedett fel, láthattam, hogy dárdája máris harcrakész, noha még nem is érte el a nőt. Mögöttük egy fényképezőgépet buzgón csatogtató idősebb, kékköpenyes férfi tűnt fel, torokhangon adott utasításokat, én mozdulni se tudtam a döbbenettől, nyakamból pillanat alatt tűnt el a géppisztoly, már nem a vízbe vacogtam, hanem négykézláb várakoztam a meleg homokban, éreztem magam mögött, partnerem, az előbbi agársovány fiatalember átható, kölniillattal keveredő savanykás, csípős izzadságszagát, tovább akartam mászni, de máris türelmetlen, nyirkos kezek markolták meg combomat; éreztem, hogy a férfi hozzámpréselődik, utolsó erőfeszítéssel kiszabadítván magam, ellökve őt ugrottam fel s a fényképezőgépet leengedő, megdőbbent férfi arcába vigyörögva kitártam győzedelmes fehér testemet a tenger fölé emelkedő nap sugarainak; hallottam hogy mögöttem kamerák surrognak, hangokat is hallottam, s féloldalt fordulva észrevettem a homokból felemelkedő, tátottszájú partnerem mögött a kamerát kezelő fiút, de már ezzel sem törődtem, a nap felé fordultam megint, hamarosan káprázni kezdett a szemem, ekkor futni kezdtem a tengerparton, s hamarosan megláthattam a félelmetes lassúsággal vonzóuló halászhálót, amelyről (juttott az eszembe) álmodtam valamikor, a kétségbeesetten fickándozó halak kérdőjeleket formáztak, a háló szemein át s a teljesen kopasz, félszemű, egyik szemét piros kendővel átkötött, mocskos kék tengerésztrikós öregember mondhatott valamit a mellette álló kistermetű alaknak (nem tudtam megállapítani gyerek-e vagy gnóm?) mert váratlanul egy szürke viaszosvásznon táska keveredett elém, megbotlottam és hasra estem a homokon, a kagylók éles szélei felsebezték hasamat és combomat, utolsó erőfeszítéssel tápászkodtam fel, ekkor futók rohantak el mellettem s ahogy tekintetemmel követtem őket, észrevettem a tornyot: hatalmas, zöldes-fekete mohával borított kövekből épített világítótorony volt, szinte imbolygott a szélben, a keletre néző ablakban egy alak kosarat húzott fölfelé, kötéllel, a torony mellett meghatározatlan korú figura állott és dobolt, a dobszó újra elkábított, félmeztelen férfi állott egy akasztófa alatt, zöld majd csukaszürke egyenruhás katonák sürgölődtek körülötte majd váratlanul pufajkás nő jelent meg, géppisztolyával hadonászva, mielőtt lelőhetett volna berohantam, szinte beestem a ten-

gerbe. Nem tudtam megállapítani, hogy az előbb még távolabb
hánykolódó halászháló hogyan fonódott körém, de tény az, hogy
belegabalyodtam, aztán fehér lett minden, hófehér...

Sepsiszentgyörgy

Bogdán László

Sejben Lajos: Ritus

DE MUNDI MISERIA

(Jehan d'Amiens panaszdala)

I

Bugrisoknak egykoron
Elkántáltam: *Ite!*
Fránya, fősvény főpapok
Nem figyeltek ide...
Hadd hízlalja tarsolyuk,
Dagassza más hite
Poczakjukat malaczsült,
Kappan, almáspite!

II

Provins, Rouen, Soissons
Rám hergeli Coucyt!
Reims, Champagne kiprédikál-
Ellenemre úszít...
Páviától Metzиг el
Mind csak engem nyúz itt,
Mert a bűnbe Béziers,
Dalba meg Toulouse vitt!

III

Költő volnék: nincstelen
Elcsapott mágiszter!
Megcsúfolhat rang, uracs,
Rút, falánk filiszter...
Bárha hírem ismeri
Padus, Tagus, Istek-
Van, ki verse fátumán
Nem fámát, fityiszt nyer!

IV

Néhanapján poltúrát,
Egy árva fityinget

Sem vet néki senki már –
Mindhiába hinnyget!
Szent Márton sem ád köpenyt,
Sem a Capetingek...
Kurvácskák ha hímeznek –
Olykor kap egy inget.

V

Kis poéta lelke rongy:
Nyelve báva, czéda!
Bárha sejti, hogy mit írt
Ángliába Baeda,
S mint fogadta phattyúját
Ágyékába Léda –
Gondja garmadával áll,
Könyve, mint a gléda!

VI

Kárhoztat a Capitol,
Morgó libafórum –
Szerzetesnek bévesz az
Ordo Divagorum!
A Tékergők Rendjében
Van galiba, lórum,
Vígóság, kártya, koczka, vágy –
Nem lógatum orrum!

VII

Mellpomána, kebeleden
Kurjogassam én ma:
„Félre vén komolykodók,
Elébb van a tréfa!
Ne búsítson savanykás,
Sótlan blama, séma!
Súlyba, kontár verselők,
Sújtson anatóma!”

VIII

Mindenütt kihírdetem:
 Szent Törvény e bulla!
 Akkor is, ha szellemem
 Lent örvénybe hulla,
 Mert a mennyek kék tetején
 Lelkem megjavul, la!
 Jaj, kerekded ez világ,
 Pöffedt, mint a nulla!

IX

Kiátkozhat Avignon,
 Clairaux, Cluny, Sens, Beauvais!
Ego scriptor del cansò,
J'ayme poynt ces gens mauvaiz!
Spero con bel pensammen,
Que mon aame sera sauvée
Par mes dicts e rics trobars,
Car mon cor n'est paz mauvaiz!

Saint-Maur-sur-Saône, le 25 Septembre 1884

Lázáry René Sándor

LÁZÁRY RENÉ SÁNDOR 1859. szeptember 17- n született Kolozsvárott. Latin és francia szakos tanár volt, kiváló romanista hírében állott, de ez nem bizonyított, minden esetre hosszabb ideig hivatalnokként is működött. 1890-t l főleg Marosvásárhelyen  lt. A várossal szomszédos Maross rpatakon hunyt el 1927 októberében. Harminchat verse m g 1992 augusztusában került elő a marosvásárhelyi Molter-hagyatékból. A hirtelen s t: hihetetlen fölfedezést követő filológiai kutató munka, illetve a nehéz és szövevényes életrajzi nyomozás eredményeképpen jónéhány eredeti Lázáry levélre és elegyes följegyzésre bukkantunk a költő élettársának, későbbi özvegyének, Vajdar thy Júliának mindeddig lappangó hagyatékában.  m ugyanott további sz znyolc költeményre, valamint Marullo Pazzi (későreneszánsz költő és zeneszerző) huszonegy versének Lázáry általi fordítására avagy  tk lt s re akadunk... A Lázáry-oeuvre immár teljesnek látszik, illetőleg (egyelőre) annak mutatkozik. F ldolgoz sa folyamatban van. (Dr. Vajdar thy Rabán szíves hozz j r l s val közzéteszi: Kovács András Ferenc.)

Sejben Lajos: Az ördög hangszere

Anna teste avagy az orosz avantgárd vége*

Anna! Anna! Anna! — ugrándozott a szív.

Anna Johanna! Anna Johanna! — zúgott a fülben.

An-na-Johan-na... — mintha a gyomrot egy távoli mozdony emelte volna meg és az orrból gőz helyett böfögés tört fel.

Anna ettől felébredt., Úgy feküdt az ágyában az éjszaka kellős közepén, mint egy hatalmas hal, mint az elhülyült óceán partjaira kivetett bálna. Elmélázva nyalogatta vastag, repedezett ajkát és ki-nyúlt egy cigarettáért. A toalett-asztalkáról a földre pottyant valami. Biztos, egy könyv. Bizonyára, Borges. Anna folytatta a kutakodást a sötétben. Leesett a hamutartó de nem törött össze. Csak minden kiszóródott belőle, biztosan. Anna hangosan szuszogott és kotorászott.

Anna! Anna! Anna! — ugrándozott a szív.

Anna felkönyökölt és másfelé kezdett tapogatózni: sikerült valamit kitapogatnia. Felgyulladt a sárga éjjeli lámpa.

A krémek, orvosságok, csészealjok, az esti újságok félig megfejtett keresztrejtvényei között rátalált a gyűrt cigarettásdobozra. Anna erősen remegő, izzadó kézzel rágyújtott és felült az ágyban.

Az utóbbi időben valahogy megveszett Anna teste. Hol teljesen elhájasodott, hol nagyon lefogyott, majd újra hízott és ismét fogyott, s hízott és fogyott, s fogyott és hízott. Sőt, még a füléből is csöpö-

* Viktor Jerofejev (1947) esszé- és prózaíró. Műveit több nyelvre lefordították. Legismertebb regénye az Orosz szépség (Russzkaja kraszavica) a közeljövőben jelenik meg magyarul, az Európa Kiadónál. Az itt közölt novella a következő kötetből való: Viktor Jerofejev: Izbrannoje ili karmannij apokalipszisz (Válogatott művek avagy zsebapokalipszis.) Moszkva, 1993.

gött valami. Csöpp-csöpp. Nedves fülcimpa. Csöppen és kirügyezik. S méghozzá ingyenc is a drágám. Anna boldog volt, hogy a pincérekkel szót tudott érteni: Nahát, érdekes, hogy hívják magát? A pincérek mindig tisztességgel válaszoltak: Vologya vagy Tolja vagy Szlava. Csöpp-csöpp — csöpögött a fül és nagyon viszketett. Anna elkeseredésében bedugta a fülébe az ujját. Néha erős vágy fogta el, hogy fülét letépje. Ma éjjel Anna teste elég kövér volt már, bár a csúcspontját még nem érte el, kellemesen fénylett, mint a rózsaszín lazachús, és szemét lesütve, megsejmelhette Anna a szétfolyó orca oválisát, s az allergiától tüzelő két pufók bogyót, melyek között füstölgött a cigaretta. A szoba sarkában a karácsonyfa vörös, csupasz ágainak a legvégén, itt is, ott is, még csüngtek a díszek. A földön összetört, színes gömbök csillogtak. Végetért a február. Októberben ünnepelték negyvenedik születésnapját. Csöpp-csöpp — csöpögött a fül. Léna, a sápadtarcú egyetemista lány érett férfiakal kacérkodott.

Anna jobb szeme szintén megszűnt engedelmeskedni. Becsukod a bal szemed — és, a világ helyett — íme, a francia festészet, a lila Rouanne, gyerekúsztató, pointilizmus. Becsukod a jobb szemed — s íme, az orosz realizmus. A jobb szem látásélessége maximum 15 százalék volt. A bal azonban mindent látott, az egész orosz valóságunkat.

Néha úgy érezte Anna, hogy ő Anna Karenina, néha meg, — hogy Anna Ahmatova, időnként pedig — egyszerűen Anna a férje nyakán. Ennek függvényében váltakoztak ismeretségei, hol szerelmes lett, hol Párizsba emigrált, hol könnyei még a havat is felforrósították, mindaddig, amíg végzetes szerelemmel bele nem szeretett valakibe. Jártak hozzá mindenféle zsidók, volt, mikor egy kifakult százrubelest, volt, mikor egy ezrest hoztak neki, a férje külföldön nemzetellenes broszúrákat gyártott, hívta magához, de mi értelme lett volna? Néha a rendőr be-benézett hozzá, rásandított az üres üvegekre: állt-áldogált, majd elment...

Anna kinyúlt a konyakosüvegért, öntött magának, kilötytyintette, s a fenyőre nézett: „Nőnapra kidobom” — gondolta és ivott.

Melegebb lett. Anna mélyen leszívta a füstöt és hátradőlt a párnán. Ezután megivott még egy kupicával, kivörösödött és jobban mozgott a lába is. Anna jobb lába térdben be volt hajlítva és jobbra, messzire kinyúlt, olyannyira, hogy mind az öt lábujja, melyről már rég nem vágta le a körmöt, kikandikált a takaró alól. Anna bal lába

szintén be volt hajlítva térdben és balra csúszott ki a takaró alól és beleütközött valami elevenbe.

Anna egész testében megremegett, megriadt, majd meghalt a rémülettől.

Balra tőle ott feküdt egy ember. Annától az ablak felé fordulva feküdt. Tarkójáról felismerte Anna és majdnem felkiáltott. A szerelmese volt az, a férfi, akit legjobban szeretett, aki két hónapja, egy téli, kaukázusi üdülésből visszatérve, otthagyta őt. Mikor a repülőtérről napsütötte barnán, ragyogó szürke szemmel hazavitte, azt mondta, holnap reggel okvetlenül felhívja és benéz hozzá, majd, a csak rá jellemző könnyed nemtörődomséggel megcsókolta a halántékát — persze, nem nézett be hozzá, már soha, sohasem.

A férfi a fenyveserdőben sielt — Anna aludt.

A férfi, az életerőtől majd kicsattanva, karcsún az uszodában lubickolt — Anna aludt.

A fagytól pirosposzgásan megjött a szaunából — Anna aludt.

S azt mondta neki, miközben kövér testét ébresztgette: a moszkvai lányok meztelenül szaunáznak; a leningrádiak — mindannyian, kivétel nélkül! — fürdőruhában! Erre Anna félálomban azt válaszolta: Micsoda unalom! A férfi esténként a leningrádi lányokkal, a feketézőkkel és a cserkeszekkel ivott — ekkor Anna is felkelt és velük tivornyázott.

Nap mint nap, mikor a nem orosz nap a zenitre ért, Anna azzal a gondolattal ébredt, hogy a helyi orvosnőtől fürdőjegyet kellene szereznie. Végül, közvetlenül az elutazás előtt, Anna megjelent az orvosnő útálkozó és ronda pofikája előtt. Anna úgy állt ott, mint mikor két világ ütközik össze, mint Picasso és Boticelli végzetes párviadala, adakozón kidüllesztve az orvosnőre szláv kebleit, és a más-hitű asszony, akit elbódított ez a szépség, kelletlenül kiadta a szükséges igazolást.

Kisfiam, hogyan jöttél be kulcs nélkül? ruha nélkül? Hogyan hatoltál be az én meleg, sötét, kis barlangomba?

Anna szerelmese — aki a legszebb volt e világon és nagyon de nagyon tehetséges volt — kinek pusztá látványától időnként elfogta a szerelmi merevgörcs, ami vele azóta sohasem történt meg, — összegömbölyödve szundikált, alsónadrág nélkül, otthoni, mocsárzöld színű ingecskéjében. Anna remegő kezét kinyújtotta felé, — ám rögtön vissza is rántotta. Leült, felkapta az asztalról a fésűt és gyors mozdulatokkal fésülni kezdte világos haját. Majd a tükörbe

pillantott és komótosan a szemét kezdte festeni, zöld színnel árnyalva szemhéját.

Most pedig, na most... ám először izgalmában iszik még egy kortyot. Anna ivott és már mosolygott. Tudja, mit tesz majd. Nem fogja felébreszteni. Hadd aludjon, aludjon csak reggelig! Biztos elfáradt, aludjon csak, én pedig egész éjszaka, megállás nélkül, csendesen-szépen becézni foglak. Te alszol — én ott leszek az álmodban — felfallak, te aranyos fiú! Te csak aludj — én meg: ham-ham!

Anna elnevette magát, tenyerét szájára szorítva. Anna úgy burkolódzott be az eufemizmusokba, mint ahogy a bizományiban vásárolt szőrmékbe.

Anna! Anna! Anna! — trombitált a szív.

— Tudtam, hogy eljössz! - suttogta Anna. — Tudtam! Tudtam! Tudtam!

Hogy mennyire nincs igazad, boldogságom! - nevetett Anna. — Nos, miért kedveled az olcsó megoldásokat? Minek kellenek neked a kurvák, mikor itt vagyok én? Te csak mindig írsz és írsz és írsz, de valahogy sohasem jön ki belőled semmi! Ezt az ocsmányságot nem szabad sem gyermekeknek, sem becsületes embereknek megmutatni. Undorító dolgokat írsz — fenyegette meg ujjacskájával, — írkámból rólunk, arról, hogyan jöttél vissza hozzám, írkámból a mi szerelmünkről, a hóról, amint puha pelyhekben csendesen hulldogál a fáradt városra, az orgonaágról a kertben, arról, hogy mindegyikünkben, még a legzűrösebb emberben is... Írkámból arról, hogyan búslakodtam nélküled, a szemed és a símogatásod nélkül, hogy lángol a szívem a veszteségtől... Aludj csak, s én majd átváltoztatom az én kisfiúmat, tudod mivé — nem mondom meg! - és Anna ismét felnevetett. — Inkább írkámból arról, hogy hideg vasszíved leple alatt, hogyan csörgedezik a bíborvörös vér, inkább sajnáld a nyomorékokat és támaszd fel a holtakat — menj és támaszd fel a holtakat, menj — és támaszd fel őket!

— No lám, alszol — gügyögte Anna, ahogy az álmos férfihasra tekintett, — és fogalmad sincs róla, hogy szárnyalsz a világ felett, hogy egyre magasodsz itt nálam, olyan vagy már, akár az Eifel-torony, vagy a pisai ferdetorony vagy egy magasbatörő emlékmű... És az Isten — hiszen mindegyikünkben ott lakozik, ott van minden házban és lakásban, még ebben a fenyőfában és konyakban is, sőt, az anyám, aki egész életében materializmust tanított... igen, ott van még a materializmusban is!

Anna fogával meghúzta a csuklóin levő kötés meglazult csomóit.

— Kis fehér manzsetták — szipogott. - Milyen hülye vagyok... hülye voltam — bocsáss meg! Ám most újból az enyém vagy megjöttél, teljesen az enyém!

Anna! Anna! Anna! — a szerető szív darabjaira szakadt szét.

Anna eloltotta az éjjeli lámpát, kényelmesen elhelyezkedett, száraz nyelvével megnyalta az ajkát, és, mint a régi mesében, fölzabálta szerelmesét. Így fejeződött be ezen az éjszakán az orosz avantgárd története.

Moszkva
Szeged

Viktor Jerofejev
Fordította: Szőke Katalin

Sejben Lajos: Barbár emlékmű

Commentarium (III.)*

(folytatás)

ÖTÖDIK BESZÉD

I. fejezet

A szerelem boldog, mivel szép és jó

Carolo Marsupino, a Múzsák kedvelt tanítványa Landinót, a költőt követően így látott hozzá Agathón beszédéhez:

„Agathónunk a szerelmet a legboldogabb istennek véli, mivel ő a legszebb és a legjobb. Gondosan elősorolja mindazokat a dolgokat, amik ahhoz kellene, hogy a legszebb és a legjobb legyen, és miközben ezeket elősorolja, magát a szerelmet is ábrázolja. Végül, miután elmondta, hogy milyen, összeszámlálja az emberi nem számára nyújtott jótéteményeit. Ez fejtegetéseinek lényege. Nekünk azonban azt érdemes elsődlegesen kutatnunk, hogy mi alapján mondta — annak érdekében, hogy bebizonyítsa: boldog — igen szépnek és jónak; és hogy mi a különbség a jóság és a szépség között.

Platón a *Philébos*-ban boldognak tartja, akinek semmi sem hiányzik, és olyanak, ami minden részében tökéletes. Létezik pedig belső és külső tökéletesség. A belsőt jóságnak, a külsőt szépségnek nevezzük. Ezért ami teljességgel jó és szép, azt mint minden részében tökéletest a legboldogabbnak nevezzük. Erre a különbségre kíváltképpen figyelünk minden dologban. A physikosok szerint mindenestre a drágakövekben a négy elem legkiegyensúlyozottabb bizonyos belső vegyülése az, ami a külső csillogást szüli. Ezenkívül a fűeket és fákat is a gyökerükben és száruk — illetve törzsükben velük született termékenység öltözteti fel a virágok és levelek szívét

* A mű első két részlete a Pompeji 1993/1–2., illetve 1993/3–4. számaiban jelentek meg. Most, valamint a következő számban a folytatást közöljük. (szerk.)

boldog → tökéletes
szépség

gyönyörködtető tarkaságával. Az állatoknál pedig a nedvek egészséges összetétele hozza létre a vonalak és színek kedvező megjelenését. A lélek kiválósága is bizonyos szavakban, mozdulatokban, cselekvésekben megnyilatkozó választékosságban mutatkozik meg. Az egeket úgyszintén ragyogó fénnel veszi körül magasztos szubsztanciájuk. Mindezeknél a belső tökéletesség hozza létre a külső tökéletességet. Azt jósnak, ezt szépségnek nevezhetjük. Ennélfogva úgy véljük, a szépség a jószág egyfajta virága, amely virág csáberejével mint valami csalétekkel csalogatja beljebb vizsgálóit a rejtőzködő jószág. Minthogy pedig értelmünk megismerése az érzékekből veszi eredetét, a dolgok belsejében rejlő jószágot soha nem foghatjuk fel és nem is közelíthetünk hozzá, csak ha a külső megjelenés nyilvánvaló bizonyossága nyomán haladunk. Ebből a dologból igazán kitűnik e formának és kísérőjének, a szerelemnek csodálatos hasznossága.

Úgy gondolom, ezekkel kellően bebizonyítottuk, hogy a jószág és a szépség között olyan különbség van, mint a mag és a virág között; és ahogyan a fák virágai, melyek magokból születtek, maguk is magvakat hoznak létre, úgy ez a szépség, mely a jószág virága, miképp a jószágból csírázik, a jószágra is vezeti a szerelmeseket. Ezt pedig a mi héroszunk a fentebbiekben bőségesen kimutatta.

2. fejezet

A szerelem leírása

A lélek mely részeivel ismerjük fel a szépséget,
és melyekben keletkezik a szerelem

Ezek után Agathón részletesen elősorolja, mi minden kell ennek az istennek a szépségéhez. *Ifjú — mondja, gyengéd, fürge, engedékeny és finom.* Azt kell először megvizsgálunk, mivel járulnak hozzá ezek a tulajdonságok a szépséghez; azután hogyan kell ezeket értelmezni, amikor ennek az istennek tulajdonítjuk őket.

Az emberek értelemmel és érzékeléssel bírnak. Az értelem ön-maga által mindennek a minőségét fogja fel, ami testetlen dolog. Az érzékelés testének öt érzékszerve segítségével a testek külsejét és tulajdonságait érinti: a színeket a szemeken keresztül, a füleken át a hangokat, a szagokat az orron át, a nyelven az ízeket, az idegeken át az elemek egyszerű tulajdonságait, mint a meleget, a hideget

és egyebeket. Ezért feltett kérdésünket illetően az ismeretre vonatkozóan a léleknek hat képességét vesszük számba: az érzést, a látást, a hallást, a szaglást, az ízlelést és a tapintást. Az ész a magasztos istenséghez, a látás a tűzhöz, a levegőhöz a hallás, a párák illatához a szaglás, a vízhez az ízlelés, a tapintás a földhöz tartozik. Tudniillik, az értelem az égi dolgokat kutatja, és nem rendelkezik semmiféle székhellyel a test egyetlen részében sem, amint az istenség sem rendelkezik meghatározott székhellyel a világ egyetlen pontján sem. A látás a test felső részén helyezkedik el, akár a tűz a világ felsőbb tartományában; és természetétől fogva a fényt érzékeli, ami a tűz egy tulajdonsága. A hallás, amely úgy következik a látásra, mint a tiszta levegő a tűzre, a hangokat fogja fel, melyek a megrezgetett levegőben keletkeznek, és a levegő közvetítésével jutnak el a fülbe. A szaglást azért tulajdonítjuk a ködös levegőnek és a levegő és a víz keverékéből álló páráknak, mivel a fülek és a nyelv, mintegy a levegő és a víz között elhelyezkedvén könnyedén ragadja magához ezeket a párákat, és azokat kedveli a leginkább, amelyek a levegő és a víz keverékéből származnak. Ilyenek a fűveknek, a virágoknak, a gyümölcsöknek az orr számára édességes illatai. Ki vitatná, hogy az ízlelés a víz nedveivel egyezik meg, amely a szaglás után mintegy a sűrűbb levegő után következik, és amely a nyál nedvétől folyamatosan öntözve nagy örömet leli az ivásban és a folyékony ízekben? Úgyszintén ki vonná kétségbe, hogy a tapintás a földdel párosítható, amikor a testnek, amely föld, minden részén létrejöhet, és az idegekben teljesedik be, amelyek a legnagyobb mértékben földiek; valamint azokat a dolgokat illeti a legkönnyebben, amelyek szilárdak és súlyosak, amit a föld szolgáltat a testeknek? Ezekből következik az is, hogy az érintés, az ízlelés és a szaglás csak a közvetlen közelünkben elhelyezkedő dolgokat érzékelik, és az érzékelés közben ezek erősen hatnak rájuk, bár úgy látszik, a szaglás távolabbi dolgokat képes felfogni mint az ízlelés és a tapintás. A hallás még távolabbi dolgokat ismer fel, és nem érheti közben károsodás. A látás ennél még messzebbi dolgokra terjed ki, és egy pillanat alatt viszi végbe azt, amit a hallás bizonyos idő alatt. A villámlást ugyanis előbb látjuk meg, mint hogy a dörgést meghalljuk. Az értelem ennél is távolabbi dolgokat ragad meg. Ugyanis nemcsak a világon levő és jelenlegi dolgokat fogja fel, mint az érzékek, hanem azokat is, melyek az ég felett vannak, sőt, a múltbeli és eljövendő dolgokat is. Ezek alapján mindenki szá-

mára világos lehet, hogy a lélek hat képessége közül három: a tapintás, az ízlelés és a szaglás inkább a testre és az anyagra vonatkozik; a másik három: az ész, a látás és a hallás pedig a szellemre.

Ebből következően az a három, amely inkább a test felé hajlik, jobban egyezik a testtel mint a lélekkel. És azok a dolgok, amiket érzékelnek, mivel a velük egyező testre fejtik ki hatásukat, nehezen érnek el a lélekhez, és mint hozzá legkevésbé hasonló dolgok a legkevésbé tetszenek neki. A föntebbi három azonban, melyek az anyagtól a lehető legtávolabb vannak, sokkal inkább illenek a lélekhez, és azokat a dolgokat ragadják meg, melyek a testre kevésbé, a lélekre viszont nagy hatással vannak. Hiszen például az illatok, az ízek, a meleg és más hasonlóak a testnek ártanak vagy használnak; kevésbé vívják ki a léleknek akár csodálatát akár ítéletét, és nemigen ébresztenek maguk után várákozást a lélekben. A testetlen igazság értelme viszont, a színek, az alakok és hangok vagy semmilyen vagy igen csekély hatással vannak a testre. A lélek felfogóképességét azonban kiválóan élesítik a vizsgálódásra és vágyát magukhoz ragadják. A lélek tápláléka az igazság. Rátalálásához a szemek, megtanulásához a fülek nagyban hozzájárulnak. Tehát azokra a dolgokra, amik az észre, a látásra és a hallásra vonatkoznak, a saját érdekében vágyik a lélek, mint önmaga táplálékára. Azok a dolgok pedig, amelyek a másik három érzékre hatnak, a test táplálásához, erősítéséhez vagy nemzéséhez szükségesek. Ezeket tehát a lélek nem a maga, hanem a test kedvéért keresi. Márpedig arról mondjuk, hogy szeretjük, amit a magunk kedvéért szeretünk; amit viszont valami másnak a kedvéért kívánunk, arról ezt nem mondjuk. Méltán tartjuk tehát, hogy a szerelem egyedül az ismeretekkel, az alakokkal és a hangokkal van összefüggésben. És amiatt, hogy a szépség, mely csupán e háromban: a lélek erényében, az alakban és a hangban megtalálható, mivel a leginkább kihívja magából a lelket, a καλέω-ból, ami azt jelenti: hívok, a κάλλος azaz a kihívás nevet kapja. A görög κάλλος azonban latinul azt jelenti: szépség. Bizony kedves a számunkra a lélek igaz és kiváló magaviselete; kedves a test szép formája; kedves a hangok harmóniája, és mivel a lélek ezt a hármat, úgymint vele rokon és bizonyos módon testetlen dolgokat többre becsüli a másik háromnál; természetes, hogy mohóbban fogadja be, nagyobb hévvel törődik velük, és odaadóbban csodálja őket. És ezt a vonzást, mely akár az erényből, akár a megjelenésből, akár a hangokból árad, mely a lelket az értelem, a látás

vagy a hallás útján magához hívja és elragadja, nagyon helyesen nevezzük szépségnek. Ez az a három Grácia, akikről Orpheus beszél:

Ἀγλαΐη τε Θάλεια καὶ Εὐφροσύνη πολύολθε

Tündöklés, Virulás és termékeny Derülátás

Tündöklésnek hívja a léleknek azt a vonzását és szépségét, amely az igazság és az erény tisztaságából árad. Virulásnak pedig az alak és a színek édességét. Ez ugyanis a leginkább a fiatalság virulásában teljesedik be, Végül derünek azt a hamisítatlan gyönyört — mely gyógyít és örökre szól — amely a zene hallgatásakor tölt el bennünket.

3. fejezet

A szépség valami testetlen dolog

Mivelhogy ezek a dolgok így vannak, szükségszerű, hogy a szépség az erénnyel, a megjelenéssel és a hangokkal közös természetű legyen. Hiszen nem neveznénk bármit e három közül szépnek, ha nem ugyanaz lenne mindháromban a szépség meghatározása. Ebből adódik, hogy a szépség minősége nem lehet test, minthogy a lélek erényeihez, melyek testetlenek, a szépség, ha test lenne, a legkevésbé illenék. Sőt, annyira távol van attól a szépség, hogy test legyen, hogy nemcsak a lélek erényeiben fellelhető, de még a testekben és hangokban meglevő szépség sem lehet testi. Ugyanis noha némely testeket tetszetőseknek mondunk, azok mégsem az anyaguk miatt tetszetősek. Mivelhogy egy és ugyanazon test ma csinos; holnap pedig valamely baleset folytán, mely elcsúfítja, rút; mintha más lenne az, hogy valami test, és megint más, hogy valami szép. És nem is a méret miatt szépek, mivelhogy jópár hatalmas és némely kicsinyke test is szépnek tetszik. Ám sokszor a nagyok formátlannak, a kicsik formásaknak tűnnek; és viszont, a kicsik rútaknak, a nagyok felette tetszetőseknek.

Jónéhányszor az is megesisik, hogy hasonló bizonyos nagy és kicsiny testekben a szépség. Ha tehát, bár a méret gyakran ugyanaz marad, egy baleset folytán a szépség elváltozhat; és viszont, ha néha a méret változása ellenére a szépség megmarad, és ugyanolyannak látszik a nagyban és a kicsiben is; ennek a kettőnek, a szépségnek és a méretnek bizonyára teljességgel különböző dolgoknak kell lenniük.

Sőt, ha valamely test szépsége magának a testnek a sűrűségében némiképpen testszerű lenne, mégsem testi volta tetszene a szemlélőnek. Tetszhet a léleknek egy bizonyos személy külseje, ám nem amennyiben anyagi kiterjedésű, hanem amennyiben képét a lélek a látás révén felfogja vagy befogadja.

Ez a látásban és a lélekben levő kép, minthogy ezek testetlenek, nem lehet test. Hogyan fogná fel példának okáért a szem oly kicsiny pupillája az egész eget, ha csak testi módon fogadhatná be? Semmiképpen sem. A szellem azonban egyetlen pontban felfogja a test egész kiterjedését, szellemi módon és egy testetlen kép révén.

A léleknek mindenesetre csak az a szépség tetszik, amit befogad. Ez pedig jöllehet a külső test mása, mégis testetlen benne. Tehát a testetlen szépség tetszik. Ami tetszik valakinek, az kedves a számára, s ami kedves, az végül szép. Ez teszi, hogy a szerelmet valami testetlen dologra vezetjük vissza, és hogy maga a szépség inkább a dolog szellemi képe mint testi szépség.

Sokan vannak, akik úgy vélik, a szépség a test minden tagjának bizonyos elhelyezkedése, vagy hogy az ő szavaikkal élünk, szabályossága és arányossága a színek bizonyos kedvességével társulva. Mi az ő véleményünket nem fogadjuk el, minthogy a részek ilyen elhelyezkedése csak az összetett dolgokban van meg, és így semmiféle egyszerű dolog nem lenne szép. Márpedig az egyszerű színeket, a fényeket, az önmagában szóló hangot, az arany ragyogását és az ezüst csillogását, a tudást és a lelket, melyek mind egyszerűek, szépnek nevezzük, s ezek hihetetlenül gyönyörködtetnek bennünket, mintha valóban szép dolgok lennének.

Hozzájön még ehhez az is, hogy az arányosság magába foglalja az összetett test valamennyi tagját, és nem egyenként van meg bennük, hanem mindegyikben együtt. Ezáltal az egyes részek önmagukban nem lesznek szépek, az összetett egész arányossága azonban az egyes részekből születik.

Ebből az a nem csekély képtelenség következik, hogy amik természetüktől fogva nem szépek, szépséget szülnek.

Gyakran az is megesik, hogy bár megmarad a tagok arányossága és mérete, a test nem tetszik annyira, mint előtte. Továbbá ugyanaz ma a tested alakja mint tavaly, a vonzása még sem ugyanaz.

Semmi sem lassúbb mint az alak, és semmi nem múlik gyorsabban a vonzásnál. Ebből világosan látható, hogy nem ugyanaz a szépség és az alak. És gyakran látjuk helyesebbnek a részek ará-

nyát és a tagok méretét az egyik testben mint a másikban. Mégsem tudjuk, miért ítéltük az egyiket formásabbnak, miért szeretjük hevesebben. Ez elegendő figyelmeztetésnek látszik, hogy másnak tartjuk a szépséget és másnak a részek elhelyezkedését.

Ugyanez a meggondolás figyelmeztet, nehogy szépségnek gyanítsuk a színek kedvességét. Többnyire ugyanis az idősebben ragyogóbb a szín, mégis nagyobb a fiatalabban a vonzás.

És az egyidőseknél is gyakran megesik, hogy aki színekben fölülmúlja a másikat, az alatta marad vonzóerejét és szépségét illetően.

És ne merészelje senki sem a szépséget úgy meghatározni, mint az alakból és színekből összeálló bizonyos keveréket, ugyanis így sem a tudományok, sem a hangok, amelyek nélkülözik a színeket és az alakot, sem a színek és a fények, melyek nem rendelkeznek semmiféle meghatározott alakkal, nem találathatnak méltóaknak a szerelemre.

Ezenkívül mindennek azzal telik be a vágya, ha megszerezte azt, amit kívánt. Például az éhség és a szomjúság az étel és az ital által csillapodnak. A szerelem azonban nem telik be a test semmiféle látására vagy ölelésére. Tehát a test semminemű természetéért nem lobog, és kétségkívül a szépséget követi. Ebből eredően nem lehet valamiféle testi dolog.

Mindezek alapján összefoglalhatjuk, hogy azoknak, akik szerelemben lobogva a szépségre szomjaznak, ha ezt az italt kortyolva akarják csillapíthatatlan szomjukat enyhíteni, máshol kell keresniük a szépségnek édességes nedvét, mely szomjukat kíváltotta, mint a folyton változó anyagban vagy a mennyiség, az alak vagy a színek patakjaiban. Merre fordultok mégis, szerencsétlen szerelmesek? Ki gyújt hát szívetekben ilyen perzselő lángokat? Ki az, aki megfékez egy ekkora tüzet? Ez ám a feladat, ez a nehéz kérdés! Mondom tovább, de figyeljeteek jól.

4. fejezet

A szépség isten arcának fénye

A mindennek fölött kimagasló isteni hatalom a tőle született angyalokba és lelkekbe mint gyermekeibe rögtön születésük után kegyesen beléoltotta sugarát, melyben megvan a termékeny erő minden dolog létrehozásához. E sugár bennük mint magához közelebb állókban sokkal pontosabban festi le az egész világ felosztását

és rendjét mint a világ anyagában. Ennél fogva a világnak e képe, melyet egyetemesnek látunk, az angyalokban és a lelkekben még kifejezőbbben ragyog. Ezekben ugyanis megvan valamennyi szféra, a Nap, a Hold és a többi csillag alakja, sőt az elemeké, a köveké, a fáké és minden egyes állaté. Az efféle képeket a platonikusok az angyalokban mintáknak és ideáknak, a lelkekben minőségeknek és ismereteknek, a földi anyagban formáknak és képmásoknak nevezik. És világosak ugyan a földön, még világosabbak a lélekben, de a legvilágosabbak az angyali értelemben.

Isten egyetlen arca tehát három rendben egymás után következő tükörben fenylik: az angyalban, a lélekben és a világ testében. Amabban mint legközelebbiben a legfényesebben, ama távolabbiban halványabban, ebben, legtávolabbiban a többihez viszonyítva igen halványan.

Tehát a szent angyali értelem a test semmiféle szolgálatától nem akadályoztatva önmaga felé visszafordul, és ott meglátja saját keblébe vésve isten arcát. Ahogy megpillantja, rögtön csodálni kezd, és sóvárogva csügg folyvást rajta.

Az isteni arc vonzását szépségnek nevezzük, a teljességgel isten arcán csüggő angyal sóvárgását pedig szerelemnek hívjuk. Bár csak nekünk is részül jutna ugyanez! De a mi lelkünk azzal a feltétellel születvén, hogy földi test vegye körül, a nemzés feladata felé hajlik. Ezzel a hajlammal terhelve pedig megfélekedezik a mélyébe rejtett kincsről. Továbbá mivel földi testbe van burkolva, igen sokáig a test szükségleteinek van alávetve. Ehhez a munkához érzékei mindig alkalmazkodnak és értelme is tovább mint ahogy méltó lenne. Ebből ered, hogy isten arcának ragyogását, mely folyamatosan világlik benne, nem veszi előbb észre, mint hogy — miután teste felseledült és értelme magához tért — isten arcát a világ gépezetében világítva és szeméi számára nyilvánvalóvá válván gondolkodásával tekintetbe venné. E megfontolás révén jut el ahhoz, aki belül ragyog, hogy megpillantsák. Minthogy pedig a szülő arca drága a gyermekei számára, szükségszerű, hogy a lelkek számára isteni atyjuk arca a legdrágább legyen. Ennek az arcnak a fényességét és vonzását pedig, hogy újra ugyanazt mondjam, mind az angyalban, mind a lélekben, mind a világ anyagában egyetemes szépségnek kell nevezni; a reá való egyetemes vágyakozást pedig szerelemnek kell mondani.

Nincsenek kétségeink afelől, hogy ez a szépség mindenben testetlen. Hiszen senki előtt nem lehet kétséges, hogy az angyalban

és a lélekben nincs semmiféle test; azt pedig, hogy a testekben ez testetlen, a föntebbiekben bebizonyítottuk, és az imént abból értet-
tük meg a leginkább, hogy a szem semmi mást nem pillant meg,
csak a nap fényét, az alakok és a testek színei ugyanis kizárólag
a nap-fénye által válnak láthatóvá,

Ezek sem anyagukkal egyetemben jutnak el a szemhez, mégis
szükségszerűnek látszik, hogy ezek a szemben legyenek, s hogy
a szem meglássa őket. Így tehát egyedül a nap fénye jut el a szem-
hez, mely tartalmazza az általa megvilágított dolgok színeit és alak-
jait. Az így fölruházott fényt a szem saját sugara segítségével fogja
fel, és ezt fölfogván lát mindent, amit tartalmaz. Így hát a világnak
e rendjét nem úgy látjuk, ahogy a testek anyagában van, hanem
ahogy a szembe hatoló fényben látható. Mivel e fényben külön van
az anyagtól, szükségszerűen nincs része a testben.

Ez még világosabban kiderül abból, hogy a fény maga nem le-
het test, hiszen egy pillanat alatt betölti a földet, Kelettől Nyugatig;
a levegő és a víz testébe pedig minden ellenállás nélkül bárhol be-
hatol, de ami piszokkal keveredett, azzal sehol sem elegyedik. Ez
viszont semmiféleképpen nem egyezik a testek természetével,
a test ugyanis nem egy pillanat alatt mozog, hanem bizonyos idő
alatt, és nem is hatolhat be egyik a másikba saját maga vagy a má-
sik megsértése vagy mindkettőjük felbomlása nélkül. Két egymás-
sal elegyedett test pedig kölcsönösen érintkezve hatol egymásba.
Ezt a víz és a bor, a tűz és a föld vegyülésénél láthatjuk.

Mivel tehát a Nap fénye testetlen, bármi, ami befogadja, a saját módján
fogadja be. Ennélfogva a testek színeit és alakjait szellemi módon fogadja be.
A szem is ugyanezen a módon befogadva pillantja meg a fényt. Ebből ered,
hogy a világ teljes ékessége, ami isten harmadik arca, a Nap testetlen fénye
révén testetlenül jut el a szembe.

5. fejezet

Hogyan születik a szerelem és a gyűlölet
avagy hogy a szépség testetlen

Mindezekből következik, hogy isten arcának egész vonzása,
melyet egyetemes szépségnek nevezünk, nemcsak az angyalban és
a lélekben testetlen, hanem a szem látásában is. És a csodálattól le-
nyűgözve nemcsak ezen arc teljességét, hanem részeit is szeretjük.
Ebből születik a részleges szerelem a részleges szépség iránt. Ek-

ként vonzódunk bármely emberhez is, mint a világ rendjének egy tagjához, különösen, ha az isteni szépség szikrája feltűnően tündöklök benne.

Az efféle vonzalom két okból születik. Egyrészt mivel az atyai arc megjelenése tetszik nekünk, másrészt mivel a szemrevaló ember alakja és szépsége nagyon is megfelel az emberi nem azon ideájának, amelyet lelkünk a mindenség teremtetőjétől kapott és birtokol. Ha tehát valamely embernek az érzékek által megragadott külső megjelenése, amely a lélekhez eljut, nem egyezik meg azon emberi alakkal, melyet birtokol a lélek, nyomban nemtetszést vált ki benne, s utálattal rútnak találja. Hogyha megegyezik, rögvést elnyeri tetszését, és mint gyönyörűségest szereti.

Innen ered, hogy sokan, akikkel találkozunk, legott tetszenek vagy nem tetszenek nekünk, mi pedig nem tudunk magyarázatot adni az efféle érzelmre, ugyanis a lélek a test szolgálatától akadályoztatva saját belső formáit egyáltalán nem láthatja, hanem bizonyos titkos és természetyszerű egybeesés vagy eltérés eredményezi azt, hogy egy dolog külső formája ugyanezen dolog megjelenésével megpendíti a lélekbe vésett formát, vele összecseng vagy nem cseng össze, és ezen titkos vonzástól vagy ütközéstől megrendülve fogja a lélek magát a dolgot szeretni vagy utálni.

Ama isteni erő az angyalba és a lélekbe ültette a megteremtendő ember sértetlen alkatát. A világ anyagában azonban, mint-hogy ez alkotójától a legtávolabbra esik, az ember felépítése ama sértetlen alakjához képest elkorcsosul. Mindazáltal a jobban előkészített anyagban hasonlóbbá, egy másikban elütőbbé válik. Amely hasonlóbbá lesz, miként az isten erejével és az angyal ideájával, úgy a lélek alkatával is egybevág és összhangban van. A lélek helyesli ezt az egybevágóságot.

Valójában magában az egybevágóságban áll a szépség, ama helyeslésben pedig a szerelem érzése. Minthogy pedig az idea és az alkat a test anyagától idegenek, az ember felépítése ezekben nem az anyag vagy a mennyiség alapján, hanem valami más, inkább testetlen dolog alapján ítéltetik hasonlatosnak. Amennyiben hozzájuk hasonlatos, összhangban áll azokkal; és amennyiben összhangban áll velük, szép. Ezért különbözik tehát a test és a szépség.

Ha valaki azt kérdezné, miképp lehet hasonlatos a test formája a lélek és az értelem formájához és alkatához, azt arra kérem, vizsgálja meg egy építész alkotását. Az építész először az épület alkatát

és mintegy ideáját képzele el lelkében. Azután amilyen házat elgondolt, olyat épít fel erői szerint. Ki tagadná, hogy a ház maga test, mégpedig az építész alkotta testetlen ideához, melynek hasonlóságára felépítették, nagyon is hasonló? Továbbá inkább ítélendő az építész tervéhez hasonlatosnak valamely nem testi rendű dolog mint az anyag miatt. Vond ki tehát az anyagot, ha tudod; a gondolkodással tudod pedig kivonni, a tervet pedig hagyd. Nem marad neked semmi testi, semmi anyagi. Sőt, teljesen olyan terv lesz, amilyennek alkotója létrehozta, és amilyennek alkotójában megmarad. Tedd ugyanezt bármely emberi testtel. Úgy találod majd, hogy formája, mely a lélek alkatával egybevágó, egyszerű és nincs része az anyagban.

6. fejezet

Mi minden szükséges a dolog szépségéhez,
és hogy a szépség szellemi adomány

Végre hát mi a test szépsége? Egyfajta tevékenység, élénkség és szeretetreméltóság, amely ideájának hatására ragyog benne. Ez a ragyogás nem száll le az anyagba, mielőtt az jól elő ne lenne készítve.

Az élő test előkészítettsége pedig e három dologban áll: elrendezettség, mérték és külalak. Az elrendezettség a részek egymástól való távolságát, a mérték a mennyiséget, a külalak a vonalakat és a színeket jelenti.

Kiváltképpen szükséges ugyanis, hogy a test részei természetes helyükön legyenek, a maga helyén legyen a fül, a szem, az orr és egyebek, s a szemek egyenlő távolságra legyenek az orrhoz közel, s ugyanígy a fülek is egyenlő távolságra legyenek a szemektől.

S a távolságok e rendjéhez nem elegendő az egyenlőség, csak ha hozzájárul ehhez a részek mértéke is. Ez az egész test kellő arányának megőrzésével minden egyes testrésznek megfelelő nagyságot ad meg. Olymódon például, hogy az orr háromszor egymás fölé helyezve az arc egyszeri hosszát tegye ki; hogy a két fül félköre egymás mellé képzelve a nyitott száj körívével egyezzen, s ugyanígy a szemöldökök egymás mellé illesztett félköríveivel is. Az orr hossza az ajak hosszúságát adja s a fület hasonlóképpen. A két szemgolyó a száj nyílásának nagyságával egyezzen. A fej nyolcszorosa a test magasságát foglalja magába, s ugyanezt mutassák az oldalra kiterjesztett karok valamint a lábszárok a lábfejjel. Ezentúl a külalakot is

elengedhetetlennek tartjuk, hogy mind a vonalak és a redőzet művészi áramlása mind a színek ragyogása ékesítse ama elrendezettséget s a részek arányát.

Ez a három pedig, jóllehet az anyagban van, a test semmiféle része nem lehet. Ugyanis a testrészek elrendezettsége egyáltalán nem testrészt, hiszen az elrendezettség minden testrészben benne van, s egyetlen testrész sem található fel mindegyik testrészben. Azontúl az elrendezettség nem más mint a részek megfelelő távköze. A távköze pedig mi egyebet mondhatnánk mint hogy a részek egymástól levő távolsága? Végül a távolság vagy semmi és teljességgel puszta üresség, vagy a vonalak valamiféle áramlása. A vonalakról azonban, amelyek híjával vannak az oldalirányú kiterjedésnek és a mélységnek, ami szükséges ahhoz, hogy valami test legyen, ki mondaná, hogy testek?

A mérték úgyszintén nem mennyiség, hanem a mennyiség meghatározása. A meghatározások pedig felületek, vonalak és pontok, melyek minthogy a mélység kiterjedésével nem bírnak, testeknek nem tarthatóak. Nem soroljuk az anyaghoz a fények, árnyékok, vonalak szerencsés összhangjában megjelenő külalakot sem.

Mindezekből világosan látszik, hogy a szépség olyannyira idegen a test tömegétől, hogy soha nem osztozik magával az anyaggal, hacsak nem azon három testetlen előkészítéssel, melyekről szoltunk, ez alkalmassá nem tétetett. Ezek alapja pedig a négy elem kiegyenlített összefonódása, hogy testünk az éghez legyen hasonlatos, melynek kiegyenlített a szubsztanciája, s ne térjen el a nedvek esetleges túltengése révén a lélek alakzatától.

Ez esetben ugyanis könnyen ragyoghat a mennyei sugár az éghez hasonlatos testben, s az embernek lélek által birtokolt tökéletes formája kivehetőbben visszhangzik a megzabolázott és engedelmes anyagban.

A szépség körébe sorolandók azontúl hasonlóképpen a hangok is. Ezek sorrendje valamely mély hangtól a nyolcadikig való emelkedés és az innen való visszaereszkedés. A dallam vagyis mérték a harmad-, negyed-, ötöd-, hatodhangok valamint az egész- és félhangok egymásra következésének köszönhető. A hangzás „külalakja” a tiszta hang erőssége.

A több részből álló testek mint a fák, állatok és több hang együttese e három minőségben mint valamiféle összetevőkben válnak alkalmassá a szépség befogadására és viselésére. Az egysze-

rűbb testek pedig mint a négy elem, a kövek és fémek valamint a magukban álló hangok természetük valamiféle kiegyenlítettsége, termékenysége és tisztasága révén készíttetnek elő ugyanerre. A lélek pedig a leginkább annak okán igazodik ehhez természete szerint, hogy szellem is, és mintegy az istenhez legközelebb álló tükör, amelyben amint a fentebbiekben elmondtuk, felragyog az isteni arc képmása.

Tehát amiként az aranyhoz semmi egyebet nem kell hozzátenni ahhoz, hogy csillogva előtűnjék, hanem a föld szennyét kell róla eltávolítani, úgy a léleknek sincs semmiféle hozzátoldásra szüksége ahhoz, hogy szépek tűnjék, viszont meg kell szabadulnia a test gondjaitól, és távol kell űznie magától a szorongó nyugtalanságot valamint a vágy és a félelem indulatát: legott elővillan a lélek természetes szépsége.

Hogy beszédünk ne nyúljon túlságosan hosszúra, a fent mondtak alapján röviden azzal zárjuk, hogy a szépség valamiféle eleven és szellemi szeretetreméltóság, mely isten sugarának megvilágítása által először az angyalba oltódik, innen az emberek lelkébe, majd a testek alakjaiba s a hangokba, és a gondolkodás, a látás és a hallás révén rendíti meg és gyönyörködteti lelkünket, gyönyörködtetvén elragadja, s elragadván lángoló szerelemre lobbantja.

7. fejezet

A szerelem ábrázolása

A költő Agathón azután, a régi költők szokásához híven, ezen istent emberi képmással ruházza föl, s szépségét az emberekéhez hasonlatosnak festi le. Vagyis *fiatalnak, üdének, változékonynak avagy mozgékonynak, arányosnak és ragyogónak*. Hogy miért? Nos, ezek inkább a megfelelő természet mint a külső szépség elnyerését célzó előkészületek. Ugyanis azon öt alkotóelemből az első három a test kiegyenlített /arányos/ felépítését jelentik, ami az elsődleges alapja a szépségnek, a másik kettő az elrendezettséget, a mértéket és a külalakot fedi.

A physikosok kimutatták, hogy a kiegyenlített vagy arányos felépítés jele a testben a gyöngye hús finom és állandó egyensúlyi állapota. Ahol a meleg teng túl, sovány és durva a test; ahol a szárazság, nyers és kemény; ahol a nedvesség, petyhüdt, esetlen, változékony és összevissza.

Tehát a test szilárd és kiegyenlített zsengesége a négy nedveség közt fennálló egyensúlyi állapotra utal. Emiatt nevezte Agathón *lágynak, finomnak és zsenének*. S miért *ifjúnak*? Mert nem csupán természete, hanem kora is kedvez e helyes aránynak. Ugyanis az idő múlásával minekutána a finomabb nedvek felszívódnak, a fennmaradó részek meglehetősen sűrűvé válnak. A tűz és a levegő elpárolgásával a víz és a föld nagyobb aránya válik uralkodóvá. Miért mondja pedig *mozgékonynak* és *hajlékonynak*? Hogy mindenféle mozgásra alkalmasnak és késznek gondold, s nehogy úgy véld, amiért lágynak mondta, a víz tétlen és hozzá nem illő női lágyágát értette ezalatt. Az ugyanis a helyes arányú összetétellel ellentétes. Azután hozzáteszi: *arányos*, azaz a részek elrendezése és aránya választékosan kialakított. Azt is hozzáfűzi: *ragyogó*, vagyis a színek kedves szépségétől tündöklő. Miután ezen előkészítéseket előadta, a többiről hallgatott Agathón. A mi feladatunk hát ezekután a szépség megjelenését megérteni.

Ezt az öt tulajdonságot az ember alakjában úgy kell értelmezni amint mondtuk, a szerelem birodalmában azonban másképpen. Megmutatják ugyanis annak erejét és milyenségét. Fiatalnak azért mondják, mert a leginkább az ifjak kerülnek a szerelem hálójába, és csapdájába kerülven az ifjú korúakra vágynak. *Gyengédnek* azért, mert a szelíd természetűek könnyebben áldozatul esnek. És akik foglyul estek, mégha erőszakosak is, kezes bárányokká változnak. *Mozgékonynak* és változónak azért, mert észrevétlen lopja be magát és hasonlóképpen illan el. Összehangzónak és arányosnak azért, mivel a megformáltat és a rendezettet kedveli, és menekül az ellenkezőjétől. *Ragyogónak*, minthogy virágzó és tündöklő korban környékezi meg az emberi lelket és arra vágyik, ami virágjában van. Minderről bőszégesen szól Agathón, legyen itt elég e rövid összefoglalás.

8. fejezet

A szerelem hatalma

Mindazt, amit Agathón a szerelem négy erényéről mond, hogy annak jószágát megmutassa, a következőképpen kell érteni.

Igazságosnak állítja, miután ahol teljes és igaz a szerelem, ott kölcsönös a jóakarát, ami megakadályoz minden sértést és jogtalan-ságot. A vonzalomnak oly nagy az ereje, hogy egyedül ez képes az

emberi nemet nyugalmas békében megőrizni, amit sem az előrelátás, sem a testi vagy fegyveres erő, sem a törvények és az ékesszólás hatalma a jóakarát híján nem képes keresztülvinni.

Azontúl *'kiegyensúlyozottnak'* is nevezi, mivel megszelídíti az alantas vágyakat. A szerelem ugyanis a szépséget keresi, ami egy bizonyos rendből és kiegyenlítettségből áll, a hitvány és mértéktelen vágyakat megveti, és a rút magatartástól mindig visszaretten. Héroszunktól az elején eleget hallhattatok erről. S ahol ez az érzelm uralkodik, minden egyéb vágy közömbössé válik.

Azt is mondja róla: igen bátor. Hisz mi bátrabb a merészségnél? Éppen úgy ki harcol merészebben a szerelmeséért küzdő szeretőnél? Más istenekkel, azaz más bolygókkal Mars erejével tűnik ki, mivel az embereket bátrabbakká teszi. Venus megszelídíti őt. Ugyanis amikor a Mars az ég szegleteiben a születésnek akár a második akár a nyolcadik házában áll, ártó hatással van a születőre, ha azonban a Venus konjunkcióban vagy oppozícióban vagy recepcióban esetleg trigonban vagy szextilben áll a Marssal, hogy úgy mondjam megszelídíti annak rosszindulatát.

Másfelől amikor a Mars uralkodik az ember születésekor, nagyságot és lobbanékonyságot kölcsönöz a léleknek, ha azonban a Venus nagy mértékben megközelítette, a lélek Mars által adományozott nagyságának erényét nem korlátozza, ám a lobbanékonyság rossz tulajdonságát visszaszorítja, íghát úgy tűnik, megszelídíti és engedékenyebbé teszi a Marsot.

A Mars azonban soha nem fékezi meg a Venust. Ha ugyanis az utóbbi az élet vezércsillaga, a szerelem érzése kitüntetett szereppel bír. A mennyiben a Mars annak közelében halad el, hevével lángolóbbá teszi a Venus szenvedélyét, olyképpen, hogy ha a Mars a Venus valamely születő házában foglal helyet, tehát a Mérlegben vagy a Bikában, a Mars jelenléte miatt azt, aki ekkor született, perzselő szerelmek emésztik.

Másrészről Mars a nyomában jár Venusnak, Venus viszont nem jár Mars nyomában, minthogy a merészség a szerelem inasa, de a szerelem nem így a merészségnek. Hiszen az emberek nem azért hullanak a szerelem hálójába, mert merészek, hanem miután szerelemtől sebzettek, a lehető legmerészebbekké válnak, s a szeretettért bárminemű veszélyt rettenthetetlen lélekkel vállalnak.

Legvégül a szerelem mindenek között kitűnő bátorságának legnyilvánvalóbb bizonyítéka, hogy neki mindenek engedelmesked-

nek, ő pedig semminek. Nemde szeretnek az égiek, s az állatok s az összes test, szintúgy a bátrak és a bölcsek, amint a gazdag férfiak és hatalmas királyok is nyakukat mind a szerelem igájába hajtják. A szerelem viszont egyikük parancsának sem engedelmeskedik, hiszen nem vásárolhatják meg a gazdagok ajándékkal, s a hatalmasok fenyegetései és erőszaka sem kényszeríthet bennünket hogy szeressünk, vagy hogy elálljunk szerelmünktől, a szerelem ugyanis szabad, és magától, szabad akaratból születik, amelyet maga isten sem kényszeríthet, aki a kezdet kezdetén eltökélte, hogy ez szabad lesz.

Innen ered, hogy a szerelem, amely mindenkit megtámad, mindenféle erőszak elől elmenekül. Szabadsága oly nagy, hogy míg a lélek egyéb érzései, tevékenységei és működései többnyire valami önmaguktól különböző nyereségre vágynak, a szerelem olyanmire elégedett önmaga díjával, mintha nem is lenne más jutalom a szerelmen kívül mint hogy méltó valaki a szerelemre. Hiszen aki a szerelmet szereti, az kiváltképpen szeret. Ez ugyanis azt kívánja a szeretettől a leginkább, hogy viszonzszeresse szerelmesét,

A legbölcsebb is egyben. Hogy miért teremtője s megőrzője mindenneknek a szerelem, s az egyes művészetek ura és mestere, úgy vélem, azt kellően kifejtí Eryximakhos beszéde. Ezekben mutatkozik meg a szerelem bölcsessége. Mindezekből az a következtetés vonható le, hogy a szerelem azért a legboldogabb, mert a legszebb és a legjobb. Hogy a legszebb, az abból nyilvánvaló, hogy a gyönyörűséges dolgokban mint önmagához hasonlóakban gyönyörködik; s a legjobb is, azért, mert a szerelmeseket kiválóakká teszi. Márpedig kiválónak kell lennie annak a dolognak, ami másokat kiválóakká tesz.

9. fejezet

A szerelem adományai

Hogy mi tehát a szerelem, kiderült a mi beszédünkből; hogy milyen, az pedig Agathón fentebbi szavai alapján. Hogy miféle ajándékokkal halmoz el, a mondottakból könnyen kitalálható. Létezik ugyebár a viszonzatlan szerelem, ez az egyik fajtája a szerelemnek, a másik a kölcsönös. A viszonzatlan bárkit is ragad el, azt körültekinthetővé és ékesszólóvá, ügyeinek intézésében nagylelkűvé, a tréfákban elméssé, a játékokban könnyeddé, a komoly dolgokban pedig bátorrá teszi. A kölcsönös szerelem a veszélyek elhárításával biztonsá-

got, a nézeteltérések megszüntetésével egyetértést, a szerencsétlenségek elkerülésével boldogságot nyújt. Ahol ugyanis kölcsönös a jóakarát, ott nem létezhet csalárdság, ott közös minden. Ott megszűnik létezni a viszály, a tolvajlás, a gyilkosság és a csatározások. Ehelyütt is utal rá Agathón, hogy az efféle nyugalomban nem csupán a lelkes lények részesülnek, de az egek és az elemek is kölcsönös szerelem révén, s főntebb, Eryximakhos beszéde ezt bővebben fejtegeti. E beszéd végén hangzik el, hogy a szerelem elandalítja énekével az istenek s az emberek lelkét, amit világosan érzékelhet bárki, aki emlékszik, hogy a főntebbiekben bebizonyítottuk: a szerelem mindenben benne van, és eljut mindenekhez.

10. fejezet

A szerelem ősbib és fiatalabb a többi istennél

Ám mielőtt befejezném, kiváló férfiak, erőim szerint választ adnék három kérdésre, amelyek Agathón fejtegetéseiben felmerülnek. Első kérdésünk az, hogy miért mondotta Phaidros a szerelmet Saturnusnál és Jupiternél öregebbnek, Agathón ellenben fiatalabbnak; a második, hogy mit jelent Platónnál a Szükségszerűség birodalma, mit a szerelem hatalma; a harmadik, hogy mely istenek miféle művészeteket találtak fel a szerelem szárnyai alatt.

Isten, mindenek atyja a szolgálatában álló értelmeket, melyek a Saturnust, a Jupitert és a többi bolygót mozgatják, magja szétszórásának vágyából és gondoskodásának bőségéből nemzette. Az értelmek viszont tüstént, miután megszülettek, szülőatyjukat felismerve szeretik őt. Azt a szerelmet, mely által teremtetnek az égiek, náluknál régebbinek; azt azonban, amellyel a teremtetek teremtetők iránt éreznek, fiatalabbnak mondjuk. Azontúl a Saturnus és más bolygók ideáit az angyali értelem nem nyeri el előbb atyjától, mint-hogy a veleszületett szerelem révén annak arca felé fordult volna. Viszont miután ezen ideákat befogadta, még hevesebben szereti szülőatyja adományát. Így tehát ezen angyal isten iránt érzett szeretete egyrészt ősbib az ideáknál, amelyeket isteneknek mondanak, másrészt azonban fiatalabb is. A szerelem tehát kezdet és vég, az istenek közül a legelső és a legutolsó.

II. fejezet

A szerelem a Szükségyszerűség előtt uralkodik

Ám, hogy a második kérdésre megfeleljünk, azt kell mondjuk, hogy a szerelem a Szükségyszerűség előtt uralkodik, minthogy az isteni szerelem minden tőle született dolognak eredetet adott, ami-ben a szükségyszerűség semmiféle erőszaka nem feltételezhető.

Ugyanis minthogy semmi sem létezik rajta kívül, nem kényszer hatására, hanem magától cselekszik, bármit is tegyen. Az értelem pedig, amely utána következik, ha ő elveti, szükségyszerűen kicsírázik. Ez tehát a szerelemmel megteremti, amaz a szükségyszerűség révén kisarjad. Ott kezdődik a szerelem hatalma, itt a szükségyszerűségé.

Az anyagi értelem jöllehet isten leg hatalmasabb jóságából születik s ezért jó, mégis, miután kilép istenből, szükségyszerűen elfajzik szülőatyja végtelen tökéletességétől. Hiszen az okozat soha nem hordozza okának teljes jóságát. És ebben áll — az okozatnak mind a szükségszerű kifejlésében, mind degenerációjában — a szükségyszerűség hatalma.

Hanem az értelem, mint mondtuk, nyomban megszületése után szeretni kezdi alkotóját. Itt kezdődik a szerelem birodalma.

Ugyanis az értelem is a szerelemtől vezetve felemelkedik istenhez, s isten is szeretete által a feléje fordult értelmet megvilágítja. Itt azonban ismét belopózkodik a szükségyszerűség hatalma. Hiszen ama istentől leszálló fényt az értelem saját homályos természete miatt nem akkora ragyogással fogadja be, mint amekkorával isten azt adja. Ugyanis kénytelen saját természete képességei szerint befogadni. Ezért a felfogó természet erőszaka által a fény meggyengül. Erre a szükségyszerűségre megint csak a szerelem uralkodása következik. Az értelem, ha már isten ez első fénysugarától lángra gyúlt, még hevesebben fordul vissza hozzá, s mintegy a fény e szikrájától felizgatva a fény egész teljességét kívánja.

Ekkor isten gondoskodásának kegyességéből ama első természetes fényen túl egy isteni fénysugarat is adományoz. És így változva következnek egymásra majd a szerelem, majd a szükségyszerűség uralkodása. Ez az egymásra következés az isteni dolgokban a természet eredetét követve, az egyebekben bizonyos időközöket követve jön létre, de úgy, hogy mégis mindig a szerelem legyen az első és a legutolsó.

A lélekkel és a többi istentől létrejött dologgal kapcsolatosan hasonlóképpen kell elképzelni ezt, ami e két uralkodást illeti.

Ezért, ha mintegy feltétlen értelemben mondanók, a szerelem uralkodása régebbi mint a szükségszerűségé, minthogy az ő hatalma istenben, annak teremtett dolgaiban kezdődik. Ha az isten által teremtett dolgok felől gondolkodnánk, a szükségszerűség zsarnok uralma megelőzi a szerelmet, minthogy maguk a dolgok a szükségszerűségtől kényszerítve hamarabb nyilvánulnak meg, és megnyilvánulásuk közben korábban fajzanak el, minthogy szeretetüktől vezetve szülőatyjuk felé fordulnának.

E kétféle uralkodást két himnuszban énekelte meg Orpheus. A szükségszerűség uralmát az Éj himnuszában a következőképpen:

δεινὴ γὰρ ἀνάγκη πάντα κρατύνει
Mert a súlyos végzet mindenén áthat.

A szerelem uralmát pedig Venus himnuszában a következőképpen:

καὶ κρατέεις τρισσῶν μοιρῶν, γεννᾷς δε τὰ πάντα
És ura vagy három végzetnek, létresegitesz mindent.

Orpheus ihletett tudással helyezte el és hasonlította össze e két uralmat, és a szerelmet a szükségszerűség elé helyezte, amikor azt a három végzet [a Párkák — a fordító megjegyzése] fölött, melyekből a szükségszerűség áll, uralkodni mondotta.

12. fejezet

Mi módon vette el Saturnus Uranus férfiasságát a szükségszerűség uralma alatt, és miként kötözte meg Jupiter Saturnust

Hogy miért a szükségszerűség fennhatósága alatt kasztrálták illetve kötözték meg az uralkodásban egymást követő istenek szülőatyáikat, ahogyan Agathón mondta, a mondottakból könnyen megérthetjük. Nem úgy kell ezt érteni, hogy az angyalai értelem magát istent, hanem csupán az istentől kapott adományt osztja fel és szagatja szét saját magában.

Kevéssel előbb elegendően megmutattuk, hogy isten adományai alászállván az ő legfőbb tökéletességéből, szükségszerűen veszítenek abból a befogadó értelemben.

Ebből ered, hogy míg természetének termékenysége istenben ép és érintetlen, addig az angyalban lecsökkent, valamiképpen megcsonkult, mondhatnánk, hogy kasztrált.

Ez pedig, mondhatjuk, hogy a szükségszerűség uralma alatt megy végbe, hiszen nem az adományozó és nem is a befogadó akaratából, hanem azon szükségszerűség révén, amely révén az okozat az okkal nem lehet egyenlő, szükségszerűen történik.

Így hát Saturnus, vagyis az angyal, az eget, vagyis a magasságos istent megcsonkítani látszik. Jupiter pedig, azaz a világlélek megköztözni tűnik Saturnust, vagyis az angyaltól kapott képességet természetének gyarlósága miatt önmagában szűkösebb határok közé szorítja. Annak az ereje ugyanis nagyobb mint emeznek. Ezért hát úgy vélhetjük, hogy az erő abban annak tágassága miatt szabad és eloldott, ebben azonban ennek szűkösége miatt már gúzsba kötött és összepréselt.

Majdnem megfeledeztem arról, amit az asztrológusok vélnek: hogy a Saturnus bolygó rosszindulatát legtöbbször megfékezi, ha a Jupiterrel konjunkcióban vagy recepcióban vagy oppozícióban, vagy esetleg szextilben vagy trigonban áll. Mindezekről azonban ennyi elegendő lesz, térjünk át a harmadik kérdésre.

13. fejezet

Melyik isten melyik művészetet adományozza az embereknek

Agathón szerint az istenek szeretetből adják át a művészeteket az emberi nemnek. Az uralkodást Jupitertől, a nyilazás, a jóslás és a gyógyítás művészetét Apollótól, a kovácmesterséget Vulcanustól, a szövést Minervától kapják az emberek, s végül a Múzsáktól a zenét.

A Zodiákus tizenkét jegye élén tizenkét istenség áll : a Kos élén Pallas, a Bikáén Venus, Apolló az Ikrekén, a Rákén Mercurius, az Oroszlánén Jupiter, a Szűzén Ceres, a Mérlegén Vulcanus, a Skorpióén Mars, Diana a Nyilasén, Vesta a Bakén, a Vízöntőén Juno, a Halak élén pedig Neptunus. Ők adják át nemünknek valamennyi művészetet-mesterséget. Az egyes jegyek a testbe, az istenségek pedig, amelyek ezek élén állnak, a lélekbe oltják erejüket, az egyes művészetekre vonatkozóan.

Így például Jupiter az Oroszlán jegyű embert az istenek és emberek kormányzására, azaz úgy az isteni mint az emberi hivatalok megtisztelő viselésére igen alkalmassá teszi. Apolló az Ikrek szá-

mára a jóslást, az orvoslást és az íjazás készségét nyújtja, Pallas a Kos számára a szövésben való jártasságot, Vulcanus a Mérlegnek az ércművességet, a többi mesterséget pedig a többi isten.

Minthogy pedig a gondoskodás jóindulatából kapjuk e nagyszerű adományokat, mondhatjuk, hogy a szeretet ösztönzésére jutnak ezek részünkül.

Azonkívül úgy véljük, hogy az egek rendkívül gyors és végtele-nül rendezett forgása révén egybehangzó muzsika keletkezik, a nyolc kör mozgásából nyolc hang, valamennyiből pedig kilence-dikként az összhang. Ilyképpen az egek kilenc hangját a muzsika harmóniája miatt a kilenc Múzsaként fogjuk megnevezni.

Lelkünk valaha részese volt e muzsika értelmének. Minthogy eredete isteni, méltán mondhatjuk, hogy ez az isteni harmónia veszélyeztetett. Ezt aztán különféle hangszerekkel és énekekkel utánoz-zuk. Ezen adományt az isteni gondoskodás szintén a szerelem által nyújtja nekünk.

Ezt az istent tehát, kiváló férfiak, minthogy gyönyörűséges, sze-ressük, mivel a legkiválóbb, kövessük, s mert a legboldogabb, tiszteljük, hogy kegyesen és bőkezűen engedje meg nekünk szépsége, jósága és boldogsága birtoklását.

Firenze
Budapest

Marsilio Ficino
Imregb Monika

Hibaigazító

Az előző részben közölt görög idézetek helyesen:

1. Μόνος γὰρ τούτων πάντων οἶηκα κρατύνεις
2. εὐπάλαμον διφυή πάντων κλειδάς ἔχοντα

Platón-kommentárok*

A nagyobbik Hippiász (A szépről)

Magam sem értek egyet azzal, amit bebizonyítottam, mondja végül Szókratész a másik, Hippiással folytatott dialógusban, *A kisebbik Hippiászban*. Most meg: ha magam egyet is értenék, nem ért egyet vele, aki otthon vár rám. Ez a Hippiász az akkorinál is nevetségebb. A másik dialógusban legalább a morális elveket és a törvényt védte. Mégis, mintha egy különleges képességgel rendelkezne, meg hasonlósba viszi Szókratészt. Ezért becsülte volna Platón annyira, hogy kétszer is Szókratésze fő beszélgetőtársává tette? Nem állítjuk, bár ez senki másról nem mondható el, de tény, hogy más dialógusokban Szókratész tudása elegendőnek látszott, sőt, a nagy szofistákhoz, Prótagorászhoz, vagy Gorgiászhoz képest éppenséggel túl sokat tudott, és túl sokat beszélt. Szókratész most csügged el, a jelentéktelen szofista társaságában, akit könnyűszerrel rendreutasíthat.

Hippiászt nem érdemes megcáfolni. A többiekkel, egy Gorgiással, egy Kalliklésszel, vagy akár egy Eutüphrónnal ellentétben, ez a szofista senkinek sem vét. De ártatlansága tükrében megpillanthatod tulajdon ellentmondásaidat. Hippiász ártatlansága valójában Szókratész, illetve a platónizmus belső meg hasonlításával szembeesik. Szókratész ugyanott csügged el most is, mint az első Hippiász-dialógusban. Mindkét alkalomra érvényes: a szokratizmus, vagy platónizmus tanítása korántsem annyi mindössze, hogy csupán egy tudás birtokában állíthatsz valamit, és vállalkozhatsz bármire is. A tudás birtoklása önmagában kevés.

Igen, *A nagyobbik Hippiász* is a tudás problémájából indul ki. Hippiász újfent közvetlenül érintett. Ha a múltkor a számolás és számos más terület, illetve mesterség szakértőjeként mutatkozott

* Platon: *Opere II. Editie îngrijită de Petru Cretia și Constantin Noica, Editura Stiintifică și Enciclopedică, 1976. p. 61–70.*

be, most meg úgy, mint aki a politika királyi tudományában jártas. De hogyan hiheti valaki, hogy e tekintetben tudás birtokosa, kérdez rá Szókratész már a kezdet kezdetén (281 c). Egy lélegzetvételtre hármat is megnevez a hét bölcs közül, közbük csempészve Anaxagorászt. Valamennyien távol tartották magukat a pólisz dolgaitól. Igen, mert nem értettek a közügyekhez, jelenti ki Hippiász. Sőt, a magánügyeikhez sem, egészíti ki Szókratész. (281 d), hisz, a mai szofistákkal ellentétben, nem kerestek pénzt a tanításaikkal. Hippiász pedig siet elfogadni a tudás ismervéül — saját sikerei igazolják —, hogy aki *tud*, az másokat tanítva meggazdagodhat.

Szókratész nem kérdezi meg Hippiásztól, milyen tudás alapján avatkozhatnál be a közéletbe, és oktathatnál ki erre másokat. A *má-sik* tudást igényelné, nevezzük így, az ideák ismeretét, amely Platón háromszor is olyan illúziókba ringatta, hogy beavatkozhat Szürakuza dolgaiba, és amely azután két rendben is nagy, a pólisz kormányzásáról szóló művek megírására készítette? Arra a tudásra volna szükség, amelynek nevében magának Szókratésznek is a szájába adta a *Gorgiaszban*, hogy állama egyetlen politikusának tartja magát? Már a régi bölcsek tisztában voltak azzal, hogy az ő tudásuk, a dolgok ismerete, önmagában sem a kormányzáshoz, sem a tanításhoz nem elegendő.

Bizonyos értelemben a lakedaimóniabeliek sem tartották taníthatónak a politikát, hiszen Hippiász nem jutott keresethez náluk (283 c). Szókratész pontosan ezt furcsállja. Miért nem kelt érdeklődést Spártában, ahol a közösségi élet fontosabb a magánéletnél, a közösségi erényekre vonatkozó tudás? A válasz ismert: Spárta mindig ragaszkodott a saját törvényeihez és szokásaihoz (284 c), ezért utasított el minden idegen oktatást. Hogy értékei szűkreszabottak voltak? Ezt állíthatjuk ugyan, de mi, a mai napon. Szókratészt másegyéb érdekelte. A spártai példa ennyi: egy, az általa csodált államéhoz hasonló, önmaga tudatában levő értékrendszer sohasem engedheti meg egy szokványos tudásnak, hogy megkérdőjelezze a közösség szokások rögzítette rendjét, legyen az a tudás szofista, bölcs, vagy a családfák, tehát a történelem ismerőjének a tudása. Persze valószínű, hogy a spártaiakat a közélet semmiféle tudománya nem tudta volna kibillenteni mozdulatlanságukból. De hogy miben áll egy ilyen tudomány, azt amúgy is csak Platón állama kísérel meg majd elmondani. A mi dialógusunk tárgya nem a politikához szükséges tudás.

A mai lecke a szép ismeretére irányul. Ha a dolgok így állanak, mondja Szókratész (281 d–282 a), akkor a hajdani bölcsek ma ép-

púgy nevetségesnek fognak tűnni, mint a hajdani *művészek*, tesszem azt, Daidalosz. A politikára és a művészetre vonatkozó tudás sorsát maga Szókratész rokonítja. Másrészt Hippiász bevallja, hogy — mivel a spártaiak nem óhajtották meghallgatni politikai tárgyú tanításait — különféle művészi fogalmazásokkal igyekezett számukra élvezetet szerezni. Korántsem természetellenes tehát, hogy Szókratész a szépről teszi fel kérdéseit Hippiásznak, ahelyett, hogy a közösségi erények felől kérdené. Hippiász különben is azért hívta meg három nap múlva tartandó előadására, hogy hallgassa meg az egyik fogalmazványát, amely elgyönyörködtette a spártaiakat. Jó-nak látszhatott utánanézni, mit is tud a szépről a szofista, aki azt képzei, mindentudó. Miféle tudás tárgyat képezheti — a szép?

Igen, a most kezdődő értekezés (286 c) a szépről szól. Világosan elének tárja, *milyen* út vezethet fel az idea szintjéig, még ha — ez esetben — nem is jut el rajta odáig. Hét-nyolc lépcsőfok az egész, oly biztosan emelkedők, hogy fel sem merül már benned, Platón gondolta-e el így. Maga a gondolat tárgya szabja meg őket. Már most megnevezhetjük a lépcsőfokokat: a szép, mint egyedi kifejezés, mint általános anyag, mint alkalmas, vagy illő anyag, mint az ember számára illő, mint az illő maga, mint általános értelemben vett, hasznosan illő, mint érdek nélküli gyönyörűség.

1. Szókratész látni kívánja, mit tud a másik. Annyit kér tőle, mondja meg, mi a szép. Mindjárt az elején pontosítja: magára a *szépre*, és nem valamely szép dologra kíváncsi. Hippiász azonban *egyféle* szépet jelöl meg. És természetes, hogy Szókratész azt válaszolja, a *szép* szó többekre rámondható, tehát egy egyedi kifejezősként („szép a szűz leány”) semmit sem határoz.

Hippiász elméletbeli naivitása nyilvánvaló, de amennyiben ez a konkrétumhoz való visszatalálást segíti, lehet, hogy szükséges is a szép mibenlétének megragadásához. Végeredményben a mostani kérdésre („mi” a szép) nem feltétlenül a szép definiálása a válasz. Lehet azonosítása, leírása, vagy felvezetése is. Meglehet, az ideák szintjére való emelkedés általában nem is igényeli a sajátos esetek összehasonlítását. Összehasonlítást a fogalom kér, az összehasonlítás annyit mutathat meg, mi *közös* a dolgokban. Az ideához emelkedés inkább a *lényegi* felé történik. Miért ne lehetne kiolvasni a szépet már egyetlen megtestesüléséből is?

Csakhogy Hippiász első válasza messze jár a lényegtől. A létezők világában az, ami egy pillanatra szépnek tűnt, meg is szűnhet szépnek lenni, hisz a szűz leány sem szép az isteni létezéshez ké-

pest (289 c). És mégis, amikor felfogod a valós létezőkben a szépet, észáltal már az *eidosz*hoz emelkedtél; mondaná Szókratész, ahhoz a természethez, amely egyaránt széppé teszi a szűz leányt, a párját, a hangszert (289 d). Akkor már az isteni dolgokhoz képest sem lehetnek rútak. Mert — ha ezt Szókratész nem is mondja ki — az isteni tartozéka szép éppúgy a létezők világa, legyenek azok bármennyire magasrendűek. Szókratész legfeljebb annyit kíván megmutatni, hogy *minden* szép dologban van valami isteni, nem pedig azt, hogy csak az isteni lehetne szépség részese.

2. Hippiász megérti, hogy valami általánosat kell keresnie, és egy általános *anyagot* nevez meg, az aranyat (289 e). Ha „magát a szépet” keresed, olyasvalamit, ami széppé teszi a dolgokat, az valamiféle fényezés lehet, egy külszín, egy aranyozás — és Hippiász válasza ézúttal mélyebb értelmet hordozhat. Lépjük át gondolatban ezt a lépcsőfokot, amelyet Platón a megszépítő *anyag* szintjén hagyott. A fényezés, a külszín miért lenne csak aranyozás? Lehet külszín is, a díszítés, vagy a stílus eszköze; lehet művészi alakzat és fogás, lehet kanonikus eljárás és modor. Mindezek a látszólag formális eszközök valójában egy-egy privilegizált nyersanyagot jelentenek, vagy legalábbis egy olyan nyérsanyagot, amilyen az arany, amelynek az alkalmazása olykor úgy tűnik, bármit megszépítene. Valamennyiükre érvényes azonban, amit Szókratész Pheidiászról mond. Pheidiász nem használ mindig aranyat a szobraihoz. A szép nem általános anyag, sem pedig privilegizált nyersanyag.

3. A szép az *illő* anyag, mondaná Hippiász harmadik válasza (290 d). Még nem emelkedik fel az általában vett anyag képzetéhez, de már többet lát az anyagban a pusztá csillogásánál. Lehet, hogy a szépség az anyag funkcionális értelme? Azért lennének szépek a dolgok, mert alkalmasak egy szerepkör betöltésére? De vajon magát a szépet ragadjuk meg így? A szerepre való alkalmasság messze meghaladja úgy az első példa természeti-, mint a második művészi szép fogalmát. Ilyen értelemben minden eszköz szép volna (a modern ember egész technikája szép lenne), még egy fakanál is, mondja Szókratész. Hisz a fakanál inkább illik az eledelhez, mint az aranykanál. Az anyagnak ezen a szintjén az illő és az alkalmas dolgok világába fullaszt.

4. De a szép az *emberiben* fellelhető illő, fakad ki Hippiász (291 a). Ahogy kiszabadul az anyag általánosságából, útja az emberi általánosba vezet. Szép mindaz, ami illő az embernél, és az emberi létben a kiteljesült, a helyesen, leélt, és méltósággal befejezett élet.

A természeti szépről (szűz leány, paripa) a második válasszal térünk át a művészi szépre, a harmadik válasz az anyagiakban lehetséges széphez – vezetett tovább, most pedig az emberi dolgokban lehetséges széphez jutottunk. Nincs vajon az isteniben is valami szép, ha már fokról fokra feljebb hágunk?

Van bizony. Épp ennek a nevében utasítja vissza Szókratész Hippiász újabb tézisé. Az isteni szép külön mércét kérne az istenek és az isteni eredetű emberek világabeli szép számára. Szókratész pedig, mondhatni, *mind* az öt szinten a szépet magát keresi. Egy új szót vezet be, a „szépség” szót (*kálosz* 292 d), amely már főnév, nemcsak főnevesült melléknév, mint az addig használt „szép” (to kalón) volt. Szókratész kérése: feledjük a dolgokat, az embereket, az isteneket, feledjük azt, hogy mi is világukban az illő, és a szépségről beszéljünk neki. Vagy lehet, csak az *illő* képzetéről akar hallani, dolgok, emberek, istenek mellőzésével. Mert túl a természeti, az anyagi, az emberi, az isteni körein, végre a tiszta általános szférájába érkeztünk.

5. Ezúttal maga Szókratész ajánlja fel a magától értetődő választ. A szépség lényege a „megfelelő”, az *általában vett hozzáillő* (to prépon, 293 a) képzetében kereshető. Az előző válaszok *valaminek* a hozzáillő voltát tartották szem előtt, például az aranyét, emlékeztet Szókratész. Különben, ha a szép valóban megragadható „az illő” képzetével, nézzük csak, mi lehet még illő. A szép — fejthetjük ki a gondolatot — színek, hangok, formák illő volta, szavaké, tehát illő igék, vagy akár egymáshoz illő képzetek. Mindegy volna, hogy mi illik, mihez? Ha az általában vett illőben magának a szépségnek a mércéjét keresed — mint itt történik —, arra is rá kell kérdezned, hogy valóban széppé teszi-e illő voltuk a dolgokat? Szépek is *lesznek* általa? Vagy csak annak mutatja őket (294 a)? Vajon nem inkább a látszatok világából való ez a szépség?

Az illő önmagában véve (mint céltalan finalitás, mondja majd egy Kant), egy tökéletesen zárt formát eredményez. Ilyen tökéletesség a dolgokat *szebbé* teheti ugyan, Hippiász az illően öltözködő emberekkel példálózik. De kérdés, vajon szépek is lesznek a létezők azáltal, hogy *szebbek*? Vajon nem csupán annak látszanak? Szokásaink, ha illő szokások, szépek tűnnek számunkra, holott nem mindig azok. Bizonyosság erre a rájuk vonatkozó ítéleteink megoszlása. Az üres illő áltatás is lehet: illőnek lenni kevés. Az illő *valamibe* kell, hogy hozzáillő legyen. (A szép további értékekkel szolidáris érték.)

Ha már, a szép megértését elősegítendő, visszatértünk az illő képzetére, és azt a formális irányából közelítettük, fel kell lelnünk az illő ezúttal általános értelemben vett funkcionális jellegét is.

6. Szókratész ekkor bevezeti a szép újabb tézisét. Ennyit mond, egyszerűsítve, és a modern ember számára némileg zavaró élességgel: a szép az, ami *hasznos* (295 c). A tézis csak látszólag váratlan, valójában az előző tézisek tökéletes eszmei folytonosságában jelentkezik, és ezt a példák azonnal bizonyítják is. Az illő, az adekváció, a megfelelő nem lehet öncél. Eszköz. De minek az eszköze?

Tekintsük tehát az *általában vett funkcionális jellegét*, úgy, ahogy általában véve tárgyaltuk az illőt is. Platón példái ismét fölfele vezetnek. A szem akkor szép, ha a test részeként megfelel szerepének. A test maga úgyszintén, de így szépek az állatok, a szerzők, az ember alkotta technikai és művészi eszközök, sőt, az emberi szokások és törvények is. Világos tehát, hogy itt már a funkcionális *teljes* regisztere játékba lépett. A művészet is csak része ennek, és a szép végeredményben mindenre kiterjed, az anyagtól az istenekig. Anélkül, hogy megnevezné, a fakanál visszavedlett szép-pé, és a fakanállal együtt minden egyéb. De Szókratészt most nem a szépnak ez a kiterjesztése aggasztja, hanem valami más, egy sokkal finomabb árnyalat, amely az önmagában vett funkcionális képzetéből adódik.

Ha a funkcionális a szép, és ez vonja maga után a jót, akkor a jó és a szép között furcsa *függőség* támad. Mondhatni: a jó a szép célja lesz. De Platón valami mélyebbet mond ennél: a szép a jó okává válik. Valóban, ha szofisztikusnak is tűnik, Platón azt mutatja ki, hogy a szép egy a jóra való képességgé vált (295 e), egy leleményességgé. A funkcionálisan szép, mondanánk, pusztá virtuozitás, egy jóra vezető eljárás. De csak a jóra vezető? És szép marad-e még vajon, amikor nem vezet jóra? Határoljuk le mégis erre az értelmére, és fogalmazzunk úgy, hogy eszerint nem egyéb, mint a kedvező, az előnyös (*to ophélimon*, 296 e). De ha csak „létrehozza” a jót, ez azt jelenti, hogy oka ugyan, de anélkül, hogy maga is jó lenne. Egy görög, akinek nyelvében a *kalósz* egyidőben jelent szépet és jót, ezt nemigen fogadhatja el. Szókratész nincs megelégedve. Maga utasítja el az egész fenti gondolati építményt, és — minden látható igazolás nélkül — áttér a hetedik tézisére: a szép gyönyörűségest jelent.

Az olvasó sem elégedett. Először is, a hatodik tézis tárgyalása szofisztikusan végződik. A definíciókísérlet, miszerint a szép a funkcionálisnak az a szerencsésen illő volta, amely létrehozza

a jót, egy görög szó jelentésén akad el. Másodszor: az új tézisre való átmenet önkényes. A dialógus úgy tűnik, még külsejében is elfajult. Így, ilyen elfajult állapotában találta a filozófiatörténet, ezért vették semmibe annak művelői, így áll mai, olyannyira igényes olvasója előtt is. Vajon megmenthető-e még?

Úgy tűnik, nem is „megmentését”, mindössze *megértését* igényeli. Nézzük csak, mi is a hatodik tézisbeli gondolat, és hogyan valósul meg a következő tézisre történő átmenet? A modern embert nem az teszi elégedetlenné a jót létrehozó szép tézisében, hogy a szép „más”, mint a jó, hanem maga a tény: hogyhogy létrehozza a jót? Lehet, hogy alapjában véve a szépnak ez az értelme teszi elégedetlenné Szókratészt is. Nem *önmaga által* jó a szép? Nem egy önmagától, önmagában, önmagáért való valami? Az önmagában vett funkcionális üres teljességet adott, a valamihez illőként felfogott funkcionális viszont az eszköz-érték képzetéhez vezet.

A modern szellem egy francia gondolkodó híres megállapításával hibázott rá a hatodik tézis gyenge pontjára: „A szépség a boldogság ígérete.” Pontosan ez a platóni tézis értelme. De lehet, hogy a szépség nem csak *ígérete* a boldogságnak, hanem maga a boldogság. *Ezt* mondja most Szókratész a hetedik tézissel. A szépség: gyönyörűség. A szépség *önmaga által* lesz a jó egy formája: boldoglét. És minden látszat ellenére, természetes; hogy a hetedik tézishoz jutunk: ha a szép egy jó kell, hogy legyen, de nem egy hasznos, és nem is az általános értelemben vett jó, akkor *egy sajátos, érdek nélküli jó*.

7. Sajátos: „Azt nevezzük szépnek, ami gyönyörűséget nyújt nekünk, és pedig nem akármilyent, hanem olyan gyönyörűséget, amelyet hallás és látás útján nyerhetünk.” (297 e). Látszólag egy egészen más rendű gondolat az eddigiekhez képest, de tulajdonképpen ugyanaz a gondolat, csak letisztult formájában. Nem volt-e élvezet forrása az első kérdésbeli szűz leány arca, a második kérdés aranya, vagy akár-a kanalak, a szépen élt élet, meg mindaz, ami illőnek számított a többi kérdésben? Valamennyien úgy bukkantak fel, mint a szép leírását célzó megannyi változatos próbálkozás, valójában az élvezet paradigmái voltak, mi több, éppen a látás- és hallásbeli élvezeté.

A látás és a hallás bizony egyedüli érdek nélküli érzékeink. Mit foglal magába szűkös terük? *Minident*. Először is ott vannak a művészetek, úgy a képzőművészet (a látásé), mint a zeneiek (a hallás művészei). A teljes apollói és dionüszoszi világ, ha ez a megfogalma-

zás jobban tetszene. De nemcsak ennyi, és a dialógus döbbenetes összegeezést kínál, amely fölött eltűnődhet a modern esztéta: „Élvezetet váltanak ki belőlünk mondja Szókratész, a szép emberek (a természeti szép), a szép színek (a természeti és a művészi szép), a festők és a szobrászok alkotásai (a szemléletes szép), a szép hangok, vagy a zene valamennyi formája (minden muzsika)”. A modern ember számára most következik az újdonság: „Élvezetet vált ki belőlünk a szép beszéd, a szép értekezés, a szép mítoszok hallgatása”. Így igaz, mindez szintén a hallhatóhoz, a muzikális szférájához tartozik. A régi görögök számára a *mouszikosz* „kiművelt” jelentésű, a *mousziké* pedig művészet, kultúra, és korántsem pusztán zene.

Ha a dolgok így állanak, akkor nem beszélhetünk többé a látásra és a hallásra alapozó szép-definíció szűkös voltáról sem. Szókratész még az erkölcsöket, az emberi intézményeket és a törvényeket is beemelné definíciója érvényességi körébe. Hogyha bármely harmónia a muzikálisnak rendelődik alá, akkor az erkölcs a pólisz természetes zenéjének, zsibongásának, az intézmények és a törvény a politikai szféra művészetének a tartozékai. A dialógus pedig, amelyet könnyűszerrel odébbhajíthattunk volna, egyszerre azzal szembesít, azt mondja ki, és olyan pontossággal, amelynek bátorságát az esztétika tudománya ritkán nyerte vissza, hogy *mi is a szép területe*. És ha már nem dobtuk félre a dialógust, nézzük csak, nincse egyéb mondanivalója is a mai esztétika számára.

Bámulatos, hogyan terjeszti ki Szókratész az erkölcsre és a politikára a szép érvényességi körét. Szókratész szerint az elme „lát” — a dolgokban gyönyörködik —, az elme „hall” is — képes felfogni a megnyilvánuló *logosz* minden harmóniáját, akár egy matematikai levezetés, vagy egy elvont eszmefuttatás szépségét is. „A látszat ellenére, lehet, hogy sem a törvények sem a szokások nem annyira idegenek azoktól az érzékektől, amelyeket a hallás és a látás kelt bennünk”, mondja (298 d). De az erkölcsi és a politikai, vagy a gondolati és a spekulatív szépség kérdése egyelőre túl messzire vezetne. Mindenekelőtt azt kérné, mutassuk ki, hogy érzékelésük esetében nem a megszokott értelemben vett látásról és hallásról van szó. Szókratész hátrál egy lépést, és a szem látta, fül hallotta szépség tárgyalására szorítkozik, közöttük húz választvonalat. „Az, aki otthon vár rá!”, a daimón-lelkiismeret nem bocsát meg neki egyetlen bizonyítatlanul hagyott kijelentést sem, mégis félreteresi az erkölcs és a törvények szépségének a kérdését. Elhárítja azt az elenvetést is, miszerint a látásnál és a hallásnál alacsonyabbrendű él-

vezeteket is fel kellett volna idéznie. Érve egyszerű: az ilyen élvezeteket senki sem tartja szépnek. Szókratész egy különleges probléma elébe siet, és ez a probléma mérvadó abban, milyen gondolati mélységbe hatolt le a látszólag oly könnyű, felszínes dialógus. Az itt jelentkező (259 c) probléma, amely majdnem a mű végéig kísér maga a szép kérdése. Ha nem tévedünk, egyike a legfelkavaróbb problémáknak, amelyeket felvethet egyáltalán az esztétika.

A látás éppúgy külön világ, mint a hallás. Máगतól értetődő a kérdés: *megosztott* volna a szép? Ugyanaz-e a szemléletes szép, mint a hallható? Ugyanazon törvények-e a törvényeik? (Túl a közvetlenül érzékelhetőn: ugyanazok-e a formák és a szavak törvényei?) Mindkettő szép, mindkettő élvezet forrása. De közös is a szépségük? Különösen ezt firtatja Szókratész: külön is szép a kettő, és együtt is? Külön szépek csupán, a kettő együtt már nem az? Vagy netalán együtt szép csak a kettő, és nem azok külön?

Ha külön is szépek, és együtt is, ez megegyezik a józan ész logikájával (ha egyik is katona, a másik is, akkor a kettő együtt is az). Ha külön szépek, de együtt már nem feltétlenül, akkor meg kell keresned a „közös szépségüket” (300 a), épp ez érdekel bennünket, de a mindenkori esztétikát is. De hátha csak együtt szépek? Ez már egy másik kérdés — a mi esetünkben a szemléletes éppúgy szép, mint a hallható —, de az a másik kérdés tisztázhatja azt is, ami minket izgat. Ezért torpan meg egy pillanatra Szókratész, mondván (300 e): megtörténhet, hogy egy állapot, amely se rám, se rád nem jellemző, jellemző lesz ránk, mihelyt együtt vagyunk.

Hippiász számára ez abszurdnak tűnik. Világos, hogy a kettőre együtt is jellemző, ami az volt külön (ha külön igazságosak vagyunk, akkor együtt is, ha külön elefántcsontból vagyunk, akkor együtt is), de ez fordítva is igaz, válaszolja meg a másik kérdést. Hippiász bírálata (301 b) ragyogó, éles, azonnali. Ki látott, kérdi, olyan állapotokat, minőségeket, vagy lényegeket, amelyek a kettőnek vagy csak együtt, vagy csak külön járnának ki? A filozófiatörténet álláspontja az, hogy a bírálóban Platón az igazi Hippiász retorikai stílusát utánozza. Mi inkább azt mondanánk: a józan ész teljes felháborodását adja itt a szájába, Hippiász azok ellen fakad ki, akik azt állítják, hogy egyebet is látnak, mint egyedi példányokat, vagy egyed-kollekciót.

Szókratész most pontosan az egyedi példányok esetével áll elő. (301 d). Különnéve mindegyikünk egy, mondja, de ketten együtt már kettő vagyunk. Nem az vagyunk együtt, amik külön (egy), és

külön sem vagyunk az, ami együtt (kettő). De ebben a formában ez a gondolat mégcsak nem is szofisztikus: tautológia. Pérsze, hogy az egy — egy, és nem kettő. Éppén ezért Platón áttér a számról a számbeli *tulajdonságra*. Ezt mondja: az egy tulajdonsága az, hogy páratlan, a kettőé az, hogy páros (302 a). Két páratlan együttvéve szintén páros (két páratlan szám *összeadása* mindig párosat eredményez). De akkor kérdés, mit jelent „a kettő együtt”, az *amphóteroi*, amelyet Platón mindvégig használ. Ha azt értjük alatta, hogy „egyik is, másik is”, akkor Platónnak nincs igaza: egy páratlan szám a másik páratlan társaságában is páratlan marad! De „a kettő együtt” jelentése lehet „összeadva” is. Akkor már egy harmadikról van szó, nem őrződik sem egyikük, sem másikuk.

Mi szüksége van Platónnak erre a szofizmára? Tudatosan használja, vagy öntudatlanul, mindenesetre tisztában van azzal, hogy egy problémára bukkant. Két, vagy több dolog egyesítéséből olyasmi is adódhat, ami addig nem volt meg a dolgokban. Ha az egyesítésen *összeadást* értünk, az eredmény tulajdonságai nyilván különböznek a részekétől. Ha az egyesítés *rendszerre szerveződés*, megint csak magától értetődő, hogy a rendszernek új tulajdonságai legyenek. Még az egyszerű felhalmozódás is minőségi ugrást válthat ki a természetből, és az egészhez, annak a részekben meg nem mutatkozó igazságához, vagy a különállókból hiányzó közös értelmekhez segítheti a szellemet. Csakhogy Szókratész azért állapítja meg, a kettőben együtt létrejöhet valami, ami külön nincs meg bennük ugyanakkor, hogy a fordítottját is elmondhassa: akkor külön is létezhet mindegyikükben valami, anélkül, hogy kettejükben együtt is meglegyen.

Igen, Szókratész visszatért az eredeti problémára: lehet-e a szép egyrészt a halláshoz, másrészt a látáshoz fűződő élvezet anélkül, hogy rendelkeznének egy „közös természettel” (302 c)? Lehetséges volna ez? Nem, nem lehetséges, feleli Szókratész, és Hippiász ugyanezt állítja.

De hátha mégis? Platónnak volt bátorsága túllépni a hetedik tézissel a széphez kapcsolható szabad általánosságokon (az általában vett illőn, az általában vett hasznoson, vagy funkcionálison). Platón volt annyira merész; hogy azt hívja segítségül, amit a természeti, és a művészi szép egyaránt megkívánt: *az érzékire alkalmazott általánosságokat*. A szép látottak- és hallottakbeli harmónia; a szép vagy szemléletes, vagy (annak tág görög értelmében véve) a muzikális szférájához tartozik. Talán senki nem merte ezt ilyen világosan

megfogalmazni. De valamit még Platón sem merészel kimondani: megtörténhet, hogy a szép nemcsak látszólag kettős, hanem a *kettőssége* lényegi vonása is.

Ma már nem volna meglepő az ilyen állítás. Kettős állapotok léteznek. Ki lehetett mondani a maga egyszerűségében azt, hogy a fény részecske és hullám ugyanakkor. Azt mondjuk, hogy a létrejövés lineáris, de körkörös is. Úgy tartjuk, hogy az élet vak folyamat, de azt is mondjuk, hogy kodifikált. A számról azt állítjuk, hogy racionális és irracionális, abban az értelemben, hogy egyidőben a legfelsőbb racionalitás és a legfelsőbb irracionális (számkontinuum). Nem képez-e a szemléletes és a hallható egyféle *érzéki komplementaritást*, úgy, ahogy komplementárisról beszéltünk a logika terén?

Ezt a kérdést már nem Platón teszi fel, hanem a dialógus. Mi a szép? A dialógus azt mondja: bárhogy is válaszolnál, amíg a szépet érzéki megtestesülésnek fogod fel, addig *vagy* a szemléletesre, *vagy* a hallhatóra gondolsz. Talán egyetlen esztétika sem tudta meghaladni e kettősség korlátait, és így a közvetlen érzékiből kiinduló, a sajátos érzékiig hatoló platóni dialógust sem haladta meg senki.

Elégedjünk meg a szép két fajtájával, és ne keressük a nemüket? Minden, a szép nemére vonatkozó kutatással kilépünk a szépből. Maga Platón is így járt utolsó tézisével, amely a nyolcadik lehetne (303 e). Egy olyan állítás, amely szerint a szép fajtáinak közös neve az ártatlan, a jó, az előnyös élvezet, ahhoz a „jót létrehozó” széphez vetne vissza, amelyet az előbb utasítottunk el.

Hippiász azt tudja, *amit tud*: az emberekhez szólni, mestersége szabályai szerint. Kétségbeesésében a sikeres szónoklat szépségéhez fog visszakanyarodni, a konkrétba kapaszkodik (304 b). Szókratész is zavarban van: ő ahhoz érkezett vissza, *amit nem tud*. Hogyan beszélhetsz a szónoklás szépségéről, ha annyit sem tudsz, mi a szépség? Valaki, „aki otthon vár rá”, megdorgálja, ha nem tisztázza e dolgokat. Szókratész meghasonlott. Pontos szeretne maradni, mikor olyan értékekről beszél, mint a szép, és képtelen hallgatni róluk, hisz lépten-nyomon találkozik velük. Élni sem érdemes, ha annyit sem tudsz (304 a).

Nem is élzs emberi életet, ha képtelen vagy megragadni az emberi értékeket. Léteznie kell egy másik tudásnak, vagy másik útnak is, amely hozzájuk vezet. A szép ilyen megközelítését sugallja majd Platón másik dialógusa, a *Phaidrosz*, de az annyira szabadon csapongva, rajongón teszi, hogy alig hiheted már: a tét a másik tudás, az *ideák ismerete*.

Nem ismered a szépet, derül ki a *Phaidrosz*ból, de azonosítod. Nem ismered, de *felismered*. Láttad már valamikor, egy másik létezésben, szemlélted ideáját. — Ha értelmezhető egyáltalán a lélek-vándorlás gondolata, akkor ennyit jelent: az értékek felfogása nem egyéb, mint múltbeli, már csak ismétlődő felfogásuk. Ez egy másik tudást igényel, egy körkörös megismerését, egy felismerésként értett megismerést. Dialógusunk, *A nagyobbik Hippiász*, még alig az első lépések egyike egy efféle tudás feltárása irányába. A szép (megismerése) nehéz, állítja a mondás, amelyet csak most, a dialógus végére ért meg igazán Szókratész.

Kolozsvár

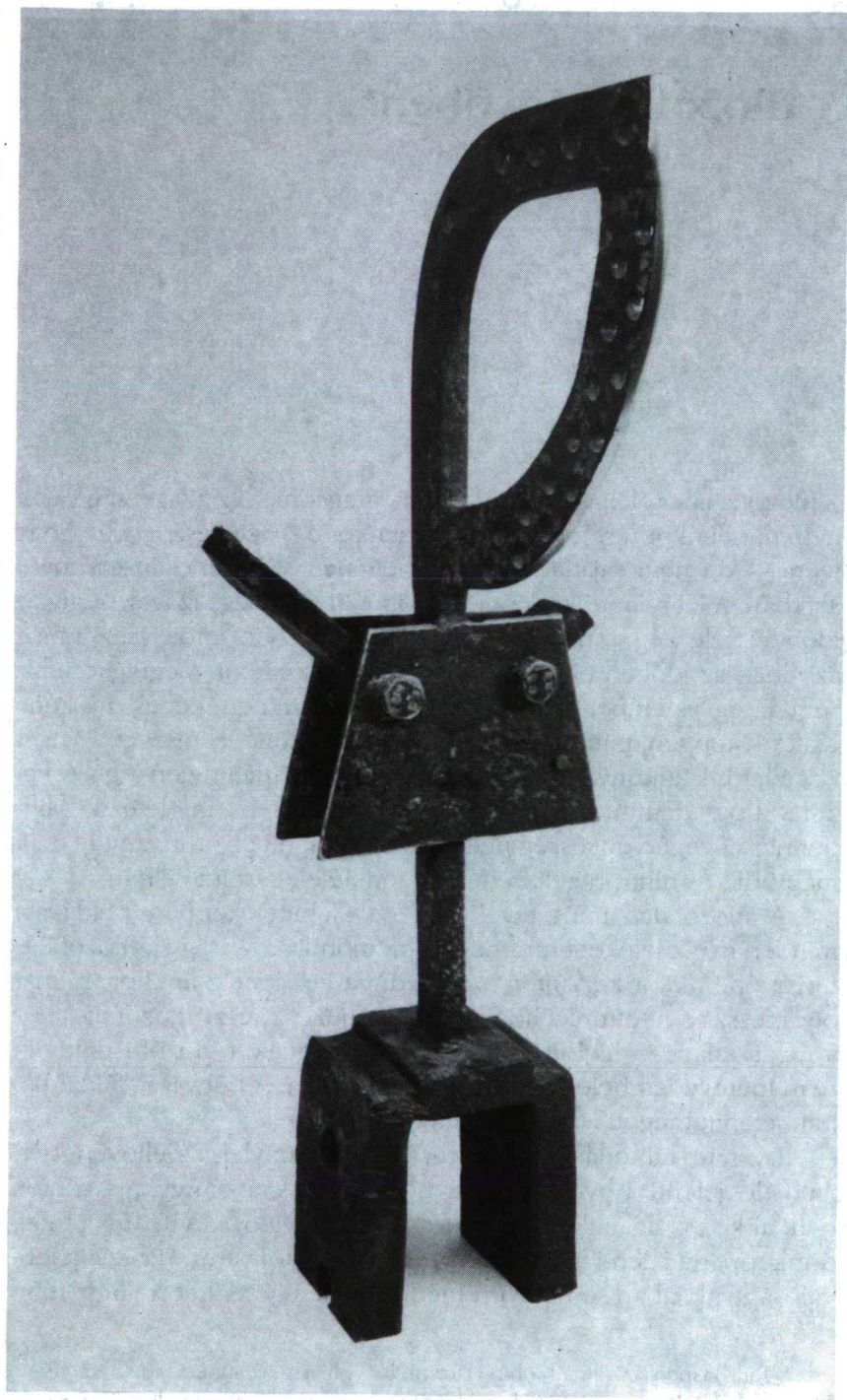
Constantin Noica
Fordította: Boér Hunor

CONSTANTIN NOICA (1909–1987), a Teleormán megyei Vitanesti faluban (Ó-Románia) született. Bukaresti Egyem Bölcsészkarának 1928–1931 között volt hallgatója. A Filozófiatörténet Szeminárium könyvtárosa, és a Criterion Egyesület tagja 1932–34 között, tanulmányokat folytat Franciaországban 1938–39 között. A Bukaresti Egyetemen doktorál. A háború alatt a berlini német-román intézet filozófiai referense. C. Floruval és M. Vulcanescuval közösen adják ki tanáruk Nae Ionescu négy egyetemi előadását *Izovare de filozofie — A filozófia forrásai* — címmel, 1942–43 között. 1943 őszén visszautasítják kultúr- és történelemfilozófia előadói pályázatát a Bukaresti Egyetemen. 1949–50 között Cimpulung Muscel — Ó-Románia — a kényszerlakhelye.

1958. decembere és 1964. augusztusa között politikai behörtöngött. 1965-től kutatói állást kap a Román Akadémia Logika Központjában, ahonnan 1975-ben vonul nyugdíjba. Post mortem 1988-ban Herder-díjat kap, 1990-ben pedig a Román Akadémia tagjává választják. C. Noica nemzedéktársai voltak: Emil Cioran, Mircea Eliade, Eugen Ioneco. Mindannyiuk fejlődésére nagy hatással volt Nae Ionescu, a Bukaresti Egyetem filozófiatanára, akinek közismertek voltak szélsőjobbos szimpátiái. C. Noica filozófiai érdeklődése szinte a filozófia egész területét érinti, a gnoszeológiától a kutúrfilozófiáig, az axiológiától a filozófiai antropológiáig, az ontológiától a logikáig, a filozófiatörténettől a szisztematikusan filozófiáig, az antik filozófiától a modern filozófiáig. Élete utolsó 10 évét a Szeben melletti Paltinisen tölti, ahol ún. peripatetikus iskolát hozott létre, ide jártak „órákra” G. Liiceanu, A. Plesu, N. Dimitrescu. Ezekről a találkozókról szól *A Paltinisi napló* című, G. Liiceanu által 1991-ben a Humanitas Kiadónál közölt kötete.

C. Noica főbb művei: *Mathesis sau bucuriile vietii* (1934) (Mathesis vagy az élet örömei), *Pagini despre sufletul romanesc* (1944) (A román lélekről), *Rostirea filozofica romanescă* (1970) (A román filozófiai beszéd), *De dignitate Europe* (1988), stb.

(Összeállította: Pászka Imre)

Sejben Lajos: Holdisten

A filozófia a jövőben*

A filozófia az örök igazságot akarja megragadni. S ez az igazság vajon nem mindenkor ugyanaz, nem mindenkor egy és egész? Lehet, hogy igen — de nem sajátítjuk el egyértelműen s általánosan érvényes alakban. A lét számunkra csak az időben nyílik meg, az igaz pedig az időbeni jelenség formájában. A végső tökélyre jutott igazsághoz azonban az időben objektíve nem lehet hozzáférni. Megragadni azt sem az egyes ember, sem pedig a történelem nem képes másként, csak olyképpen, mint egy újból és újból tovatűnő jelenséget.

Életünk alkonyához, mint egyének, valamennyien úgy érke-zünk, hogy nem tudjuk, tulajdonképpen mi is az, ami létezik. Mindennemű végérvényesség nélkül maradunk ott az úton, amely csak megtörik, és nincs beteljesedése semmiféle abszolút célban.

A filozofálás mint tevékenység valamiféleképpen példázata minden más cselekedetünknek. Kant mondja azt, hogy a filozofálás ügyét épp akkor kell újfent átengedni a kezdőnek, amikor mi már oly messzire jutottunk, hogy elkezdhetjük az igazi filozofálást. Ez a tapasztalata — hajlott korba jutván — annak a filozófusnak, aki nem merevedett bele az igazság birtoklásába. A búcsúzás fájdalmá-ban jelenik meg itt a szellemi ifjúkor.

De munkálkodásunk lényegi értelmét tényleg az eljövendőért való élet jelenti? Úgy gondolom, hogy nem. A jövőt ugyanis szintén csak akkor szolgáljuk, ha most tesszük jelenvalóvá. Azt, ami a tulaj-donképpenit jelenti, nem szabad csak a jövőtől várni. Ha ez a jelen-valóság valójában semmilyen módon nem teljesezhet be úgy, mint

* Kalr Jaspers: A filozófia hit. (Der philosophische Glaube.) München: 1948. 117–136. p. R. Piper & Co. Verlag. [A kötet teljes anyaga a szegedi ICTUS Kiadó gondozásában fog rövidesen megjelenni.]

egy olyan időbeli tartósság, melyben meglelem békémet s örökkévalóságra teszek szert az időben, mégis van mód arra, hogy áthatoljak a jelenvalóságon, s eljussak az örök jelenhez, annak időbeni formájához. Jóllehet az igazság jelenléte az időben éppúgy megragadhatatlan, mint a szem tovasikló pillantása, ám az igazság mégis mindig jelen van.

Életünk a történelemben ily módon egyszerre kettős: olyan élet egyrészt, amely — szolgálatban leélve — az utódok életét alapozza meg, másrészt olyan élet, amely a történelemhez viszonyítva hátrántírányú, a voltaképpeni jelenvalóban él, arra a transzcendenciára figyel, amely elhozza a szabadulást számunkra.

Ez a beteljesedésben való szabaddá válás az időt megszünteti. A megvalósított szabadság azonban nem kommunikálható, hacsak nem az esztétikai játékban, a spekulatív gondolatban, a vallási kultuszban avagy azokban az emelkedett pillanatokban, amikor két ember kedélyállapota azonos — ám a rákövetkező eszmélés számára, amely csak a jelenségről tud, minden esetben azon nyomban kérdésessé válik.

Ha a történelem a lét nyilvánvalóvá válása, akkor az igazság a történelemben mindenkor benne foglaltatik s ugyanakkor még sincs benne soha; mindig mozgásban van s elvész, mihelyt látszólag végleges birtokká válik. Az igazság talán a legnagyobb mélységek felől tárul fel, ott, ahol a mozgás az idő állandó átmenetében a legfeszítettebb. Napjainkban megkíséreljük azt, hogy tudatára ébredjünk ama tulajdonképpeningnek, ami a múltban honol, ennek felteletei közepette élünk ma, s ennek égisze alatt áll a jövő. A kérdések a következők: Manapság vajon ama radikális átmenetek korát éljük-e, amelyek a mélységeket kavariják fel? Adódnak-e olyan lehetőségek a számunkra, melyek épp most kezdődnek? Hallói vagyunk-e vajon azoknak az igényeknek, amelyek épp e szituációból kiindulva jutnak el hozzánk?

Valamennyien tudatában vagyunk annak, hogy annak a változásnak, amely ma következik be a világtörténelemben, mélyebbek és súlyosabbak a következményei, mint az általunk ismert történelem bármely más eddigi fordulópontjának. Úgy tűnik, hogy ezt összehasonlítani csak az első tűzgyújtás, a munkaeszközök feltalálásának és a legkorábbi államalakulatok létrejöttének számunkra ismeretlen korszakával lehet. Az új tények az alábbiak:

- létrejön a modern technika mindazokkal a következményekkel együtt, melyeket ez az emberi munkavégzés módozataira és a társadalomra nézve jelent;
- megteremtődik az összeköttetés egysége a földgolyón, melynek tere ezáltal kisebb, mint mondjuk a római kor orbis terrarum-áé;
- az abszolút határ, ezt a planéta szűk volta idézte elő;
- kialakulnak a következő antinómiák: szabadság és üzemszerűség, személyiség és tömeg, világrend és impérium;
- döntő jelentőségre tesz szert az, hogy a népekből tömegek lesznek, hogy a tömegek számban megsokszorozódnak, ill. az, hogy ők látszólag közös tudással rendelkeznek, látszólag együttműködnek, valójában azonban felhasználható rabszolgákká válnak;
- valamennyi korábbi eszmény, amely a rendre vonatkozott, darabokra hullik, és megteremtődik annak szükségessége, hogy a növekvő káoszból egy új, egy emberileg átelkesített rend találjon kiutat;
- kérdésessé válik az összes tradicionális érték, melyeknek vagy igazolódniuk kell, vagy pedig meg kell változniuk;
- a konkrét politikai helyzet alakulása, ennek meghatározói a világhatalmak, Amerika és Oroszország;
- a kisebbé váló és megosztott Európa, amely eddig még nem lett önmagára;
- Ázsia roppant embertömegeinek ébredése, ők úton vannak ahhoz, hogy a jövőben döntő politikai hatalmi tényezővé váljanak.

A dolgok menete a polgári megelégedettségnek, a haladásnak, a műveltségnek, a történeti emlékezésnek — mint a saját, állítólagos biztonság támasztékainak — korából átment a pusztító háborúk, a tömeghalál és (új tömegek véget nem érő újraszületése mellett) a tömeggyilkosságok s a félelemmel teli fenyegetettség időszakába, ahol a szétfúzott humanitás egy olyan örvénybe kerül, melyben a dolgok ura látszólag a széthullás.

Mindez mármost vajon valamiféle szellemi forradalom vagy pedig inkább olyan, alapjában véve külsődleges folyamat, amelyet a technika, ill. annak következményei hívnak életre? — Valami sorscsapás vajon, ill. még zűrzavaros, ámde óriási lehetőség: netán, olyasvalami, ami először egyszerűen csak pusztít, s eközben kell az embernek először is felébrednie ahhoz, hogy reagáljon, hogy — a tudattalan lemondás helyett — ezen egészen új feltételek közepette leljen rá saját létezésére?

A jövő képe bizonytalanabb, zavarosabb, egyúttal azonban talán lehetőségekben gazdagabb, ugyanakkor vigasztalanabb is, mint amilyen valaha is volt. Amikor az emberlét feladata számomra abban tudatosodik, hogy a figyelem ne a meglét közvetlen követeléseire irányuljon, hanem az örök igazságra, akkor a filozófiára kérdezek. *A jelenlegi világhelyzetben a filozófiának mit kell tennie?*

A tényleges nihilizmusnak manapság sokféle formája létezik. Olyan emberek jelentek meg a színen, akik látszólag feláldoztak mindennemű önlétet, akiknek a szemében semmi sem érték, akik mintegy tántorognak az egymásra következő pillanatok véletlenszerűségében, akik közömbösen halnak meg és közömbösen ölnek — akik azonban, úgy tűnik legalábbis, valamiféle kvantitatív, vak fanatizmusba átszapó, mámorító képzeletvilágban élnek; elemi, értelmetlen, hatalmas, ám mégis gyorsan tovaviharzó affektusok — majd a pillanat ösztönszerű élvezni akarása — hajtja őket.

Ha odafigyelünk azokra a szavakra, melyek e késztetés állapotában mondatnak ki, akkor ezek úgy hatnak, mintha a meghalni tudásnak valamiféle leplezett előkészületei lennének. A tömegnevelés vakká és gondolatlatlanná tett bennünket, hogy az odaadás mámorában képessé váljunk mindenre, s hogy végül mint magától értetődőt fogadjuk el a halált és a gyilkolást, ill. a gépek harcában bekövetkező tömeghalált.

A beteljesítő csúcst a legvilágosabb filozófia is a meghalni tudásban éri el. E filozófia azt az alapot akarja meglegelni, amelyen a meghalás — ha fel nem is fogható, de — a szenvedés nyugtalan-ságában legalábbis elviselhető, és nem egy sztoikus, hanem valamely szerető és bízó rendíthetetlenséggel.

Tiszta formában megvalósítani aligha sikerül bármelyiket is. Ama nihilizmusnak lételeme az elkendőzés; miközben az ember a leplezéssel van elfoglalva, kiszolgáltatja magát a kétségbeesésnek, ha ugyan már nem hullt bele minden valamiféle tompa közönybe. E filozófia nem ad biztonságot számunkra, a biztonságért naponta meg kell vívni, és újra és újra cserbenhagy. Ami aztán a nihilizmus és a filozófia között megy végbe akkor — mikor az ember az előbbinek még nem válik teljesen rabjává, emennek viszont már nem része —, az a konkrét helyzetekben félelmetes lehet. Legyen szabad erre példát felhozni két, 1938-ból származó válaszirat alapján.

Egy fiatal ember a megalapítandó impérium korszerű világaspektusairól beszél. Lelkesnek tűnik. A következő kérdéssel szakí-

tom félbe: s ugyan miféle értelme van ennek az impériumnak, ill. annak a háborúnak, amely szükségszerűen ehhez vezet el? A válasz: Hogy miféle értelme? Semmiféle! Ezek olyan dolgok, melyek csak úgy jönnek. Értelme legfeljebb annak van, ha a csatában — életveszélyes helyzetben — vizet hozok a szomjazó bajtársnak.

Egy egyetemi hallgató 1938. november 9-én SA-vezetőként vett részt a zsidók elleni pogromban. A történetekről az anyjának azt mondta, hogy ő az akciót a lehető legviszafogottabb formában hajtott végre. Fogott egy tányért valamelyik lakásban, jó nagy csörömpöléssel odavágta a padlóhoz, s így szólt a bajtársaihoz: Megállapítom, hogy a lakás szét van rombolva, majd elment, anélkül, hogy a berendezést összetörte volna. Később azonban így folytatja: ez a nap ugyanakkor mély és bátorító hatást tett rám; látni kell ugyanis, milyen erők szunnyadnak a népben és micsoda képességek; mindez jó kilátásokkal kecsegtet egy elkövetkező háború esetén. Azután vázolja az új éthoszt és a Führer nagyságát. A rémült anya félbeszakítja: Fiam, hisz te magad sem hiszel mindebben! Mire ő egy pillanatra meghökken, majd eltökélten mondja: Nem, én nem hiszek benne, de az embernek hinnie kell.

Az elsőként említett fiatalember a szilárd talajt a legegyszerűbb humanitásban lelte meg, még akkor is ha ezt a birodalmi hangulatok zavarossá tették, még akkor is, ha mindezt jelentéktelen semmiségnek tekintette. A másodikként említett illető a következő monddal fordította komolyra a dolgot: nem az az érdekes, hogy miben hiszünk, hanem az, hogy egyáltalán hiszünk. Ez csodálatra méltó visszajára fordítás. A hit átváltozik hitbe vetett hitté. Ehhez hasonló számos olyan fordulat, amely egyszerre akar nihilista és pozitív lenni: merészen le akar mondani mindenfajta értelemről, ugyanakkor értelemmé egy akart értelmetlenséget tesz meg. Az „önzetlen szolgálatot” mint teljesítményt követelik meg, mint valami minden áldozatot meghozó, ám valójában a semmi iránt áldozatot mutató magatartást; megkövetelik valaminek a szenvedélyes igenlését, a semmi mellett hitet tevő fanatikus eltökéltséget. Felhasználunk olyan régi szavakat, mint becsület, hazaszeretet, hűség, egyúttal azonban mindent feláldozunk a gépezetnek, a parancsnak s a terrornak; ez viszont azt mutatja, hogy a szavak díszletek voltak csupán. Kifejlesztünk egy „vásárlarcos viselkedést”, amely feszültséggel teli, állandóan a robbanás határán áll; s mi ez, ha nem olyan feltétlenség, amely híján van a tartalomnak.

Hogy e kétségbeesést tompítsák, sok minden felkínálkozik:

Dicsérik a mindenáron való „dinamikát”, örömeiket lelik a mozgásban mint olyanban, az újat akarják és egyúttal a régi elpusztítását. Csodálnak minden nagystílusú agresszív embert, így Dzsingisz kánt, Cin Si Huang-ti-t, Agatoklészt s — mint mindig — Nagy Sándort, Caesart, Napóleont.

Vagy épp fordítva, a múlthoz való visszatérést magasztalják. A primitívnek mint olyannak megvan a maga vonzereje és megvan az örök igazsága, legyen az az emberiség előtörténete vagy pedig a természeti népek léte. Más esetben a középkort dicsérik, a nagy társadalmi rendekhez kötődő állapotokat, minden olyan nagy birodalmat, melyek stílusukat évszázadokon át megtartották.

Az ember új mítoszt akar; ezt durván részévé teszik a diktatórikus mozgalmaknak, vagy pedig fennkölt módon ápolják a műveltek köreiben, akik bálványozzák Hölderlint, van Goghot (avagy epigonjaikat). Eközben elfeledkeznek arról, hogy az említett nagy figurák csodálatos kivételek; hamisítatlan mivoltuk összekapcsolódik — többnyire eredendően — pusztító szellemi betegségükkel. Az a mitikus jelen, amely őbennük valóságos, ebben a mítoszoknak híján levő, modern világban rendkívül hatásos. Hölderlin tiszta lelke tényleg feledhetetlen, mítosza elbűvölő, és valóságos jótétémény az, ha ennek körébe kerülünk. Mindez azonban nem igazi mítosz, mivel csakis ebben az egyénben valódi, e mítosznak nincs közössége, s ezért, hirtelen úgy tárul fel, mint semmi.

A vallási felekezetek felajánlkozása mindig adott. Ha az értelmetlenség örvényében minden átfordul a feje tetejére, ezek folytonosságukat akkor mutatják fel. Napjainkban — egy olyan korban, amely a szabadság elől elmenekül, váltakozva, hol az anarchiába, hol pedig a diktatúrába — e felekezetek fokozzák korlátlan orthodoxiájukat, s erősítik az embert teljes egészében megkötő jellegüket, anélkül azonban, hogy képesek lennének visszaállítani azt, ami a vallás egykoron volt: amikor az egész életet áthatotta, minden egyes napot, a születéstől a halálig — és azt a teret, melyben minden történik, s melynek révén az ember folytonosan otthon érezheti magát. Napjainkban a vallás is egy különálló szegmentuma az életnek — vasárnap ez, a maradék élet mellett, ill. azon kívül.

Ezek a vallások — miközben felállítják a „vagy nihilizmust, vagy kinyilatkoztatást” alternatíváját — elvetik a filozófiát. Azzal vádolják a filozófiát, hogy az intellektuálisan bűnrészes a modern lélek bajának előidézésében.

Azt, hogy a filozófiának vége van, nemcsak azoktól halljuk azonban, akik, alternatívájukkal szeretnék odaszögezni bennünket a kinyilatkoztatott hithez. A filozófia végét hangsúlyozta a nemzetiszocializmus is, amely nem tudta elviselni a filozófiai gondolkodás függetlenségét. A filozófiát úgymond a biológiai világnézetnek és az antropológiának kell felváltania. Továbbá, a nihilizmusnak minden formája elveti a filozófiát mint az illúziók, a hiábavaló álmok és az ösztövéronámítások világát. A nihilizmus mindkettőt befejezettnek látja: a vallást és a filozófiát is. Az új pedig a talaj és a cél nélküli, ill. az illúzióktól mentes ember szabadsága kell hogy legyen. Végezetül a filozófiát a széles közvélemény is mindenesetre fölöslegesnek tartja; a filozófia ugyanis vak a jelen vonatkozásában, vak a jelen erőit és mozgalmait illetően. Felteszik a kérdést: mi végett van filozófia? A filozófia nem ad segítséget. Platón sem tudott segíteni a görögökön, nem tudta megvédeni őket a pusztulástól, sőt — indirekt módon — még hozzá is járult ahhoz.

Minden olyan nézet, amely elutasítja a filozófiát, ítélete során másból és másból indul ki; vagy egy szilárd hittartalomból, amit a filozófia veszélyeztethet, vagy olyan létezési célokból, melynek viszonylatában a filozófia haszontalan, vagy pedig egy olyasfajta nihilizmusból; amely mindent értéktelennek minősít és elvet, így aztán a filozófiát is.

A filozófiában viszont az realizálódik, amit mindenekelőtt épp azok nem vesznek észre, akik a filozófiát elvetik: ebben tesz szert az ember eredetre. Ebben az értelemben a filozófia feltétlen és céltalan. Nem lehet másvalamiből megalapozni, s nem lehet igazolni valamire való felhasználhatósága révén sem. Nem gerenda a filozófia és nem szalmaszál; amibe kapaszkodni lehet. A filozófia fölött nem lehet rendelkezni. Nem lehet azt felhasználni.

Megkockáztattuk azt a kijelentést, hogy a filozófia nem szűnhet meg mindaddig, ameddig emberek élnek. A filozófia fenntartja az igényét arra, hogy:

- értelmet adjon az életnek a világban fellelhető valamennyi célon túlmenően;
- megjelentsen az e célokat átfogó értelmet;
- ezt az értelmet a jelenvalóban megvalósítva teljesítse be, amely az életet mintegy harántirányban metszi;
- saját jelenvalósága révén szolgálja egyúttal a jövőt is;
- sohase degradálja pusztá eszközzé az embert (vagy akár csak egyetlen embert is).

A filozofálás maradandó feladata a következő: váljunk valódi emberré azáltal, hogy tudatára ébredünk a létnek; vagy — ami ugyanaz —: váljunk önmagunkká annak révén, hogy Istenről bizonyosságot szerzünk. E feladat teljesítésének megvannak a maga nem változó vonásai:

A filozófiai *mesterség* munkálatát mindenkor — így napjainkban is — végezni kell: a kategóriák és módszerek kibontását, alap-tudásunk strukturálását — a tudományok kozmoszában való tájékozódást —, a filozófiai-történeti elsajátítást, a metafizikában a spekulatív gondolkodás gyakorlását, az egzisztenciálfilozófiában a megvilágosító gondolkodást.

A cél mindenkor az, hogy az ember mint egyedi lény *független legyen*. S ezt az ember a tulajdonképpeni létre való vonatkozás révén éri el. Független lesz minden világban előforduló dologtól, mégpedig a transzcendenciához való kötöttségének mélysége révén. Ezt koncipiálta Lao-ce a tao-ban, Szókratész pedig az isteni üzenetben és a tudásban, Jeremiás pedig a számára megnyilatkozó Jahvében, ezt ismerte Boethius, Bruno és Spinoza: ez volt az, ami őket függetlenné tette. E filozófiai függetlenséget nem szabad összetéveszteni sem a korlátlan önkény szabadosságával, sem pedig azzal a vitális erővel, amely a halállal száll szembe.

A *feszültségben* van mindenkor a feladat: a függetlenséget vagy *a világtól távol* kell meglelni, a lemondásban és a magányosságban, vagy pedig magában *a világban*, a világ által, abban ténykedve, anélkül azonban, hogy áldozatául esnénk annak. A filozófus, aki saját szabadságát csakis mások szabadságával együtt, életét pedig csakis az emberekkel való kommunikációban akarja, ekkor lesz olyanná, amit a Konfuciusznak utána kiáltó bolond így fejezett ki: „embernek csakis az ember, aki tudja, hogy a dolog nem megy, és mégis tovább folytatja” — ez ugyan a véges tudás számára való igazság, amely abszolutizálja e tudás látszólagosságát, olyan igazság viszont, amely a filozófiai hit mélyebb igazságát nem rendíti meg.

A filozófia az egyes emberhez fordul. A filozofálás minden világban s minden helyzetben úgy történik, hogy az egyes ember mintegy visszafordul önmagához. Kommunikációs viszonyba igazán ugyanis csak az léphet, aki önmagaként létezik — s aki a magányosságban képes önmagát igazolni.

A filozófia ekképpen megfogalmazott örök feladatainak kere-tén belül mondhatunk-e mármost valamit a filozófia jelenkori feladatáról?

Azt halljuk, hogy az észbe vetett hitnek bealkonyult; s hogy a 20. század a nagy lépést akkor tette meg, amikor a logosztól, a világrend eszméjétől eltávolodott. Egyesek ennek tudatában a megszabadított életnek örvendeznek — mások panaszkodnak a szellem e nagy árulása, e sorscapás miatt, ami szükségszerűen az emberiség pusztulásához vezet.

Ezzel kapcsolatban a következőket lehet mondani: az említett lépésnek megvan a maga igazsága, mivel szétzúzta az ész által magára hagyott értelem magabiztosságát, leleplezte a világharmónia illúzióját, s felszámolta azt a bizalmat, amit egy jogállapotba, ill. az önmagukban megálló törvényekbe helyeztek. Ezek voltak azok a magatartások, amelyek szavakban nagyszerűnek tűntek, mögöttük azonban ott volt az élet alantassága, ezt leplezte le a pszichoanalízis, az a pszichoterapeutikus mozgalom, amely később zavaros világnézetté fajult; a mozgalom részleges igazsága abban volt, hogy szembenállt egy hazug korral, ugyanakkor függőségben is volt tőle.

Ha eltávolítottunk mindent, marad a pusztá gyökér. A gyökér, vagyis az eredet, melyből kisarjadtunk, s melyről aztán elfeledkeztünk a vélemények, szokások és sematikus nézetek vadon burjánzó sűrűjében.

Napjainkban a feladat az, hogy a tulajdonképpeni észet újonnan, magában az egzisztenciában alapozzuk meg. Ez a legsürgesebb követelmény egy olyan szellemi szituációban, amelyet Kierkegaard és Nietzsche, Pascal és Dosztojevszkij határozott meg.

Ennek beteljesítése nem valamiféle elmúlt állapot visszaállítása. Napjainkban, legalábbis úgy tűnik, az alábbi momentumokat kell magában foglalnia:

1. A nyugalmat úgy keressük, hogy állandóan ébren tartjuk nyugtalanságunkat.
2. Hagyományunk elsajátításához a nihilizmuson keresztül jutunk el.
3. Keressük a tudományok tisztaságát mint filozofálásunk igazságának előfeltételét.
4. Az ész átalakul határtalan kommunikatív akarattá.

1. *A nyugalmat úgy keressük, hogy állandóan ébren tartjuk nyugtalanságunkat.*

A filozofálás célja a nyugalom.

A legszörnyűbb pusztulás közepette szeretnénk bizonyosságot nyerni arról, ami megmaradt, mivel ez az, ami mindig van. — A szükségben eszmélünk rá saját eredetünkre. — A halálos fenyegetésben akarunk arra gondolni, ami állhatatossá tesz bennünket.

A filozófia napjainkban is képes bennünk olyan állapotot kialakítani, amelyet ismert már Parmenidész is, midőn Istennek kultikus helyet épített, hálából azért a nyugalomért, ami a filozófia révén költözött belé. Manapság azonban oly sok a hamis nyugalom.

S ez az, ami rémülettel tölt el: Manapság, dacára minden meg rázkódtatásnak és pusztulásnak, még mindig annak a veszélynek vagyunk kitéve, hogy úgy élünk és úgy gondolkodunk, mintha tulajdonképpen nem történt volna semmi lényeges. A helyzet olyan, mintha valami nagy szerencsétlenség tűzvészként zavarta volna meg szép életünket — ő, mi szegény érintettek —, és az életet mégis a régi módon kellene továbbfolytatni. Így élünk, mintha nem történt volna semmi. Egy-egy pillanatra aggódalmasan, tanácstalanul vagy éppen vad haraggal másokat hibáztatunk. Aki így érez, az még ott van a vadon burjánzó sűrűségben, amely számára csak valami látszólagos nyugalmat tett lehetővé. E nyugalmat kell átváltoztatni nyugtalansággá. A nagy veszély ugyanis a következő: az, ami történik, úgy múlhat el, mint valami nagy, minden mértéket meghaladó nyomorúság, anélkül azonban, hogy velünk, emberekkel, mint emberekkel valami is történne, elmúlhat anélkül, hogy meghallanánk a transzcendenciát, anélkül, hogy tisztánlátóvá válnánk és cselekednénk. Valamiféle roppant tudatvesztés ebben a szorult helyzetben lesüllyesztene bennünket.

Arra nézve, hogy milyen helyzetben vagyunk ma, és hogy milyenben leszünk a jövőben, van egy mintánk, amely orientál, de nem utánzásra való; ez a minta a zsidó próféták kora. Palesztinának Kelet és Nyugat, Babilon és Egyiptom nagyhatalmai között kellett átélnie saját politikai hanyatlását, felosztását, feldúlását, azt, hogy a nagyhatalmi politika játékszerévé változott, hol az egyikhez csatolták, hol pedig a másikhoz. Ekkor léptek fel a próféták, jótanácsokat adtak arra vonatkozóan, hogy a Kelettel vagy a Nyugattal kell-e szövetséget kötni, hogy hol leljenek oltalmat, hol legyenek barátaik és

hol élhessenek boldogan. Ezen üdvhozó prófétákkal szemben léptek fel a vészajtósó próféták (dicső nevüket mind a mai napig viselik). Látták a helyzetet, s elvetettek mindennemű állásfoglalást Keletet vagy Nyugatot illetően. Előre látták a közelgő szerencsétlenséget. De azt is látták, hogy ez nem a roppant erős háborús gépezet véletlenszerű történésének köszönhető, hanem egy olyasfajta értelemnek, melyet a maga egyedi mivoltában megismerni nem lehet. A világot mint szőnyeget Isten göngyölíti ki. Isten az asszírokkal népek egész sorát hajtatta rabigába, és úgy fosztatta ki őket, ahogyan a mádárfszkeket szokás. Isten irányítja a dolgok menetét, melyben az emberek és az államok csak puszta eszközök, azt teszik, amit tenniük kell, anélkül, hogy sejténék, hogy mindez Isten akaratának megtestesülése. Azok a próféták, akik így beszéltek, fel akarták ébreszteni saját népüket, később pedig ugyanezt akarták tenni minden emberrel. Csak egyetlen tanáccsal szolgáltak: a tiszta és erkölcsös élet révén kell engedelmeskedni Istennek. A világ a semmiből teremtetett és önmagában semmi. Az értelem abban rejlik, amit — Istennek engedelmeskedve — az ember megtesz. Azt, hogy mi Isten akarata, a nélkülözhetetlen Tízparancsolat mondja meg. Arra vonatkozóan pedig, hogy ezenkívül még mit akar Isten most, ebben a pillanatban, a prófétákban az a hiedelem alakult ki, hogy ennek — Isten megnyilatkozása révén — ők a tudói és ők a közlöi. Az isteni akarat azonban többértelmű. Isten nem beszél közvetlenül az emberekhez. A nemtudásban való hatalmas szerénység valami szükségszerű dolog. Jób kérdéseire nincs válasz. Az agg Jeremiás jelenti az önmagával beérrő szerénység csúcspontját.

Nos, mi egyáltalán nem vagyunk próféták. Nem utánozhatjuk azt, ami akkoriban nagy volt. A helyzet párhuzamba állítása révén érezhetővé lehet tenni azonban azt, hogy a lélekhez manapság miféle nyugtalanság illene, s hogy a lélek miféle nyugalmat kereshetne.

A múlt században még volt analogonja a prófétáknak. Kierkegaard és Nietzsche — ők valamiféle látnoki képesség birtokában iszonyattal telve látták az emberiség útját — hiába próbálták meg felébreszteni az alvó világot; ők alaptapasztalatunk számára még ma is nélkülözhetetlenek. Céljuk — hogy valóban ébren levővé tegyenek bennünket — még ma sem teljesedett be.

De ők kivételek voltak, anélkül, hogy egyúttal példaképek lennének. Az ő akaratuknak is ellene lenne, ha követnénk őket; ez

mindazok számára lehetetlen, akik megértik őket. Ők egyszerre voltak áldozatai és prófétái a kornak. Mindketten magukkal hozták a legmélyebb igazságot, ezen igazságok elválaszthatatlanok azoktól a pozitivitásoktól, melyek csodálatra méltóak, ám számunkra idegenek. Kierkegaard értelmezése szerint a kereszténység az abszurdba s a negatív elhatározásba vetett hit, ennek következtében nem kell hivatást választani, nem kell házasságot kötni s a tulajdonképpen keresztény mivoltot egyedül a mártíromság jelenti — olyan értelmezés ez, amely, ott, ahol elfogadják, a kereszténység végét jelenti. Nietzsche a hatalom akarása, az emberfölötti ember és az örök visszatérés gondolatával ugyan jónéhány embernek elcsavarta a fejét, ám gondolatai éppoly elfogadhatatlanok, mint amilyen elfogadhatatlan Kierkegaard majdhogynem kifordított kereszténység-felfogása.

Visszont a legtöbb cáfolat, amit Kierkegaard és Nietzsche ellen írtak, teljesen értelmetlen, s mintha csak a továbbbalvásra szólítanak fel. Megállapításaik triviálisan helyénvalóak, ám mintha ennek révén szeretnék eltávolítani azt a tövist, amely Kierkegaard és Nietzsche nyomán szűrődött a lelkiismeretünkbe. A filozófiának nem lesz a jövőben semmiféle olyan valódi fejlődése, amely ne e két nagy gondolkodónak az eredetig lehatoló felfogását tenné magáévá. Művük felbomlásával és életük feláldozásával ők ugyanis olyasvalamit tettek nyilvánvalóvá számunkra, ami egyedülálló. És megmaradnak kikerülhetetlen nyugtalanság-szítóknak mindaddig, amíg mi hamis nyugalomban leledzünk.

2. Hagyományunk elsajátításához a nihilizmuson keresztül jutunk el.

A nyugtalanság azt jelenti, hogy számunkra a nihilizmus mint önmagunk által meg tapasztalt lehetőség jelenvaló. Ismerjük felbomlását az érvényben levő normáknak, ismerjük azt a fajta talajtalanyságot, amikor nem köt össze semmiféle hit, ill. amikor a népnek nincs semmiféle közös öntudata. Egyeseknek már a Nietzsche-éra óta vannak ilyen tapasztalataik, másoknak 1933 óta, ismét másoknak pedig még későbbi időktől kezdve; manapság talán nincs is olyan mélyen gondolkodó ember, akinek ne lenne ilyen tapasztalata. Talán most jutunk el oda, amikor az kap szót, ami szolt hozzánk már valamennyi olyan meghasonlott történeti pillanatból,

amelyekből emberek kiáltanak felénk. A nihilizmus mint gondolati mozgás — de mint történeti tapasztalat is — alakul, s a történeti hagyomány mélyreható elsajátításához vezető átmenet lesz. A nihilizmus ugyanis már régóta nemcsak út az eredethez — hiszen a nihilizmus oly régi, mint a filozófia —, hanem a nihilizmus az a választóvíz is egyúttal, melyben az igazság aranyának kellett kiválnia.

A filozófiában kezdettől fogva van valami felülmúlhatatlan. Az emberi állapotok és az emberi meglétből adódó feladatok minden változásában, a tudományok minden előrelépésében, a gondolkodás kategóriáinak és módszereinek mindenfajta kibontásában arról van szó, hogy az egy és örök igazságot — új feltételek között — új eszközökkel s a világosság talán nagyobb lehetőségeivel érjük el.

Feladatunk manapság az, hogy — a végletekig kiélezett nihilizmusban — ez az örök igazság váljon bennünk újra bizonyossá. Ez olyan módon előfeltételezi a hagyomány elsajátítását, hogy nem külsődlegesen ismer, nem pusztán szemlél, hanem mintegy belülről van jelen, mint ahogy saját ügyünk esetében.

Idetartozik az is, hogy a haladásgondolatot, amely megfelelő a tudományok számára és egyébként munkaeszköze a filozófiának, a tulajdonképpeni filozófia szemszögéből elvetjük. Ez volt az a hamis felfogás, amely azt, ami korábbi, az időben későbbi jobbal téteti tönkre, s a korábbi — mint a további előrehaladás előzetes szintje — pusztán a történeti érdeklődés számára marad meg. Ebben az esetben — téves módon — az új mint olyan számít igazinak. Az ember pedig — ezen új felfedezése révén — önmagát a történelem csúcán állónak érzi. Ez az alapmagatartás az utóbbi évszázadokban gyakran volt jellemző a filozófusokra. Mindegyre úgy vélték, hogy valami egészen új dolog révén felülmúlják az egész múltat, ill. hogy az igazi filozófia csak most veszi kezdetét. Ez a helyzet Descartes-tal, továbbá — bármily szerény is volt, s a többiek között bármennyire is a leginkább jogosult erre — ez a helyzet Kanttal, ugyanez jelentkezett, öntelt módon, az úgynevezett német idealistáknál — Fichténél, Hegelnél és Schellingnél —, azután pedig Nietzschénél is: S a tragédiát követte a satírájáték. Mikor Husserl 1910-ben — a Logos első számában — közzétette a filozófiáról mint szigorú tudományról szóló tanulmányát, melyben ő, mint szakdiszciplínájának legjelentősebb — hisz szuverén módon következetes — képviselője a filozófia immáron végérvényes megalapozását nyilvánította ki, nos, ez volt az a pont, ahol elváltak egymástól

a szellemek. Az ő igényeivel szemben mások — a fenomenológia és a neokantianizmus racionális fegyelmezettsége iránti minden tiszteletük ellenére — a szeretettől áthatva a hagyományból mint örökkön igaz dologból kiindulva keresték a filozófia lényegét, s az új-létre mint valami kérdéses dologra, már egyáltalán nem törekedtek. Az agresszív újszerűségnek eme hangneme ennek ellenére fennmaradt továbbra is, és — hacsak nem tévedek — csak most kezd semmivé foszlani. A haladásgondolat egy olyan formula volt, melyben az eredetinek a megtapasztalását mint történeti újdonságot értették félre, mivel a filozófia összetévesztette magát a modern tudománnyal. Ehhez járult még az, hogy a filozófálást az uralomra, hatalomra és érvényesülésre irányuló akarat kerítette hatalmába. A filozófia egészen más, mint amilyennek e félresiklás során mutatkozott: a filozófia valami örökkévalónak a jelenléte azóta, amióta az ember filozófiailag öntudatra ébredt. A történeti alapzattól való elszakadás valami újszerűség kedvéért s a történelemnek mint kőbányának a felhasználása, melynek nyersanyagát rendelkezésére bocsájtjuk az önkényes értelmezéseknek — nem más ez, mint olyan út, amely a nihilizmus talajtalanságába vezet. Nem szabad alávetnünk magunkat sem a régmúlt abszolutizált jelenségeinek, de nem megengedett az sem, hogy semmire sem kötelező módon distanciálódjunk a múlt szemlélődő élvezetében; mindenekelőtt azonban nem szabad elszakadnunk a történeti alapzattól. Ha viszont már megtettük ezt, akkor — egy fájdalmas műtéti beavatkozás révén — a nihilizmus fog visszavezetni bennünket a tulajdonképpeni igazsághoz.

A nihilizmusból új létet nyert alapmagatartás arra tanít, hogy a filozófiatörténetre másképp tekintsünk. Három évezrednyi filozófiatörténet mintegy egyetlen jelenné alakul át. A filozófiai gondolat-építmények sokféle alakja az egy igazságot rejti magában. Hegel volt az első, aki arra törekedett, hogy a gondolkodás egységét ragadja meg, ám ezt ő még úgy tette meg, hogy minden korábbi átalakított előzetes szintté és részigazsággá saját filozófiájára vonatkoztatva. Arról van szó, hogy oly módon érjük el a filozófia mindenkori beteljesülését, hogy a múlt nagy jelenségeivel, melyeket nem meghaladott, hanem jelenvaló jelenségeknek tekintünk, állandó és mindig megújuló kommunikációs kapcsolatban maradunk.

Ha minden filozófia jelenvaló, akkor az mint az eredet jelensége tud saját mostani létéről, továbbá tud az egyetemes hagyo-

mány nélkülözhetetlen mivoltáról, arról az emlékezetről, amely nélkül a múltnak és a jövőnek híján levő pusztá pillanat semmijébe süllyednénk. Az időbeniség átmeneti létében tud a filozófia a lényegileg igaz — az időt mindenkor megsemmisítő *philosophia perennis* — jelenéről és egyidejűségéről.

3. Keressük a tudományok tisztaságát mint filozofálásunk igazságának előfeltételét.

A létezésünket átalakító technikának előfeltétele a modern tudomány. E tudomány azonban sokkal messzebbre hat. E tudomány mély szellemi fordulópontot jelent az emberiség történelmében, s ennek — eltérően a technikától — csak kevés ember van tudatában, s még kevesebb azoknak a száma, akik e tudományban valóban részt vesznek; az embertömegek mindeközben továbbra is tudományelőtti gondolkodásformákban élnek, s úgy használják a tudományos eredményeket, ahogyan a korábbi természeti népek használták az európai cilindereket, a frakkokat és az üveggyöngyöket.

A valóban korlátlan kutatás a korai idők kezdetei, vagyis a görög kultúra után először csak az újkorban — a középkor végét követően — bontakozott ki; az önkritika határtalan volt, miközben a kutatás kiterjedt mindarra, ami csak előfordul és előfordulhat a világban.

A tudomány módszeresen halad előre, kényszerítően általános érvényű, s ha ez tényleg jellemző rá, valóban egyhangú beleegyezést vív ki mindenütt; tudatában van annak, hogy eljárása kritikai jellegű, szisztematikusan bizonyosodik meg az általa mindenkor birtokolt ismeret egészéről; sohasem befejezett, hanem egy olyasfajta haladásban él, amely a beláthatatlanba vezet. Tárgyává tesz mindent, akármilyen jelenjen meg a világban. Feltárja azt, amit korábban még csak nem is sejtettek. A létezőkről való tudatunkat élesíti és megvilágosítja, s megadja a kiindulópontokat a világban való gyakorlati cselekvéshez, a realizáláshoz, mégpedig olyan célokból kiindulva, melyeket nem ő maga tűz ki, ám ezeket újfent vizsgálóclása tárgyává teszi.

A tudomány elengedhetetlen feltétele a filozofálásnak. Ám a tudomány által létrehozott szellemi szituáció napjainkban olyan követelményeket támasztott a filozófiával szemben, amelyek világosságának, ill. nehézségének a korábbi időszakok nem ébredtek tudatára:

1. A tudományra annak teljes *tisztaságában* kell szert tenni, a vele való tényleges foglalatosság és az átlagos gondolkodás ugyanis tudománytalan állításokkal és magatartásmódokkal van átitatva. A tiszta és szigorú tudomány — vonatkoztatva a világban fellelhető létezők egész körére — az egyes kutató személyiségekben oly nagyszerűen valósult meg, mint amennyire távol állunk ettől még szellemi létezésünk egészét illetően.

2. A *tudományos babonára* megvilágító fényt kell irányítani és le kell győzni azt. Korunkban, a nyughatatlan hitetlenség korában az ember úgy közeledett a tudományhoz, mint egy olyasfajta támaszhoz, amely állítólag szilárd; hitt az úgynevezett tudományos eredményekben, s vakon alávetette magát az állítólagos szakértőknek; azt hitte, hogy a tudomány és a tervezés révén az egész világon megteremthető a rend, olyan életcélok beteljesítését várta a tudománytól, amelyekre az sohasem volt képes — vagyis a maga egészében vett lét megismerését, amely a tudomány számára elérhetetlen.

3. A *filozófiát* magát is módszeresen újból fel kell tární. A filozófia tudomány a módszeres gondolkodás ősi és örök értelmében, de nem számít tudománynak a dolgok kutatásának tisztán modern értelmében, amely éppenhogy általános érvényű, mindenki számára azonos, kényszerítő ismerethez vezet.

A filozófia és a modern tudomány fonák egybedolgozása Descartes által, valamint Descartes-nak — nyilvánvalóan e századok szellemét is kifejező — tévedése odavezetett, hogy a tudományt mint állítólagos ösztudást fogják fel, s ugyanez a tévedés tette tönkre a filozófiát.

Napjainkban a tudományok tisztasága révén kell eljutni a filozófia tisztaságához. E kettő nem választható el egymástól, s a kettő nem is ugyanaz; a filozófia nem egy szaktudomány a többi között, nem is a tudományok királynője, amiben megformálódik az összes többi eredmény, és nem is megalapozó tudománya a többi tudománynak.

A filozófia kapcsolódik a tudományhoz, és az összes tudomány közegében gondolkodik. Az egyáltalában vett igazsághoz a tudományos igazság tisztasága nélkül nem lehet hozzáférni.

A tudomány a tudományok kozmoszában foglal helyet, és olyan eszmék irányítják, amelyek — mint a filozófia — valamennyi

tudományban létrejönnek, anélkül, hogy ezek maguk tudományosan megalapozhatók lennének.

Az igazságról való tudat új jelensége csakis az utolsó évszázad tudományának alapján lehetséges, de ezt még nem értük el. Az ennek megvalósításán való munkálkodás a történeti pillanat legsürgesebb szükségszerűségei közé tartozik.

Szemben mindazzal, amit a tudomány összefüggéstelen szakterületekre való széthullása, a tömegekben meglévő tudományos babona, valamint — tudomány és filozófia összekeveredésével — a filozófia komolytalanságig menő elhanyagolása jelent, a kutatásnak és a filozófiának össze kell fognia, hogy elvezessenek bennünket a valódi igazság útjára.

4. Az ész átalakul batártalan kommunikatív akarattá.

Mivel ama közös jelleg, amely áthatotta az összes hétköznapot, biztosan érvényes volt, csaknem a jelen pillanatig létezett valamilyen összetartás az emberek között, s ez ritkán engedte meg, hogy a kommunikáció különös problémává váljék. Az ember megelégedhetett annak kijelentésével, hogy ha nem is tudunk egymással beszélni, de tudunk egymással imádkozni. Csak napjainkban, amikor már egymással imádkozni sem vagyunk képesek, ébredtünk teljesen tudatára annak, hogy az emberlét hozzá van kötve az emberek közötti kommunikáció nyíltságához.

A lét — az emberek sokfélesége, valamint a közösségek történeti alakzatainak és hitbeli eredetének sokfélesége révén és a mindenkor különösség talaján — a jelenségekben részekre bomlik. Egyfajta identikus közösséget az egyáltalában vett tudat Átfogójában csak a tudomány és a technika foglal magában. Ezek azonban csak egy elvont, általános tudatot kötnek össze, s a maga egészében vett, hús-vér ember számára éppannyira harci eszközök, mint amennyire azok a kommunikáció eszközei.

Mindaz, ami az emberben valóságos, történeti. A történetiség azonban egyszermind sokféle történetiség. Ebből következik a kommunikáció követelménye:

1. a történeti szempontból másik ember megközelíthető anélkül, hogy hűtlenné válnánk saját történetiségünkhöz;

2. függő helyzetbe kerül az az objektivitás, amely általános érvényűként jön létre, anélkül azonban, hogy meggyengülne annak érvényességi igénye, ami helyes;

3. a hit kizárólagosságigényének feladása, tekintettel arra, hogy ebben a kommunikáció megszakításának igénye rejlik, anélkül azonban, hogy elveszítenénk a saját alap feltétlenségét;

4. belebocsátkozni az elkerülhetetlen harcba azzal az emberrel, aki történeti szempontból más, ám a harcot folyvást felfüggeszteni a szerető harcban, az igazság általi összekapcsolódásban; ez a közösségben relizálódik, s nem az elszigeteltségben, nem önmagunk kizárásában, nem az elszigetelt egyén pontszerű magányában;

5. szert tenni a mélységbe mutató irányra, amely csakis a sokszínű történetiségben rejlő megosztottsággal tárul fel; én e sokszínűség egyikéhez tartozom, a többi pedig érint engem, s mindezek közösen terelnek ama talapzat felé.

A filozófiai hitet nem lehet eloldani a kommunikációra való legteljesebb készenléttől. A tulajdonképpeni igazság ugyanis — hit-találkozás esetén — csakis az Átfogó jelenvalóságában tenyészik. Ennélfogva érvényes az alábbi tétel: *kommunikálni csakis hívők tudnak.* — Ezzel szemben az igazságtalanság a hittartalmak rögzítésében tenyészik, így a hittartalmak egymással csak megütköznek. Ennélfogva érvényes az alábbi tétel: *a hitben harcolókkal szót váltani nem lehet.* A filozófiai hit a félbeszakítás minden kényszerében és a félbeszakításra irányuló mindennemű akaratban felismeri az ördögi gonoszságot.

A filozófiai kommunikációba vetett hittel szemben a következő *kifogást* hozzák fel: ez a kommunikációba vetett hit utópisztikus. Az emberek nem ilyenek. Szenvedélyeik, hatalomra irányuló akaratuk, s egymással konkuráló létérdekeik mozgatják őket. A kommunikáció csaknem mindig csődöt mond, de a tömegben egészen bizonyosan. A legjobb tehát az a rend, amely a szokások és a törvények uralma alatt áll, e szokások és törvények rejtik az átlagos féktelenséget és aljasságot (a kommunikációt mindkettő kizárja). Ha az embertől túlságosan sokat követelünk, akkor valójában tönkretesszük őt.

Mindezzel szemben a következőket kell mondani:

1. Az emberek nem olyanok, amilyenek, az emberek maguk mindig is kérdések és feladatok: minden olyan teljeskörű ítélet, amely róluk szól, többet mond annál, mint amennyit tudhatunk.

2. A kommunikáció — s annak minden formája — oly szorosan hozzátartozik az ember mint ember lényegi alapjához, hogy a kommunikáció mindenkor lehetséges kell hogy maradjon, és sohasem tudhatjuk, hogy hatása meddig terjed.

3. A határtalan kommunikáció nem program, hanem a filozófiai hitnek egy átfogó lényegakarata; — különösképp a kommunikáció szándéka és módszerei, minden szinten, csakis ebben alapozódik meg.

4. A határtalan kommunikációra való készenlét nem valamely tudás következménye, hanem döntés az emberlét egyik útja mellett. A kommunikációs gondolat nem utópia, hanem hit. Mindenkihez szól a kérdés, hogy vajon ebben haladjunk-e előre, s vajon ebben higgyünk, nem úgy, mint valami túlvilági, hanem úgy, mint valamely teljességgel jelenvaló dologban: a bennünk, emberekben honoló lehetőségben, hogy valóban egymással éljünk, egymáshoz beszéljünk, az igazsághoz ezen Egymás révén találjunk el, s csakis ezen az úton váljunk tulajdonképpeni önmagunkká.

Napjainkban, kényszerűségből, úgy fogjuk fel a kommunikációt, mint valamely bennünk meglévő alapigényt. A kommunikáció megvilágítása, kiindulva annak sokféle eredetéből — s az Átfogó módozataiban — fő témája lesz a filozofálásnak. Ám az, hogy a kommunikációt, annak minden lehetőségét, közelebb hozzuk a megvalósításhoz, mindennapi feladata marad a filozófiai életnek.

Karl Jaspers

Szeged

Fordította: Juhász Anikó és Csejtei Dezső

A Pompeji repertórium 1993–1994

Versek

<i>Arnaut, Daniel:</i>	Levelet, virágot lát szemem (Kötél Emőke fordítása)	1993/1–2	199–200
<i>Baka István:</i>	Álmatlanság	1993/1–2	7–8
	Strófák	1994/4	7–8
<i>Belányi György:</i>	Danse macabre (napló)	1994/1–2	57–60
<i>Benda Balázs:</i>	Lui Zayron rögtönzött éneke	1994/4	22
<i>Berta Péter:</i>	Egy halottkém feljegyzései:		
	1. ritus és mozgatói	1993/3–4	156
	Leíró gyakorlatok — 14., 15., 16., 17.	1993/3–4	157–160
	Egy gyermekosztály lomjai avagy heetfoei kueldemeeny kataatool	1994/4	35
	Egy gyermekosztály lomjai avagy keddi küldemény Katától	1994/4	36
<i>Blok, Alekszandr:</i>	Hasonmás (Baka István fordítása)	1994/4	11–12
<i>Czilczer Olga:</i>	Lányom, a kis gépíró	1993/1–2	59
	Az erdőnek hitt kalitka	1993/1–2	60
	Reggeli hangok	1993/1–2	61
	Innen	1993/1–2	62–63
	Egy szöcskeugrásnyira az ezüstkéktől	1994/3	63
	Egy hang a tó fölött	1994/3	64
	Autó a gyepen	1994/3	65
	Mont Blanc vidék	1994/3	66–67
<i>Donhauser, Michael:</i>	Jenins. Március (Sziij Ferenc fordítása)	1993/1–2	36–38

<i>Ember Lili:</i>	***	1994/1-2	107
	REJTETT AJÁNDÉK	1994/1-2	108
	EGY ÉVE MÁR...	1994/1-2	109
<i>Jankovits László:</i>	Változatok egy versre	1993/1-2	246-249
<i>Jubász Anikó:</i>	Csuklott, mikor azt mondta...	1994/1-2	54
	Öltések	1994/1-2	55
	Foglalatosságok	1994/1-2	56
	Mintha zsoltár volna...	1994/4	9
	Képek	1994/4	10
<i>Kovács András Ferenc:</i>	András evangéliuma	1993/3-4	15
<i>Kovács Zoltán:</i>	Századelő. I. Irodalom	1994/3	45
	II. Séta a korfordulón	1994/3	46
	III. Amade titkos dilemmáiból	1994/3	47
<i>Lászlóffy Csaba:</i>	Fél kar	1993/1-2	24
	Ezredvégi délibáb (közjáték)	1993/1-2	25
	Kóda	1993/1-2	26
<i>Méhes Károly:</i>	Egy pillanat; október	1994/1-2	43
	A temető fala mellett	1994/1-2	44
<i>Nagy Gábor:</i>	Lélekvándorlás	1993/3-4	69
<i>Pálfy Norbert:</i>	Lírai dal	1993/1-2	195
<i>Peer Krisztián:</i>	Városkapu Eszpresso	1993/1-2	189
	Erotika	1993/1-2	190
	Látens	1993/1-2	191
	A vízszintes vár	1993/1-2	192
<i>Poós Zoltán:</i>	Klíma	1993/1-2	27
<i>Simon Balázs:</i>	Lucretia meggyalázása	1993/1-2	49-51
	A siratóasszony	1993/1-2	52-53
	A gyászotok	1993/1-2	54-55
<i>Szénási Miklós:</i>	Szörnyek karácsony idején	1993/1-2	187
	A disznó halála	1993/1-2	188
	Szégyen	1994/4	67
	Új lakás	1994/4	68
	Ősz	1994/4	69
<i>Térey János:</i>	Ezúttal büntetek	1993/1-2	193
	Az adventi düh	1993/1-2	194

Vaiciunaitė, Judita:

Régi kovácsoltvas-dísszé váltakoztatlak	1993/3–4	32
Névtelen forrás	1993/3–4	33
Vilnius. Archeológia (Bajcsi Cecília fordításai)	1993/3–4	34

Visky András: Goblen 1994/3 7–8

Vörös István: Kockán 1993/3–4 67

A tapasztalásról 1993/3–4 68

Zsávoily Zoltán:

(Nyugati manzárd) 1994/1–2 70

Hattyú d(e)ad 1994/1–2 71

Próza*Atwood, Margaret:*

Bűnevő 1994/4 23–33

(Gábor Katalin fordítása)

Bálint István: Beszélgetések Ivánkával 1994/4 37–45

Bondy, Egon: Rokkant testvérpár (részletek) 1994/1–2 75–86

(Paulik Antal fordítása)

Deák Botond: A belső sáv 1994/1–2 67–69

Handke, Peter: Thukydidesznek 1994/3 74–77

(Horváth Márta fordítása)

Hász Róbert: Marius testvér ördöge 1994/1–2 9–41

Hazai Attila: A férfi, aki elintézte, hogy

jobbra be lehessen hajtani

a Körútról a Király utcába 1994/3 68–72

Kolozsi László: Aktok szürkületben 1993/3–4 82–91

2 és fél év 1994/1–2 110–114

Hansa Kálmán szegedi polgár

magánélete 1994/4 13–20

Láng Zsolt: A jó anygala 1993/1–2 56–58

Latzkovits Miklós:

A bátorság dicsérete (részlet) 1993/3–4 16–30

A bátorság dicsérete (részlet) 1994/1–2 88–105

A bátorság dicsérete (részlet) 1994/3 48–61

<i>Méhes Károly:</i>	A tél viszontagságairól	1993/1–2	28–31
	Személyleírás	1993/1–2	32–35
<i>Nagy Attila Kristóf:</i>	Fragmenta	1993/1–2	251–260
<i>Németh Gábor:</i>	Úgy mondta: „mintha élne”	1993/3–4	7–13
<i>Panek Sándor:</i>	Gustaf	1994/1–2	45–53
<i>Podmaniczky Szilárd:</i>	A nagyágyú	1993/1–2	39–48
	Ez a méhecske nem döngicsél már	1994/1–2	131–137
<i>S. Balla László:</i>	Számtan	1994/1–2	61–65
	Egy nap meg egy petárda meg ilyenek	1994/4	70–77
<i>Solymosi Bálint:</i>	Az orvos	1993/1–2	9–23
<i>Strauss, Botho:</i>	Viszontagságok (V. Horváth Károly fordítása)	1993/1–2	321–324
<i>Süskind, Patrick:</i>	Sommer úr (részlet)	1993/3–4	54–64
	Sommer úr (részlet) (Bombitz Attila fordításai)	1994/3	15–43
<i>Szijj Ferenc:</i>	[Részlet]	1994/1–2	7–8
<i>Ugrešić, Dubrovka:</i>	A próza fekvése (Rajslí Emese fordítása)	1993/3–4	36–43

Tanulmány, esszé, jegyzet

<i>Balog Iván:</i>	Kritika — önkritika	1994/1–2	123–129
<i>Barthes, Roland:</i>	Lecke (Gyimesi Tímea fordítása)	1993/1–2	143–163
<i>Bergyajev, Nyikolaj:</i>	Töprengések az Erósról (Bagi Ibolya fordítása)	1993/1–2	276–284
<i>Blanchot, Maurice:</i>	[Miből lesz a szubjektum?] IV. Ki jön a szubjektum után? (Farkas Anikó fordítása)	1994/1–2	226–228

Blumenberg, Hans:

- Farkas és bárány, és több mint
a vége 1993/1–2 64–73
(Hárs Endre fordítása)

- Böhme, Gernot:* A szerelemről 1993/1–2 261–275
(V. Horváth Károly fordítása)

- Cavell, Stanley:* A filozófia közönsége 1994/3 116–128
(Beck András fordítása)

- Deleuze, Gilles:* [Miből lesz a szubjektum?] Egy filozófiai fogalom 1994/1–2 229–231
(Farkas Anikó fordítása)

Derrida, Jacques:

- Bábel Tornyai 1994/4 98–133
(Flaisz Endre fordítása)

- Eco, Umberto:* Egyetem és tömegkommunikáció 1993/1–2 116–125
(Omaszta Gyula fordítása)

- Egyed Péter:* A leszakadó személyiség 1994/1–2 116–122

- Farkas Zsolt:* A gnóma-gyártó szoftver 1993/3–4 231–241
Néhány szó a Bölcselme-
gyárról 1994/1–2 238–242

- A lacani szubjektumról 1994/1–2 139–166
Fekete, John: Mitológiai strukturalizmus 1994/4 82–97
(Kiss Attila fordítása)

- Ficino, Marsilio:* Commentarium 1993/1–2 221–245
Commentarium (folytatás) 1993/3–4 93–109
(Imregh Monika fordításai)

Fogarasi György — Szabari Antónia:

- Vérbő nyelvlecke, nyelvlecke
vérbő' 1994/4 51–65

Foucault, Michel:

- [Miből lesz a szubjektum?]
I. A szubjektum makrodina-
mikája 1994/1–2 177–187
(Kiss Attila fordítása)

- Gyimesi Timea:* Szövegelünk 1993/3–4 188–201

- Hárs Endre:* Három az egyhez 1993/1–2 126–129

Hárs György Péter:

- Amilyen volt. A hűvösre tett
szerelem poétikája 1993/1–2 286–298

Heidegger, Martin:

Utam a fenomenológiába 1994/3 95–104
(Albert Sándor fordítása)

Kiss Attila:

[Miből lesz a szubjektum?] 1994/1–2 169–176
Posztszemiotikai bevezető

Kovács, Mirko:

A Regény jegyében 1994/1–2 73–74
(Bozsik Péter fordítása)

Kovács Sándor:

A kritika nyelv-e? 1993/1–2 131–141
Egy irodalom-rendszer ideo-
lógiája, avagy „kőmirelű
kőtyual” 1993/3–4 177–187

Kristeva, Julia:

[Miből lesz a szubjektum?] 1994/1–2 188–197
II. A szubjektum mikro-
dinamikája
(Bocsor Péter fordítása)

Lewis, C.S.:

A szerelem allegóriája 1993/3–4 114–155
(Reuss Gabriella és
Schlahtovszky Csaba fordítása)

Lyotard, Jean-Francois:

Levél az egyetemes 1993/3–4 217–228
történelemről
(Kutor Tünde fordítása)

Mújdricza Péter:

4 LAP BÖJT 1993/3–4 110–113

Nagy Krisztián:

Kövers 1993/1–2 212–219

Odorics Ferenc:

deKONstrukt-orálás 1993/3–4 168–176

Paler, Octavian:

En 1994/3 78–84
Védtelen gondolatok 1994/3 85–92
(Demény Péter fordításai)

Panta, Iustin:

Szabadság és irodalom, avagy: 1993/3–4 45–52
a sör, a tej és a méz
(Makfalvi Ildikó fordítása)

Roubaud, Jacques:

A megfordított virág 1993/1–2 201–211
(Szigeti Csaba fordítása)

Sartre, Jean-Paul:

A tekintet 1994/3 105–114
(László Kinga fordítása)

Steiner, George:

A jelentés jelentése 1994/4 134–153
(Farkas Anikó fordítása)

<i>Tandori Dezső:</i>	Ami jó (volt), tilos (volt)	1994/3	9–13
<i>Tillmann J.A.:</i>	Saját sivatag	1994/4	79–80
<i>Tóth Sándor:</i>	Grigely József latin nyelvű poétikatankönyve 1807-ből	1993/3–4	70–80
<i>Utasi Csilla:</i>	Esti Kornél	1993/1–2	75–77
<i>Vajda Mihály:</i>	A szerelem mint epizód	1993/1–2	312–320
<i>Wittgenstein, Ludwig:</i>	Cetlik (Jónás Csaba fordítása)	1993/3–4	161–166
<i>Zizek, Slavoj:</i>	III. A szubjektum objektivitása (Szabari Antónia fordítása)	1994/1–2	198–225
<i>Zukofsky, Louis — Kenner, Hugh:</i>	Brooklyni szerelem (Novák György fordítása)	1993/1–2	299–310

Színmű, dialógus

<i>Des Périers, Bonaventure:</i>	Cymbalum Mundi (2. rész) (Újfalusi Németh Jenő fordítása)	1993/1–2	164–183
<i>Kennedy, Adrienne:</i>	Lecke holt nyelvből (Kiss Attila fordítása)	1994/4	46–50

Beszélgetés, interjú

$\sqrt{-1}$, mint ANTIBÁLVÁNY, avagy a mélypont ünnepélye (Erdély Miklós műtermében Szenes Zsuzsával és Erdély Dániellel beszélget Mújdricza Péter)	1993/1–2	79–115
„Az ártatlanság vélelme” (Németh Gáborral beszélget Kőrösi Zoltán)	1993/3–4	204–215
<i>Deleuze, Gilles:</i> A filozófiáról (Az interjút Raymond Bellour és François Ewald készítette) (Chazár Keresztély fordítása)	1994/4	155–172

Illusztrációk

<i>Benda Balázs: Kutyák és gyermekek harca,</i>		
felettük Niké száll	1994/1–2	42
Még semmi ellentét a számos ős között	1994/1–2	66
Állatokkal foglalkozó emberek. Kutyákkal.	1994/1–2	87
Állatokkal foglalkozó emberek. Disznókkal.	1994/1–2	115
Állatokkal foglalkozó emberek. Ló.	1994/1–2	130
Gyere fiam, adok neked a kutyák húsából	1994/1–2	138
<i>Bodrossy M.: Valami elkezdődött</i>	1993/1–2	142
<i>Bobár András: Nagyítás</i>	1993/1–2	285
<i>Bobus Károly: Akt</i>	1993/3–4	92
munkája	1993/3–4	155
<i>Erdély Miklós: $\sqrt{-1}$</i>	1993/1–2	78
Önarcképeszé	1993/1–2	82
Fényképezni tilos	1993/1–2	83
Önarckép	1993/1–2	89
A fény megeszi az embert	1993/1–2	105
<i>Érmezei – Rauschenbergen:</i>		
A Föld emlékezete I–IV	1993/3–4	31, 35, 44
<i>Gyarmati Ágnes</i> munkája	1994/3	44
munkája	1994/4	154
<i>Haász Ágnes</i> munkája	1993/1–2	311
<i>Hervé, Rodolf</i> munkái	1993/3–4	229, 230
<i>Horstmann, Claude</i> munkája	1994/1–2	236
<i>Kingsley, Diana:</i>		
„William Blake volt egy nagyszerű művész és egy nagyon mérges ember”	1994/3	14
„I smelled of gin”		
(Bűzlöttem a gintől)	1994/4	73
<i>Kozári Hilda</i> munkája	1993/1–2	74
munkái	1993/3–4	65, 66
<i>McCagg, Louise</i> munkái	1993/1–2	14, 81, 202, 203
<i>Sipos Ádám</i> munkája	1994/1–2	168
<i>Solti Gizella</i> munkája	1994/3	115

<i>Szabó Ágnes</i>	munkái	1994/1–2	72, 106
	munkája	1994/4	81
<i>Szabó Mariann</i>	munkái	1994/4	21, 34, 66
<i>Szegi Amondó Zoltán</i>	munkái	1993/1–2	220, 250
	munkái	1993/3–4	53, 167, 216
	munkái	1994/3	93, 94
<i>Szil István</i>	munkája	1994/3	62
	munkája	1994/4	78
<i>Zsubori Ervin</i>	munkája	1993/1–2	130

*Szeged**Készítette: Gulcai Márta*

A Pompeji kapható:

Budapesten

- Írók Boltja
Andrássy u. 45.
- Magiszter Könyvesbolt
Városház u. 1.
- Pont Könyvesbolt
Mérleg u. 6.
- Stúdium Könyvesbolt
Váci u. 22.

Szegeden

- Móra Ferenc Könyvesbolt
Kárász u. 6.
- Tolkien Könyvesház
Kossuth Lajos sgt. 1.
- Katedrális BT. Könyvesbolt
Dugonics tér 11.
- Sík Sándor Könyvesbolt
Dóm tér

Debrecenben

- Sziget Könyvesbolt
KLTE Aula

Pécsen

- Szöveg Bt. Könyvesboltja
Ifjuság u. 6.

Hódmezővásárhelyen

- Lord Könyvesbolt
Andrássy u. 5–7.

Megrendelhető a szerkesztőség címén!

A POMPEJI barátai 1992 őszén alapítványt hoztak létre.

Az Alapítvány célja a lap kiadása, valamint a szerkesztői törekvésekkel rokon kulturális és művészeti tevékenységek támogatása. A lap szerkesztői kérik mindazokat akik rokonszenveznek a lap szellemiségével, hogy anyagi lehetőségeikhez mérten támogassák a Pompeji Alapítvány működését. Az Alapítvány nyitott, bárki támogathatja anyagilag, a támogatás összege az adóalapból levonható.

A támogatás a Dunabank Rt. szegedi fiókjának
289–98950–0608-as számú számlájára fizethető be.

JAK-füzetek

A nyolcvanas, kilencvenes évek új magyar irodalmának legfontosabb könyvsorozata 1995-től a JAK és a Balassi Kiadó közös kiadásában, Keresztury Tibor és Kőrösi Zoltán szerkesztésében, a 75 megjelent kötet legjobb hagyományainak szellemében, igazi meglepetéseket kínálva jelenik meg.

1993 (sorozatszerkesztők: Abody Rita és Károlyi Csaba)

- 60. Jónás Csaba: *Felderítés* (versek)
- 61. Térey János: *A természetes arrogancia* (versek)
- 62. Babics Imre: *Két lépés a függőhídon* (eposz és dráma)
- 63. Podmaniczky Szilárd: *Haggyatok lótuszülésben* (kisregény és kisprózák)
- 64. Kemény István: *A koboldkórus* (versek)
- 65. Láng Zsolt: *Perényi szabadulása* (regény)
- 66. Kőrösi Zoltán: *Felrombolás* (magánirodalmi beszélgetések)
- 67. Bényei Tamás: *Esendő szörnyeim és más történetek* (világirodalmi tanulmányok)

1994 (sorozatszerkesztők: Abody Rita és Károlyi Csaba)

- 68. Galántai Zoltán: *Őszbirodalom* (novellák)
- 69. Wirth Imre: *Történetek az eszkimóháborúból* (regény)
- 70. Németh Gábor: *eleven hal* (11 próza)
- 71. Simon Balázs: *Nimród* (versek)
- 72. Szilasi László: *Miért engedjük át az ácsnak az építkezés örömét* (esszék, tanulmányok)
- 73. Peer Krisztián: *Belső Robinson* (versek)
- 74. Farkas Zsolt: *Mindentől ugyanannyira* (esszék)
- 75. *Üvegezés* (Tanulmányok Márton László regényéről.)

1995 (sorozatszerkesztő: Keresztury Tibor és Kőrösi Zoltán)

- 76. Bartis Attila: *A séta* (regény)
- 77. Zeke Gyula: *Idősb bölgy három ujjá vállamon* (novellák)
- 78. Borbély Szilárd: *Mint. minden. alkalom.* (versek)
- 79. Hazai Attila: *Szilvia szüzessége* (28 történet)

A tervezett évi 8 kötet páros megjelenésének időpontjai — február, Ünnepi Könyvhét, szeptember, Téli Könyvvásár — változatlanok. A könyvek tervezője továbbra is Eperjesi Ágnes, és biztosan kaphatók a jobb magyarországi és erdélyi könyvesboltokban.

A BRÓDY ALAPÍTVÁNY

MELYET BRÓDY SÁNDOR EGYIK UNOKÁJA HOZOTT LÉTRE.

1995. SZEPTEMBERÉBEN ELŐSZÖR FOGJA KIOSZTANI A

Bródy Sándor-díjat

A díjat minden évben a legjobbnak ítélt első könyves szerző nyerheti el — nem szükségképpen fiatal ember. A Bródy Sándor-díj összege 250.000 forint, melyet a későbbiekben az Alapítvány az infláció mértéke szerint kiegészít. A díjjal együtt járhat a nyertes második könyvének kiadása is, a díjkiosztástól számított legfeljebb 3 éven belül — amennyiben a kéziratot a kuratórium elfogadja.

Evvel elindul — Bródy Sándor írói és szerkesztői vállalkozásának emlékére —

A FEHÉR KÖNYVEK SOROZATA.

A Bródy Sándor-díj első kitüntetettjét — kivételesen — az elmúlt három év első könyves szerzői közül választja ki a kuratórium. Pályázni lehet tehát az 1992. január 1. és 1994. december 31. között (bárhol a világon) megjelent magyar nyelvű, szépirodalmi, vagy azzal határos műfajú első kötetekkel. Kérjük a kiadókat, szerzőket, hogy a nevezni kívánt művekből 1995. május 1-ig három példányt küldjenek el a következő címre:

BRÓDY SÁNDOR ALAPÍTVÁNY, 1111 Kende u. 7.

A Bródy Sándor-díj kuratóriuma

Géher István *(elnök, Budapest)*, Babarczy Eszter *(Budapest)*,

Lator László *(Budapest)*, Márton László *(Budapest)*, Mészáros Sándor *(Debrecen)*,

Mikola Gyöngyi *(Szeged)*, Visky András *(Kolozsvár)*.

Szép literatúrai ajándék

irodalmi és bölcséleti újság

Pécs, II. évf. I. szám

Nabokov, Márton, Gadamer, MeKis D.,
Jacquemin, Woolf, Moritz, Ujvári Pintér,
Lázáry René, Shakespeare, Gombrowitz

olyasfajta nihilizmusból, amely mindent értéktelennek minősít és elvet, így aztán a filozófiát is.

A filozófiában viszont az realizálódik, amit mindenekelőtt épp azok nem vesznek észre, akik a filozófiát elvetik: ebben tesz szert az ember eredetre. Ebben az értelemben a filozófia feltétlen és céltalan. Nem lehet másvalamiből megalapozni, s nem lehet igazolni valamire való felhasználhatósága révén sem. Nem gerenda a filozófia és nem szalmaszál, amibe kapaszkodni lehet. A filozófia fölött nem lehet rendelkezni. Nem lehet azt felhasználni. ...

Karl Jaspers

Ádám József, Ádám Péter, Ághy Attila, Agrippa von Nettesheim. Albert Sándor, Arnaut Daniel, Margaret Atwood, Babette E. Babich, Bacsó Béla, Bagi Ibolya, Bajcsi Cecília, Baka István, S. Balla László, Bálint István, Balog Iván, Balog József, Bárdos László, Roland Barthes, Bartók István, Svetislav Basara, Beck András, Belányi György, Benda Balázs, Carl Michael Bellman, Beney Zsuzsa, Nyikolaj Bergyajev, Berta Péter, Bertók László, Bézi László, Bibó István, Maurice Blanchot, Alexander Blok, Hans Blumenberg, Bocsor Péter, Boér Hunor, Bogdán László, Bohár András, Bombitz Attila, Bonaventure Des Périers, Egon Bondy, Bozsik Péter, Gernot Böhme, Martin Buber, Bundula István, Michel Butor, Josif Brodskij, Stanley Cavell, Chazár Keresztély, Cukor György, E. R. Curtius, Marina Cvetajeva, Czabarka Zsuzsa, Czilczer Olga, Cs. Gyimesi Éva, Csatlós János, Csejtei Dezső, Csokonai Vitéz Mihály, Csuha István, Dalos Margit, Dárdai Zsuzsa, Darvasi László, Deák Botond, Dékány András, Gilles Deleuze, Demény Péter, Jacques Derrida, Michael Donhauser, Umberto Eco, Egyed Péter, Ember Lili, Eperjesi Ágnes, Erdély Dániel, Erdély Miklós, Esterházy Péter, Farkas Anikó, Farkas Zsolt, John Fekete, Fekete László, Fenyvesi Anna, Marsilio Ficino, Ficsku Pál, Flaisz Endre, Fogarasi György, Michel Foucault, Fux Lehel, Gábor Katalin, Garaczi László, Gausz András, Gécz János, Gergely Ágnes, Bogdan Ghiu, Gyenge Zoltán, Gyimesi Tímea, Győrei Zsolt, György Deák György, Haász Ágnes, Hajnóczi Gábor, Peter Handke, Hárs Endre, Hárs György Péter, Hász Róbert, Hazai Attila, Martin Heidegger, Rudolf Hévé, Hévizi Ottó, Karl Hoche, Hódosy Annamária, Horváth Elemér, Horváth Károly, Horváth Márta, Imregy Mónika, Jandó Péter, Jankovits László, Karl Jaspers, Viktor Jerofejev, Jónás Csaba, Juhász Anikó, Katona Tünde, Kemény István, Adrienne Kennedy, Hugh Kenner, Kiss Attila, Ivan Klima, Kokas Károly, Kolozsi László, Mirko Kovač, Kovács András Ferenc, Kovács Sándor, Kovács Zoltán, Kötél Emőke, Kőrösi Zoltán, Julia Kristeva, Kukorelly Endre, Kutor Tünde, Milan Kundera, Kurdi Fehér János, Kurdi Imre, Laczkó Sándor, Ladik Katalin, Láng Zsolt, László Kinga, Lászlóffy Aladár, Lászlóffy Csaba, Latzkovits Miklós, Lázár István, Lázár René Sándor, Michel Lazarin, Lengyel András, Lengyel Zoltán, C. S. Lewis, Jean-Francois Lyotard, Losoncz Alpár, Valentin Lustig, Makfalvi Ildikó, Oszip Mandelstam, Miroslav Mandić, Máté Gyula, Marnó János, Méhes Károly, Meszlényi Attila, Mikola Gyöngyi, Zarkó Miletovits, Molnár Andrea, Mújdricza Péter, Vladimir Nabokov, Nádas Péter, Nagy András, Nagy Attila Kristóf, Nagy Éva, Németh Gábor, Constantin Noica, Nyáry Krisztián, Odorics Ferenc, Ötvös Péter, Omaszta Gyula, Pál József, Octavian Paler, Pálfi Norbert, Panek Sándor, Paulik Antal, Pató Attila, Justin Panta, Peer Krisztián, Podmaniczky Szilárd, Poós Zoltán, Pozsvai Gyöngyi, Rajslí Emese, Rakovszky Zsuzsa, Rapai Ágnes, Rastko Mocnik, Rentz Mátyás, Reuss Gabriella, Rainer Maria Rilke, Guiraut Riquier, Jacques Roubaud, Sáfány Ákos, J. P. Sartre, S. Balla László, Simon Balázs, Solymosi Bálint, George Steiner, Stoll Béla, Botho Strauss, Patrick Süskind, Szabari Antónia, Szabó Ágnes, Szajbély Mihály, Szántó F. István, Szathmári István, Szegi Amondó Zoltán, Szénási Miklós, Szenes Zsuzsa, Szigeti Csaba, Szijj Ferenc, Szijj Kamilla, Szilasi László, Szőke Katalin, Szőnyi György Endre, Takáts József, Tandori Dezső, Tatár Sándor, Tenke István, Térey János, Tillmann J. A., Tom Tit, Tolnai Ottó, Tompa Gábor, Tóth Sándor, Dubravka Ugrešić, Újfalusi Németh Jenő, Utasi Anikó, Utasi Csilla, Vajda Mihály, Vasadi Péter, Judita Vaiciunaitė, Vecsernyés Imre, América Vicuna, Visky András, Vörös István, Branka Vukovic, Paul York von Wartenburg, Ludwig Wittgenstein, Robert Wrigley, Zalán Tibor, Zelei Miklós, Slavoj Žižek, Andrea Zlatar, Louis Zukofsky, Zsáolya Zoltán, Zsélyi Ferenc